

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι μέχρι σήμερα μεταβολές του στο πεδίο των οικονομικών εγκλημάτων»

Δέσποινα Χ. Σκότη

Επιβλέπων καθηγητής: Χρήστος Λαμπάκης

Αθήνα, Φεβρουάριος 2025

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Σκότη Δέσποινας, που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι μέχρι σήμερα μεταβολές του στο
πεδίο των οικονομικών εγκλημάτων»

Δέσποινα Χ. Σκότη

(Α.Μ. 512675)

Επιτροπή Επίβλεψης Μεταπτυχιακής/Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Χρήστος Λαμπάκης

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Βασίλειος Πετρόπουλος

Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό
(Σ.Ε.Π.)

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.)

Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό
(Σ.Ε.Π.)

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.)

Αθήνα, Φεβρουάριος 2025

Ευχαριστίες

Με την περάτωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή μου, κύριο Χρήστο Λαμπάκη, για τη συνδρομή του, τις πολύτιμες συμβουλές του και την υπομονή του σε όλη αυτή τη διαδρομή. Θα ήταν αστοχία από μέρους δε, εάν δεν εξέφραζα τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους ανεξαιρέτως τους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα για τις ανεκτίμητες γνώσεις που μου μετέδωσαν, συμβάλλοντας στην εξοικείωσή μου με μία Επιστήμη πρωτόγνωρη, πλην όμως άκρως ενδιαφέρουσα για εμένα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στην οικογένειά μου: στη μητέρα μου, Ευθυμία, στην αδερφή μου, Θωμαή, στο γιο μου, Μάνο –στον οποίο αφιερώνω τη διπλωματική μου εργασία- και στο σύζυγό μου, Κωνσταντίνο, που με κατανόηση και αγάπη στάθηκαν δίπλα μου στο όμορφο ταξίδι της γνώσης.

“χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις κρείσσων ἐστὶν ἢ καλῶς ἔχουσιν ἀκύροις”
(Θουκυδίδης, Ἱστορίαι, 3, 37, 3¹)

¹ «μία πόλη που έχει υποδεέστερους νόμους, αλλά εφαρμοζόμενους είναι ανώτερη από μία πόλη που έχει σωστούς νόμους, αλλά ανεφάρμοστους» [Θ., Κ., Στεφανόπουλος, Στ., Τσιτσιρίδης, Λ., Αντζουλής & Γ., Κριτσέλης, *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα, 2012. Διαθ. στο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=240 [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

Περίληψη

Το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, καθώς και οι μεταβολές των οικονομικοκοινωνικών συνθηκών ενίσχυσαν την οικονομική δυσπραγία και τον κοινωνικό αποκλεισμό, γεγονός που με τη σειρά του ενδυνάμωσε τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές και δη, το οικονομικό έγκλημα, το οποίο, εκμεταλλευόμενο τις συνθήκες και τα κενά του νόμου, λαμβάνει διαρκώς νέες μορφές, καταφέροντας να βρίσκεται αρκετά βήματα πιο μπροστά από τους μηχανισμούς καταστολής του, με τους δράστες του να είναι όχι μόνο φυσικά πρόσωπα, αλλά και νομικά, καθώς και δημόσιοι οργανισμοί και πολύπλοκα εταιρικά σχήματα.

Εντός αυτών των πλαισίων, λοιπόν, η νομική σκέψη κλήθηκε να ανανεωθεί και οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος να εκσυγχρονιστούν, ικανοποιώντας το αίτημα της κοινωνίας για αυστηρή τιμώρηση της οικονομικής εγκληματικότητας.

Η παρούσα διπλωματική, λοιπόν, επιχειρεί να παρουσιάσει τις μεταβολές του Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019, ν. 4855/2021, ν. 4947/2022, ν. 5090/2024 και ν. 5108/2024) και την αποτελεσματικότητά τους στο πεδίο των οικονομικών εγκλημάτων. Μέσα από την ανάλυση και κριτική προσέγγιση των τροποποιήσεων των ποινικών διατάξεων που αφορούν το οικονομικό έγκλημα, θα αποδειχθεί ότι η αυστηροποίηση των απειλούμενων ποινών, οι αλλαγές στην αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων, η διεύρυνση του αξιόποινου, η πρόβλεψη φυλάκισης και για πλημμελήματα και, κυρίως, οι αλληπάλληλες νομοθετικές πρωτοβουλίες –που συχνά οδηγούν σε παλινωδίες- συνοδεία του εκτοπισμού θεμελιωδών αρχών του Ποινικού Δικαίου, κάθε άλλο παρά λύση στο πρόβλημα συνιστούν. Και τούτο, διότι το οικονομικό έγκλημα αποτελεί δυναμικό και συνάμα σύνθετο φαινόμενο με οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές απολήξεις, που τροφοδοτείται μέσω των συμβιωτικών σχέσεων που αναπτύσσει και συντηρεί εντός των κοινωνιών. Για την καταβαράθρωσή του απαιτείται ισχυρή πολιτική βούληση, απαλλαγμένη από κάθε είδους σκοπιμότητα, ώστε το οικονομικό έγκλημα να αντιμετωπιστεί ως σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα και όχι ως μορφή διακινδύνευσης.

Λέξεις – Κλειδιά

Ποινικός Κώδικας, οικονομικό έγκλημα, διαφθορά, εγκλήματα των ισχυρών, επιλεκτικότητα του νόμου, κατ' έγκληση δίωξη, ευθύνη νομικών προσώπων, αυστηροποίηση

«The new Criminal Code and its changes to date in the field of economic crimes»

«Despoina Ch. Scoti»

Abstract

The globalized environment, the rapid development of technology, as well as the changes in both economic and social conditions have reinforced the economic distress and the social exclusion, which in turn has strengthened deviant behaviors and especially the economic crime, which, by exploiting the conditions and the legislative gaps, is constantly adopting new forms, managing to be several steps ahead of its suppression mechanisms, with its perpetrators being not only natural persons, but also legal ones, as well as public organizations and complex corporate structures. Within these frameworks, therefore, legal thinking was called upon to be renewed and the provisions of the Criminal Code regarding the economic crime addressing to be modernized, responding to the society's demand for strict punishment of the economic criminality.

The present thesis, therefore, attempts to present the changes of the Criminal Code (Law 4619/2019, Law 4855/2021, Law 4947/2022, Law 5090/2024 and Law 5108/2024) and their effectiveness in the field of the economic crimes. Through the analysis and critical approach of the amendments to the criminal provisions concerning the economic crime, it will be demonstrated that the tightening of the threatened sentences, the changes in the elements constituting the criminal offences, the expansion of the criminal liability, the provision of imprisonment for misdemeanors and mainly the successive legislative initiatives - which often lead to endless rounds of vacillations and recantations - accompanied by the relegation of fundamental principles of the Criminal Law, are far from being a solution to the problem. This is because the economic crime consists a dynamic and at the same time complex phenomenon with economic, political and social consequences, which is fueled by the symbiotic relationships that it develops and maintains within the societies. Its precipitation requires a strong political will, free from any kind of considerations, so that the economic crime can be faced as a complex social problem and not as a form of risk.

Keywords

Criminal Code, economic crime, corruption, crimes of the powerful, selectivity of the law, prosecution by accusation, liability of legal persons, toughening

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα	ix
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xi
Εισαγωγή.....	xii
1. Το οικονομικό έγκλημα	1
1.1 Εννοιολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος	1
1.1.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά του οικονομικού εγκλήματος	3
1.1.2 Η απουσία σαφούς εννοιολογικού προσδιορισμού του οικονομικού εγκλήματος στον Ποινικό Κώδικα.....	5
1.2 Η εννοιολογική προσέγγιση της διαφθοράς και η διασύνδεσή της με το οικονομικό έγκλημα.....	8
1.3 Το οικονομικό έγκλημα και ο ποινικός νόμος υπό το πρίσμα της Εγκληματολογίας 12	
2. Οι αλλαγές πλαισίου ποινών υπό το πρίσμα του Ποινικού Κώδικα.....	18
2.1 Η αμφιλεγόμενη αποτελεσματικότητα της αυστηροποίησης των ποινικών κυρώσεων.....	18
2.2 Οι μεταβολές στις διατάξεις των κύριων ποινών.....	21
2.2.1 Η αύξηση των ορίων της χρηματικής ποινής.....	21
2.2.2 Η αναβάθμιση της κοινωφελούς εργασίας σε κύρια ποινή.....	22
2.3 Οι αλλαγές στις παρεπόμενες ποινές	24
2.3.1 Η παρεπόμενη ποινή της αποστέρησης πολιτικών δικαιωμάτων	24
2.3.2 Η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης	25
2.4 Οι μεταβολές ως προς το χειρισμό των θεσμών ελαστικότητας της ποινής.....	26
2.4.1 Η πρόβλεψη του νεότευκτου άρθρου 80Α ΠΚ.....	26
2.4.2 Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής στον νέο Ποινικό Κώδικα	27
3. Αλλαγές επί αλλαγών στις διατάξεις που ρυθμίζουν το φαινόμενο της δωροληψίας/δωροδοκίας ως αξιόποινη συμπεριφορά	29
3.1 Οι τροποποιήσεις των διατάξεων που αφορούν αδικήματα δωροληψίας και δωροδοκίας και ο αντίκτυπος στην αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος	29
3.1.1 Ο μετασχηματισμός του πλαισίου ποινών στα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας	30
i. Η αυστηροποίηση των ποινών στα άρθρα 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ.....	30
ii. Οι μεταβολές στο αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου: παλινωδία και αυστηροποίηση	33
iii. Η αυστηροποίηση του άρθρου 236 ΠΚ	36
iv. Οι στοχευμένες αλλαγές στο άρθρο 237 ΠΚ ως προς την αντιμετώπιση της διαφθοράς δικαστικών λειτουργών.....	37
v. Οι μεταβολές στη διάταξη περί εμπορίας επιρροής.....	39
3.1.2 Οι αλλαγές ως προς την αντικειμενική υπόσταση των άρθρων που αφορούν τη δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων.....	40
3.1.3 Οι αλλαγές στο άρθρο 396 ΠΚ	42
3.1.4 Η διεύρυνση του αξιόποινου για τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας.....	45
i. Η διεύρυνση του αξιόποινου στα άρθρα 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ	45
ii. Η διεύρυνση του αξιόποινου στα άρθρα 235 ΠΚ και 236 ΠΚ.....	46

iii. Η διεύρυνση του αξιόποινου στο άρθρο 237 ΠΚ και οι προβλέψεις του άρθρου 167Α ΠΚ	47
3.1.5 Η πρόβλεψη περί ευθύνης των νομικών προσώπων για τα αδικήματα δωροδοκίας.....	48
3.1.6 Ο θετικός αντίκτυπος των τροποποιήσεων του άρθρου 263Α ΠΚ ως προς την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς.....	53
4. Οι καίριες αλλαγές που επήλθαν στο 23 ^ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα από το ν. 4619/2019 και τις τροποποιήσεις που ακολούθησαν.....	56
4.1 Η εννοιολογική προσέγγιση της περιουσίας.....	56
4.2 Οι μεταβολές στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν τα εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών.....	57
4.2.1 Οι τροποποιήσεις του άρθρου 405 ΠΚ.....	59
4.2.2 Η κατάργηση του αναχρονιστικού ν. 1608/1950 περί καταχραστών Δημοσίου.....	60
4.2.3 Οι αλλαγές στο άρθρο 390 ΠΚ.....	62
i. Η αυστηροποίηση της ποινής για το αδίκημα της απιστίας.....	62
ii. Οι αλλαγές στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 390 ΠΚ και η κατάργηση της κατ'έγκληση ποινικής δίωξης για την απιστία κατά χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.....	63
4.2.4 Αυστηροποίηση λοιπών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα που αφορούν εγκλήματα κατά της περιουσίας.....	68
i. Η αυστηροποίηση των προβλεπόμενων ποινών για το αδίκημα της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 394 ΠΚ).....	68
ii. Η αυστηροποίηση της ποινής για το αδίκημα περί παρακώλυσης συναγωνισμού (άρθρο 395 ΠΚ).....	69
5. Καταληκτικές σκέψεις - προτάσεις.....	71
Επίλογος.....	81
Βιβλιογραφία.....	88
Νομοθετικές Πηγές.....	98
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	98

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΔιΔικ	Διοικητική Δίκη
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
επιστ. επ.	επιστημονική επιμέλεια
MME	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ν.	νόμος
ν.π.δ.δ.	νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου
νΠΚ	νέος Ποινικός Κώδικας
ό.π.	όπου παραπάνω
Ο.Τ.Α.	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
παρ.	παράγραφος
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
πΠΚ	προϊσχύσας Ποινικός Κώδικας
p.	page
pp.	pages
σ.	σελίδα
σσ.	σελίδες
Σ	Σύνταγμα
ΦΕΚ	Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης
χ.χ.	χωρίς χρονολογία

Εισαγωγή

Ο Ποινικός Κώδικας ως θεμέλιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης² και πυρήνας των πράξεων που θεωρούνται αξιόποινες από την κοινωνία³, οφείλει να εγγυάται τις ατομικές ελευθερίες και να προστατεύει αξίες και συγκεκριμένα έννομα αγαθά, περιλαμβάνοντας διατάξεις αυξημένης τυπικής ισχύος⁴.

Μάλιστα, οι αλλεπάλληλες τροποποιήσεις των διατάξεων του -μέχρι και την αντικατάστασή του προϊσχύσαντος Ποινικού Κώδικα⁵ από τον νέο⁶- είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αντιφατικού κυρωτικού συστήματος⁷, που χαρακτηρίζονταν από την ύπαρξη αυστηρών κυρώσεων και ταυτόχρονα από την ελαστικότητα έκτισής τους⁸, στοιχεία που κάθε άλλο παρά εναρμονίζονταν με τις γενικές αρχές του Ποινικού Δικαίου⁹ και συνεισέφεραν στην ορθολογική λειτουργία του¹⁰. Εν αντιθέσει, ενίσχυσαν την ανάγκη για εκσυγχρονισμό της ποινικής νομοθεσίας και αντικατάστασης του Ποινικού Κώδικα του 1950.

² Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³ Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα* Γενικό Μέρος, Τόμος Πρώτος, γ' έκδοση (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 2015), σ. 268

Ε., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, Στο: *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου: Αθήνα, 2018), σ. 208

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σσ. 1-2. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁵ ν. 1680/1950 (ΦΕΚ 301/Α'/28.12.1950)

⁶ ν. 4619/2019 (ΦΕΚ 95/Α'/11.06.2019)

⁷ Τ., Τζαννετάκη, *Ο Ποινικός Κώδικας του 2019 και οι διαδοχικές τροποποιήσεις του έως και το Ν. 5090/2024. Μια κριτική αφηγηματική ανάλυση της διπλής αλλαγής παραδείγματος στην ελληνική νομοθεσία για τις ποινές*. ΠoinXp, 3/2024, σ. 161

⁸ Σ., Παύλου, *Η εκ βάθρων αναδιάρθρωση του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, *Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (:) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, 2013), σ. 32

⁹ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

¹⁰ Σ., Παύλου, Γ., Δημήτρινας & Κ., Κοσμάτος, *Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα*, Β' έκδοση, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, 2023), σ. 21

Η αντικατάσταση του προϊσχύσαντος Ποινικού Κώδικα¹¹, μάλιστα, ξεκίνησε με τις καλύτερες των προθέσεων, με το νομοθέτη να στοχεύει στον εξορθολογισμό των ποινικών κυρώσεων στη βάση της αρχής της αναλογικότητας και των σύγχρονων απόψεων για την ποινή, στην ακρίβεια και σαφήνεια των διατάξεων, καθώς και στη νομοτεχνική αρτιότητα, ώστε το Ποινικό Δίκαιο να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες του σύγχρονου κοινωνικού κράτους δικαίου¹².

Ωστόσο –αν και το ποινικό δίκαιο δεν αποτελεί εργαλείο άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά το όριο της¹³– δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός ότι μέσω του ποινικού νόμου δεν αναγνωρίζεται απλώς μία κοινωνική πραγματικότητα, αλλά η εφαρμογή και τα όρια του ποινικού νόμου καθορίζουν την έννοια και την έκταση της εγκληματικής συμπεριφοράς¹⁴. Άρα, έγκλημα συνιστά ό,τι ορίζεται ως τέτοιο στον ποινικό νόμο¹⁵, με τις αξίες και τα έννομα αγαθά να προστατεύονται έναντι συγκεκριμένων κάθε φορά συμπεριφορών¹⁶. Έτσι, οι παράνομες συμπεριφορές ανάγονται σε εγκλήματα βάσει της αξιολογικής κάθε φορά κρίσης του ποινικού νομοθέτη και των ομάδων που έχουν την εξουσία για να ορίσουν το έγκλημα¹⁷, με τον ποινικό νόμο να αποτελεί, επί της ουσίας, όχι μόνο εργαλείο στα χέρια των ισχυρών κοινωνικοοικονομικών ομάδων –προς εξυπηρέτηση

¹¹ εφεξής ΠΠΚ

¹² Ε., Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Παρέμβαση στο 2^ο Συνέδριο στη μνήμη Ιωάννη Μανωλεδάκη*. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, *Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (;) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013), σ. 161. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

¹³ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, *Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Η εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα της αντιμετώπισης της διαφθοράς*, *Crime in Crisis*, (25.01.2016). Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84/> [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

¹⁴ Σ., Παύλου, *Η εκ βάθρων αναδιάρθρωση του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*, ό.π., σ. 31. Β., Βασιλαντωνοπούλου, «*Λευκά Κολάρα*» & *Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία: Π.Ν. Σάκκουλας, 2014), σ. 70

¹⁵ όπως αναφέρει και ο Δασκαλάκης (1985) «*πριν τον ποινικό νόμο δεν υπάρχει έγκλημα*» [Η., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, (Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν., Σάκκουλα, 1985), σσ. 59, 62, 77. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 4. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf> [ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2024] /

άρθρο 1, ΠΚ

¹⁶ βάσει της αρχής της νομιμότητας των ποινών, οι αξιόποινες συμπεριφορές πρέπει να περιγράφονται λεπτομερώς στο νόμο, άλλως δεν υφίσταται έγκλημα και δεν επιβάλλεται ποινή (παρ. 1, άρθρο 7Σ, άρθρο 1 ΠΚ)

¹⁷ Η., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 58

ιδίων συμφερόντων¹⁸- αλλά δομική παράμετρο του καπιταλιστικού συστήματος –σύστημα ιδεολογίας¹⁹- την ίδια στιγμή που τα συμφέροντα των ανίσχυρων/κατώτερων κοινωνικοοικονομικών ομάδων παραμερίζονται²⁰.

Η εγκληματολογική θεωρία δε, ερμηνεύει την ως άνω κατάσταση μέσω του συγκρουσιακού προτύπου, υποστηρίζοντας πως η διαφορική κατανομή εξουσίας μεταξύ των κοινωνικών ομάδων έχει ως επακόλουθο και το διαφορετικό βαθμό συμμετοχής τους στη λήψη αποφάσεων, που με τη σειρά του οδηγεί στον διαφορετικό καθορισμό μιας πράξης, η οποία χαρακτηρίζεται εγκληματική ή όχι, ανάλογα με τα συμφέροντα των ισχυρών²¹.

Συνέπεια τούτων, ο ποινικός νόμος να στρέφεται εναντίον των συμφερόντων των ισχυρών μόνο φαινομενικά²² και οι κοινωνικοοικονομικά ισχυρές ομάδες να χρησιμοποιούν τον Ποινικό Κώδικα ως ασπίδα των συμφερόντων τους, με τη διαχείριση της οικονομικής εγκληματικότητας να αφήνεται αποκλειστικά στο ποινικό δίκαιο^{23,24}, το οποίο αντί να αποτελεί το έσχατο μέσο αντεγκληματικής πολιτικής –ως προελέχθη- να έχει μεταμορφωθεί σε εργαλείο άσκησης της²⁵. Την ίδια στιγμή δε, που οι διατάξεις για το οικονομικό έγκλημα βρίσκονται διάσπαρτες στο Ειδικό Μέρος του Ποινικού Κώδικα –καθώς και σε ειδικούς ποινικούς νόμους- με το οικονομικό έγκλημα να συνιστά ιδιαίτερη κατηγορία αποκλειστικά και μόνο σε θεωρητικό επίπεδο²⁶ και τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις των διατάξεων που

¹⁸ E., Sutherland, «White-Collar Criminality», *American Sociological Review*, Vol. 5, February 1940, p. 9 · H., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 62 ·

G., Caiden & O., P. Dwivedi, *Official Ethics and Corruption*. In: G., Caiden, O., P., Dwivedi & J., Jabbra, *Where Corruption Lives*, (United States of America Kumarian Press, 2001), pp. 245-255

¹⁹ B., Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, *Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σσ. 118-119

²⁰ H., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 63

²¹ B., Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, *Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σ. 141-150

²² H., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 73

²³ με το Ποινικό Δίκαιο να καλείται να φέρει εις πέρας όσα δεν μπόρεσαν να γίνουν μέσω της διοικητικής οδού [E., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, Στο: Σ., Βιδάλη, N., Κουλούρης, & X., Παπαχαλαράμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 359] · Σ., Παύλου, *Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*, ό.π., σσ. 31, 32

²⁴ E., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, ό.π., σ. 316

²⁵ M. Καϊάφα-Γκμπάντι, *Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές - Η εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα της αντιμετώπισης της διαφθοράς*. Στο: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για την Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. N. Σάκκουλα, 2016), σσ 749-750 ·

A., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010), σ. 211

²⁶ M., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), A., Ζαχαριάδης, A., T., Καζανάς, M., Καϊάφα-Γκμπάντι, I., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, K., Χατζηκώστας, N., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο*

αφορούν το οικονομικό έγκλημα να επιβεβαιώνουν αν όχι την απροθυμία, σίγουρα την αδυναμία του νομοθέτη να θέσει μέσω των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα ισχυρό ανάχωμα στην οικονομική εγκληματικότητα.

Προς επίρρωση των ανωτέρω συλλογισμών, λοιπόν, η παρούσα διπλωματική εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η εννοιολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος και της «ραχοκοκαλιάς» του, της διαφθοράς. Υπογραμμίζεται ότι το οικονομικό έγκλημα συνιστά δυναμικό φαινόμενο με την έννοια αυτού να μεταβάλλεται ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες –το χώρο και το χρόνο– γεγονός που δικαιολογεί και την έλλειψη ενός γενικά παραδεκτού ορισμού. Υπό το πρίσμα της εγκληματολογικής θεωρίας δε, επιβεβαιώνεται ότι οι ισχυρές κοινωνικοοικονομικές ομάδες κατασκευάζουν το νόμο, αλλά, ταυτόχρονα είναι αυτές που τον παραβιάζουν, με τη νομιμότητα να συμβιώνει με την παρανομία και το οικονομικό έγκλημα να εξελίσσεται περαιτέρω και να μεταμορφώνεται σε πολυδαίδαλο φαινόμενο απροσδιόριστης έκτασης²⁷, αποτελώντας επικίνδυνο αντίπαλο όχι μόνο για το ποινικό δίκαιο, αλλά και για την κοινωνία και το ίδιο το κράτος δικαίου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μέσω της ανάλυσης των αλλαγών του Ποινικού Κώδικα στο πεδίο των ποινών, από το ν. 4619/2019 έως και το ν. 5108/2024, επισημαίνεται η τάση του νομοθέτη για αυστηροποίηση των κυρώσεων και η αύξηση των ορίων της χρηματικής ποινής, με την αποτελεσματικότητα των τροποποιήσεων, ωστόσο, να αμφισβητείται, μιας και όπως υπογραμμίζεται, βαρύνουσα σημασία πρέπει να έχει η ταχύτητα και η βεβαιότητα εφαρμογής του νόμου και όχι ο βαθμός αυστηρότητάς του.

Ιδιαίτερη θέση στο δεύτερο κεφάλαιο καταλαμβάνει η αναφορά στην αναβάθμιση της κοινωφελούς εργασίας σε κύρια ποινή, η οποία αδιαμφισβήτητα ευθυγραμμίζεται με την τάση εκσυγχρονισμού του Ποινικού Δικαίου, συμβάλλοντας ως ένα βαθμό στην

δημόσιο τομέα, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2015), σ. 5.

Στ., Αλεξιάδης, *Το έγκλημα ως οικονομικό πρόβλημα. Στο: Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α' Τόμος, Μ., Γασπαρινάτου (εκδ. επιμ.), (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σ. 26.

Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 74.

Χρ. Κουρουτζάς, *Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 137

²⁷ Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 74

αποσυμφόρηση των σωφρονιστικών καταστημάτων, με τις κατάλληλες υποδομές που θα μπορούσαν να εγγυηθούν την ομαλή κοινωνική επανένταξη του ατόμου, ωστόσο, να απουσιάζουν²⁸.

Ταυτόχρονα, αναλύεται η διάταξη του άρθρου 80Α ΠΚ, στο οποίο προβλέπεται η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική, εφόσον η ποινή φυλάκισης δεν υπερβαίνει τα 2 έτη. Τονίζεται ότι η πρόβλεψη περί μετατροπής κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, με την προϋπόθεση, βέβαια, την απαρέγκλιτη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Σε αντιδιαστολή δε, με τα άρθρα 80Α ΠΚ και 104Α ΠΚ –όπου ευθυγραμμίζονται με την πρόθεση του νομοθέτη να αποσυμφορηθούν τα σωφρονιστικά καταστήματα- αναλύονται οι τροποποιήσεις του άρθρου 99 ΠΚ, όπου μέσω του περιορισμού του εύρους των ποινών που χωρεί αναστολή, οι φυλακές κινδυνεύουν να κορεστούν περαιτέρω.

Στο τρίτο κεφάλαιο, μέσω της αναλυτικής προσέγγισης των μεταβολών των άρθρων 159 ΠΚ, 159Α ΠΚ, 235 ΠΚ, 236 ΠΚ, 237 ΠΚ και 396 ΠΚ θα επιβεβαιωθεί η αδυναμία του νομοθέτη –παρά τις αλλεπάλληλες τροποποιήσεις²⁹ των ως άνω άρθρων- να αντιμετωπίσει συστηματικά και με δραστικό τρόπο τη διαφθορά και κατ' επέκταση το οικονομικό έγκλημα.

Ακολούθως, προσεγγίζονται οι τροποποιήσεις του άρθρου 237Α ΠΚ περί εμπορίας επιρροής, ενώ ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην εισαγωγή στον νέο Ποινικό Κώδικα³⁰ με το ν. 5090/2024³¹ πρόβλεψης περί ευθύνης νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Εάν και υπογραμμίζεται η σημαντικότητα της διάταξης, εκφράζονται προβληματισμοί σχετικά με την έλλειψη αυτοτέλειας στην ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, μιας και η πράξη που καταλογίζεται στο νομικό πρόσωπο έχει διενεργηθεί από φυσικό πρόσωπο.

Ενώ, αναφορά γίνεται στις μεταβολές του άρθρου 236Α ΠΚ, οι οποίες δύνανται να συνεισφέρουν στον αγώνα ενάντια στη διαφθορά, υπό την προϋπόθεση, βέβαια, ότι η σκοπιμότητα δεν υπερισχύει της αποτελεσματικότητας της διάταξης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι μεταβολές των διατάξεων στο 23^ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, με ιδιαίτερη αναφορά στην κατάργηση του αναχρονιστικού ν.

²⁸ Μ., Αναστασάκης, Ν. 5090/2024: Ποινών έκτιση άλλως ποινών εξόντωση. Nova Criminalia, Περιοδική Έκδοση της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 7/2024 (21), σ. 8

²⁹ με τους ν. 4619/2019, ν. 4855/2021, ν. 4947/2022, ν. 5090/2024 και ν. 5108/2024

³⁰ εφεξής νΠΚ

³¹ άρθρα 134 και 135, ν. 5090/2024

1608/1950, στις μεταβολές του άρθρου 390 ΠΚ περί απιστίας και στην κατάργηση της έγκλησης στην περίπτωση των τραπεζικών ιδρυμάτων.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παρούσης διπλωματικής, ενώ διατυπώνονται προτάσεις ως προς τον εμπλουτισμό του Ποινικού Κώδικα με διατάξεις που αφορούν σύγχρονες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας.

Τέλος, στον επίλογο παρατίθενται σκέψεις σχετικά με τη δύναμη των εξω-ποινικών μέσων στην καταπολέμηση της οικονομικής εγκληματικότητας. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται δε, στις εναλλακτικές που διανοίγονται στην προοπτική ενίσχυσης του ποινικού εγγυητισμού και της κοινωνικής πρόληψης, ώστε η κοινωνία να συνειδητοποιήσει πως το οικονομικό έγκλημα συνιστά σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα και η αντιμετώπισή του αποκλειστικά και μόνο με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου συνιστά ουτοπία.

1. Το οικονομικό έγκλημα

Στο εν λόγω κεφάλαιο προσεγγίζεται η έννοια του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται δε, στην απουσία σαφούς εννοιολογικού προσδιορισμού του οικονομικού εγκλήματος στον Ποινικό Κώδικα. Θα διαπιστωθεί ότι το οικονομικό έγκλημα αλληλοτέμνεται με τα εγκλήματα των ισχυρών³², με την ισχύ των δραστών να οδηγεί στη μη εγκληματοποίηση των παρεκκλίσεων τους ή στη συμβολική ποινικοποίηση της έκνομης δράσης τους³³.

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος

Οι προβληματισμοί και οι θεωρητικές επεξεργασίες γύρω από τον ορισμό του οικονομικού εγκλήματος έχουν οδηγήσει στην πολυσημία και αμφισημία του όρου³⁴, δικαιολογώντας, συνάμα, την έλλειψη ενός διεθνώς αποδεκτού και δεσμευτικού ορισμού του^{35,36}.

Η επιστήμη ορίζει ως «οικονομικό έγκλημα» κάθε πράξη που τελείται στα πλαίσια της νόμιμης ή της «νομιμοφανούς» οικονομίας και στρέφεται κατά του περιουσιακού δικαίου, προσβάλλοντας –μέσω της απόκτησης οικονομικού πλεονεκτήματος που προέρχεται από

³² Χ., Παπαχαράλαμπος, *Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης & Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σσ. 139, 152.

Αθ., Χουλιάρας, *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 73.

³³ Ο., Αλοσκόφης, *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 89.

³⁴ Ν., Κουράκης, *Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα*, ΠοινΔικ, 6/2000, σ. 644.
Ε., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, ό.π., σ. 312.

Β., Βασιλαντωνοπούλου, *Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 255.

³⁵ Ν., Κουράκης, *Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα*, ό.π., σ. 644.

Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 85.

Ε., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, ό.π., σ. 314.

Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 343.

³⁶ βέβαια, ένας σταθερός ορισμός του οικονομικού εγκλήματος, πιθανόν, να οδηγούσε σε ολοένα και αυστηρότερη εννοιολογική σύλληψη της οικονομικής εγκληματικότητας [Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 29].

την ανάπτυξη αθέμιτης οικονομικής δραστηριότητας και καταχρηστικής εκμετάλλευσης της οικονομικής ισχύος³⁷- έννομα αγαθά που αφορούν την οικονομία, τους κλάδους και τους θεσμούς της^{38,39}.

Ήδη, από το 1932 ο Lindemann υποστήριζε πως η οικονομία του λαού συνιστά έννομο αγαθό που χρήζει ποινικής προστασίας⁴⁰, προσδιορίζοντας ως οικονομικό έγκλημα κάθε αξιόποινη πράξη που στρέφεται κατά της καλής λειτουργίας της οικονομίας, αλλά και κατά των τμημάτων και των θεσμών της πολιτείας⁴¹. Παρομοίως, στη Σύσταση R(81) για το οικονομικό έγκλημα του Συμβουλίου της Ευρώπης, τονίζεται ότι το οικονομικό έγκλημα βλάπτει όχι μόνο την κοινωνία, αλλά και το ίδιο το κράτος και τη διεθνή οικονομία, με τη δυσπιστία απέναντι στο οικονομικό σύστημα να ενισχύεται⁴².

Περαιτέρω, ο Μανωλεδάκης (2003) όρισε ως οικονομικό έγκλημα κάθε αξιόποινη πράξη που τυποποιείται στο νόμο –μιας και μέσω της τυποποίησης προστατεύεται η αρχή της νομιμότητας, διότι ξεκαθαρίζεται ο λόγος που μία πράξη ορίζεται ως αξιόποινη από τον νομοθέτη- και τελείται μέσω ενεργειών που ξεπερνούν τους κανόνες του συναλλακτικού παιχνιδιού, στοχεύουν δε, στην αθέμιτη περιουσιακή μετατόπιση –μέσω της κατάχρησης των δυνατοτήτων του οικονομικού συστήματος- και προσβάλλουν/απειλούν την ομαλή λειτουργία της οικονομίας⁴³. Ως εκ τούτου, για να θεωρηθεί ένα έγκλημα οικονομικό δεν αρκεί απλώς και μόνο να τελείται σε ένα οικονομικό περιβάλλον, αλλά ο δράστης να «εκμεταλλεύεται» τις αδυναμίες του οικονομικού συστήματος.

Ακόμη, ο Ζησιάδης (2001) υπογραμμίζει τη δυσκολία προσδιορισμού της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος, γεγονός που εδράζεται στη διαφοροποίηση της οικονομικής εγκληματικότητας από τα εγκλήματα με απλά οικονομικό περιεχόμενο, καθώς και από τα εγκλήματα που αν και δεν έχουν οικονομικό περιεχόμενο, βλάπτουν έννομα αγαθά με

³⁷ Ν., Λίβος, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, Πρακτικά του Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, σημ. 16, κεφ. II, (Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος: Αφοί Π. Σάκκουλα, 1993), σ. 124

³⁸ επιφέροντας βλάβη/διακινδύνευση στην καλή λειτουργία του οικονομικού συστήματος και σε λειτουργικά σημαντικούς θεσμούς και κλάδους αυτής. Κριτήριο δε, για τη βλάβη/διακινδύνευση είναι το μέγεθος της ζημίας και η κατεύθυνση αυτής [Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., σσ. 36-37, 57]

³⁹ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 344

⁴⁰ G., Kaiser, *Ο ποινικός έλεγχος της βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας*, ΠΟΙΝΙΚΑ, 15, Αθήνα-Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 24

⁴¹ Στο ίδιο, σσ. 24-25

⁴² Council of Europe, Committee of Ministers, *Recommendation No. R (81) 12*, p. 1. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/16806cb4f0> [ανακτήθηκε 24 Νοεμβρίου 2024]

⁴³ μέσω ενεργειών που ξεπερνούν τους κανόνες του συναλλακτικού παιχνιδιού [Ι., Μανωλεδάκης, *Τα πραγματικά όρια του οικονομικού εγκλήματος*, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4/2003, σσ. 951-954]

οικονομικό, όμως, περιεχόμενο⁴⁴. Έτσι, προσδιορίζει το οικονομικό έγκλημα ως την τυποποιημένη στο νόμο αξιόποινη πράξη, που τελείται μέσω της εκμετάλλευσης των μηχανισμών και των αδυναμιών του οικονομικού συστήματος, στοχεύοντας στην επαύξηση της περιουσίας των δραστών⁴⁵.

Ενώ και ο Συλίκος (2021) ορίζει ως οικονομικό έγκλημα, το έγκλημα που έχει οικονομικό σκοπό, αντικείμενο ή περιεχόμενο, καθώς και το έγκλημα από το οποίο παράγεται ή συνεπάγεται οικονομικό όφελος⁴⁶.

1.1.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά του οικονομικού εγκλήματος

Το οικονομικό έγκλημα δεν συνιστά νεότευκτο εγκληματικό φαινόμενο⁴⁷. Αποτελεί δομικό στοιχείο της κοινωνίας⁴⁸ και αντανακλά τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες του καπιταλιστικού συστήματος.

Μάλιστα, οι δράστες του οικονομικού εγκλήματος δεν στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην απόκτηση οικονομικού κεφαλαίου, αλλά και στην μετατροπή του πολιτικού και πολιτισμικού κεφαλαίου σε οικονομικό⁴⁹, με την ασάφεια του νομοθετικού πλαισίου – πλήθος γκρίζων ζωνών- την πολυνομία, τη δυσκολία αποδειξιμότητας των οικονομικών εγκλημάτων, αλλά και την ευνοϊκή μεταχείριση των δραστών από τις διωκτικές αρχές⁵⁰, να συμβάλλουν στην περαιτέρω εξέλιξη του φαινομένου⁵¹.

⁴⁴ Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001), σ. 33

⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 34

⁴⁶ Γ., Συλίκος, *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, Τόμος 1, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σσ. 1-2

⁴⁷ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 333

⁴⁸ W., Chambliss, *On the take, From Petty Crooks to Presidents*, Second Edition, (Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 1988), pp. 209-210

⁴⁹ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 333

⁵⁰ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, *Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα*, ό.π., σσ. 580-581

⁵¹ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., ... Walther, J., (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 2, *Η οπτική λειτουργία της δικαιοσύνης, της διοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών, Δικαιοσυγκριτικά Δεδομένα*, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας 2014), σσ. 79, 84

Ειδικότερα, τα κύρια χαρακτηριστικά των οικονομικών εγκλημάτων συνοψίζονται στα εξής: i) Το οικονομικό έγκλημα έχει χαμηλή θεατότητα και δυσκολία διαλεύκανσης^{52,53}, με τη συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού⁵⁴, ακόμη και όταν το οικονομικό έγκλημα αποκαλυφθεί, να είναι ιδιαίτερος δύσκολη –μιας και απαιτεί ειδικές γνώσεις για την οικονομική ζωή⁵⁵- και, συνάμα, χρονοβόρα. Εξαιτίας δε, του ευμετάβλητου χαρακτήρα του οικονομικού εγκλήματος, της κοινωνικής οργάνωσης και των τεχνικών τέλεσής του⁵⁶, καθώς και της απροθυμίας των θυμάτων να καταγγείλουν το έγκλημα⁵⁷, οι εμπλεκόμενοι καταφέρνουν, με όπλα τη διαφθορά/διαπλοκή, να βρίσκονται πάντα ένα βήμα μπροστά από τις διωκτικές αρχές⁵⁸. Την ίδια στιγμή, μάλιστα, που το οικονομικό έγκλημα δεν αποτελεί δείγμα της προσωπικότητας του δράστη –και ως εκ τούτου, οι εμπλεκόμενοι δεν φέρουν χαρακτηριστικά εγκληματία⁵⁹- αλλά έχει συμπτωματικό χαρακτήρα, συνιστώντας οργανικό μέρος των υπόλοιπων δραστηριοτήτων τους⁶⁰.

ii) Προσβάλλει όχι μόνο προσωπικά, αλλά και υπερατομικά έννομα αγαθά της οικονομικής ζωής⁶¹, διεισδύοντας σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δράσης και μέσω νομιμοφανών

⁵² Γ., Συλίκος, *Εγκλήματα στην σύγχρονη πραγματικότητα*, Εγκληματολογία, 1-2/2021, σσ. 111-112.

Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 78.

Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 30.

⁵³ όσο πιο σοβαρή είναι η βλάβη που προκαλείται στα θύματα, τόσο πιο περίπλοκη και δύσκολη είναι η διερεύνησή τους [H., Edelhertz, E., Stotland, M., Walsh & M., Weinberg, *The Investigation of White Collar Crime*, (Washington D.C.: U.S. Department of Justice, 1977), p. 2. Διαθ. στο: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/40553NCJRS.pdf> [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2024].

⁵⁴ που αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας [Θ., Δαλακούρας, *Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Ο ρόλος του εισαγγελέα, της αστυνομίας και των λοιπών διωκτικών οργάνων*, ΠοινΧρ, 4/2011, σ. 247 /

Ν., Τσιρώνης, *Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης*, Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 373.

⁵⁵ G., Kaiser, *Ο ποινικός έλεγχος της βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας*, ό.π., σ. 33.

⁵⁶ Γ., Συλίκος, *Εγκλήματα στην σύγχρονη πραγματικότητα*, ό.π., σ. 118.

⁵⁷ Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 126.

P., Grabosky, *Prevention and Control of Economic Crime*. In: Larmour, P. & Wolanin, N., *Corruption and Anti-Corruption*, (ANU PRESS, 2013), p. 146.

⁵⁸ γνωρίζοντας το οικονομικό σύστημα καλύτερα από τους διώκτες τους και αξιοποιώντας το προς ίδιον όφελος. [Σ., Βιδάλη, *Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., & Παπαχαράλαμπος, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σσ. 314, 329].

⁵⁹ Α., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 87.

Γ., Συλίκος, *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, ό.π., σ. 5.

⁶⁰ όπως αναφέρει και ο Κουράκης (2015) η διάπραξη των οικονομικών εγκλημάτων δεν αποτελεί δείγμα της προσωπικότητάς του, μιας και δεν συνάπτεται «οργανικά με τις υπόλοιπες εκδηλώσεις του». [Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 184].

⁶¹ Στο ίδιο, σσ. 78-79.

πρακτικών⁶² θέτει σε κίνδυνο όχι μόνο την οικονομική ανάπτυξη⁶³, αλλά και τη σταθερότητα ολόκληρων κυβερνήσεων⁶⁴. Ενώ το κόστος που προκαλείται είναι σαφώς μεγαλύτερο σε σύγκριση με το κόστος των λοιπών κοινών εγκλημάτων⁶⁵.

iii) Η συνάρτηση της οικονομικής εγκληματικότητας με τη δομή και την ποιότητα της οικονομίας, σε συνδυασμό με την ποικιλομορφία των αδικημάτων/βλαπτικών συμπεριφορών που υπάγονται στο φάσμα του οικονομικού εγκλήματος –φορολογικά αδικήματα, λαθρεμπορία, απάτες, εγκλήματα διαφθοράς, νομιμοποίηση παράνομων εσόδων⁶⁶- καθιστούν απαραίτητες τις εξειδικευμένες γνώσεις της οικονομικής ζωής⁶⁷ για την εξιχνίαση του οικονομικού εγκλήματος.

iv) Το οικονομικό έγκλημα «συμπλέκεται⁶⁸» με τη διαφθορά και ταυτίζεται με το οργανωμένο έγκλημα, δυσχεραίνοντας περαιτέρω τη διαλεύκανσή του και, εν τέλει, την εκρίζωσή του από την κοινωνία.

1.1.2 Η απουσία σαφούς εννοιολογικού προσδιορισμού του οικονομικού εγκλήματος στον Ποινικό Κώδικα

⁶² Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 333

⁶³ Γρ., Λάζος, *Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα «Σκληρά» δεδομένα και βασικές συντεταγμένες*, ΠοινΔικ, 6/2000, σ. 663

⁶⁴ P., Grabosky, *The Prevention and Control of Economic Crime*, ό.π., p. 146

⁶⁵ H., Edelhertz, E., Stotland, M., Walsh & M., Weinberg, *The Investigation of White Collar Crime*, ό.π., pp. 1, 11. Διαθ. στο: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/40553NCJRS.pdf> [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2024]

· H., Δασκαλάκης, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 70

⁶⁶ P., Grabosky, *The Prevention and Control of Economic Crime*, ό.π., p. 44-48 · Γρ., Λάζος, *Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα «Σκληρά» δεδομένα και βασικές συντεταγμένες*, ό.π., σ. 655 ·

L., Kohalmi & K., Mezei, *The concept and typical forms of economic crime*. *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2, 2015, pp. 33-42 ·

A., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 74 ·

E., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σσ. 343-344

⁶⁷ A., Πιτσελά, *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, ό.π., σ. 75

⁶⁸ E., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σσ. 338-339

Στην κοινωνία της διακινδύνευσης⁶⁹, όπου το κράτος πρόνοιας έχει μεταμορφωθεί σε ποινικό κράτος –απουσία κοινωνικής δικαιοσύνης⁷⁰- με τα οικονομικά κεφάλαια να βρίσκονται συγκεντρωμένα σε κέντρα εξουσίας και σε λίγα φυσικά πρόσωπα⁷¹ και τα νομικά πλαίσια να ευνοούν τις πολυεθνικές εταιρείες⁷², το οικονομικό έγκλημα ενδυναμώνεται⁷³ και αναδεικνύεται σε κεντρικό ζήτημα⁷⁴, αποτελώντας εγγενές στοιχείο του κοινωνικοπολιτικού συστήματος⁷⁵, με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα να αδυνατεί⁷⁶ να αποκωδικοποιήσει το φαινόμενο⁷⁷, πόσο μάλλον τις γκρίζες ζώνες αυτού⁷⁸.

Επιπλέον, η τεχνολογική πρόοδος, οι ανώνυμες δομές επικοινωνίας, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου, συνιστούν παράγοντες που ενισχύουν τις τάσεις εύκολου πλουτισμού/διαφθοράς⁷⁹, συντελώντας περαιτέρω στη ραγδαία αύξηση του οικονομικού εγκλήματος.

⁶⁹ Β., Βασιλαντωνοπούλου, *Η επικινδυνότητα των ισχυρών και η ισχύς των επικινδύνων: παραλλαγές μιας μη συμβατικής πραγματικότητας*. Στο: *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος*, 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου: Αθήνα, 2018), σ. 179

⁷⁰ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 335

⁷¹ με τα οικονομικά μεγέθη να αποτελούν υπέρτατη αξία [Χ., Πουλόπουλος, *Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε κρίση*. Στο: *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α΄ Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016), σ. 46]

⁷² R., J., Michalowski & R., C., Kramer, *State-Corporate Crime and Criminological Inquiry*. In: H., N., Pontell & G., Geis (eds.) *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, (USA: Springer, 2007), p. 213

⁷³ όπως παρατηρεί και ο Κουράκης (2015), το οικονομικό έγκλημα διαμορφώνεται ανάλογα με τις οικονομικές εξελίξεις [N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 208]

⁷⁴ Ε., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, ό.π., σ. 207

Α., Κασάπογλου, *Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου*. *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος*, 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016 (Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου: Αθήνα, 2018), σ. 687

⁷⁵ «που προσβάλλει έννομα αγαθά ευρύτερων πληθυσμιακών μαζών» [N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σσ. 16, 31]

⁷⁶ παρά την ανάγκη της κοινωνίας να προστατευθεί από νέες μορφές εγκληματικότητας, στην πραγματικότητα «ουδείς προστατεύεται». Ι., Μάνδρου, *Η Ελλάδα στην εποχή του εγκλήματος*. ΤΟ ΒΗΜΑ (24.11.2008). Διαθ. στο: <https://www.ioannamandrou.gr/i-ellada-stin-epoxi-toy-egklimatos/> [ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2025]

⁷⁷ Ε., Μιχαλοπούλου, *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος*, ό.π., σ. 315

⁷⁸ γεγονός που με τη σειρά του μετακυλίνει τον κατασταλτικό έλεγχο μεγάλου μέρους της οικονομικής δραστηριότητας στο ποινικό δίκαιο [Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 334]

⁷⁹ Γρ., Λάζος, *Προσέγγιση και καταπολέμηση της διαφθοράς: ορισμένοι προβληματισμοί*. Στο: Κλ. Κουτσούκης & Π. Σκλιάς (επιμ. εισ.) *Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την Πολιτική*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2005), σσ. 59-60

Εντός αυτών των πλαισίων, λοιπόν, και με το οικονομικό έγκλημα να εξελίσσεται σε κομβικό ζήτημα αντεγκληματικής πολιτικής σε διεθνές επίπεδο⁸⁰, ο Ποινικός Κώδικας –το έσχατο εργαλείο αντιμετώπισης του οικονομικού εγκλήματος⁸¹- έχει ένα δύσκολο και συνάμα επικίνδυνο αντίπαλο⁸², που χρήζει όχι μόνο εξέτασης, αλλά και ουσιαστικής αντιμετώπισης⁸³.

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, η θέσπιση του νΠΚ υπήρξε επιβεβλημένη⁸⁴, μιας και η πλημμυρίδα αβασάνιστων τροποποιήσεων⁸⁵ του πΠΚ, είχαν δημιουργήσει ένα αντιφατικό κυρωτικό σύστημα, που έβριθε από εμβαλωματικές αλλαγές και κανονιστικές ασυνέχειες⁸⁶ –που κάθε άλλο παρά εναρμονίζονταν με τις γενικές αρχές του Ποινικού Κώδικα⁸⁷- αδυνατώντας να αντιμετωπίσει το σύγχρονο οικονομικό έγκλημα.

Με τον νΠΚ το πεδίο εφαρμογής του ποινικού νόμου, ως προς τα οικονομικά εγκλήματα, διευρύνεται και οι ποινικές διατάξεις αυστηροποιούνται⁸⁸, ενώ αλλαγές παρατηρούνται και ως προς τους κανόνες που αφορούν τα χρονικά όρια των ποινών⁸⁹. Οι μεταβολές του

⁸⁰ Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017), σ. 167

⁸¹ βάσει της αρχής της αναλογικότητας (παρ. 1, άρθρο 25Σ) το πλέον επώδυνο μέσο χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο όταν δεν υπάρχει καμία άλλη επιλογή που να αποδίδει στην αντιμετώπιση/έλεγχο κοινωνικών προβλημάτων [Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σσ. 5, 49, 329]

⁸² με τα οικονομικά εγκλήματα, ωστόσο, να είναι διάσπαρτα στο Ειδικό Μέρος του Ποινικού Κώδικα και σε ειδικούς ποινικούς νόμους

⁸³ Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα, Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου*, Πρόλογος, Ποινικά, (Αθήνα-Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982)

⁸⁴ Σ., Παύλου, *Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*, ό.π., σ. 32

Κ., Φράγκος, *Γενική εκτίμηση του ειδικού μέρους του Σχεδίου Π.Κ.*. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, *Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (:) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, (2013), σσ. 125-126. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁸⁵ απουσία ουσιαστικής επίγνωσης του ποινικού συστήματος [Σ., Παύλου, *Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*, ό.π., σ. 32]

Α., Ζήσης, *Ποινικός Κώδικας*, Πρόλογος, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022), σ. VII

Α., Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία*, 11^η έκδοση (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024), σ. 20

⁸⁶ Σ., Παύλου & Κ., Κοσμάτος, *Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα, συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 50-133 ΠΚ (Ν 4619/2019, όπως ισχύει με Ν 4637/2019)*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020), σ. 22

⁸⁷ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁸⁸ Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 169

⁸⁹ Γ., Ναζίρης, *Ζητήματα διαχρονικού δικαίου που απορρέουν από την εφαρμογή των διατάξεων του νέου Ποινικού Κώδικα* (ΜΕΡΟΣ Β'), ΠοινΔικ, 2/2020, σ. 164

στοχεύουν στη δημιουργία ενός συστήματος σαφών, εκσυγχρονισμένων και εξορθολογισμένων ποινικών κυρώσεων⁹⁰, που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απόψεις περί ποινής, στη διαγραφή εγκλημάτων που δεν προστατεύουν σημαντικά έννομα αγαθά, στην αναλογικότητα και στη νομοτεχνική αρτιότητα⁹¹.

Ωστόσο, ο νομοθέτης αποφεύγει να τυποποιήσει το οικονομικό έγκλημα με τρόπο άμεσο και σαφή⁹². Συγκεκριμένα, η έννοια του οικονομικού εγκλήματος προσδιορίζεται εμμέσως⁹³, με το νομοθέτη –θέλοντας να αντιμετωπίσει την ολοένα και αυξανόμενη οικονομική εγκληματικότητα, καθώς και την εφευρετικότητα των δραστών της- να χρησιμοποιεί αόριστες έννοιες. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα, όχι μόνο το εύρος της έννοιας να μην καλύπτεται, αλλά και η ανάγκη για έναν πλήρη ορισμό –που θα κάλυπτε τα οικονομικά αδικήματα, εν συνόλω- να μην ικανοποιείται⁹⁴.

1.2 Η εννοιολογική προσέγγιση της διαφθοράς και η διασύνδεσή της με το οικονομικό έγκλημα

Η διαφθορά συνιστώντας φαινόμενο που χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία⁹⁵ και πολυπλοκότητα⁹⁶ –έχοντας κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές προεκτάσεις⁹⁷- συγκαταλέγεται μεταξύ των κύριων αιτιών της οικονομικής, αλλά και της θεσμικής κρίσης

Π., Τοπαλνάκος, *Οι νομοθετικές αλλαγές του Ν 5090/2024 στις περί διαφθοράς διατάξεις του ΠΚ με άμεση ισχύ*, ΠοινΔικ, 3/2024, σ. 302

⁹⁰ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 2. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁹¹ Στο ίδιο, σ. 2

⁹² Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 27 · Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 344

⁹³ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 345

⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 345

⁹⁵ Ο Ράικος (2006) χαρακτηρίζει τη διαφθορά ως «πρίσμα με πολλές πλευρές». [Δ. Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006), σ. 107]

⁹⁶ Ι., Τέντες, *Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Στο: Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α΄ Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016), σ. 721

⁹⁷ Στ., Γιαμάνης, *Ανάλυση των θεσμών καταπολέμησης της διαφθοράς και αξιολογική κρίση των σχετικών ρυθμίσεων*, Πράξη & Λόγος του Ποινικού Δικαίου, 2/2009, σ. 616 · Χ., Δημόπουλος, *Εγκληματολογία*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2022), σ. 618

που μαστίζει τις κοινωνίες⁹⁸. Αφορά την πραγματοποίηση –υπό όρους αδιαφάνειας- αθέμιτων συναλλαγών, που παραβιάζουν το νόμο, το δημόσιο καθήκον, καθώς και τους κανόνες ηθικής, μέσω της χρήσης δημόσιας εξουσίας⁹⁹.

Ιδίως, η έλλειψη κοινά αποδεκτού ορισμού της διαφθοράς, που να καλύπτει κάθε μορφή του φαινομένου¹⁰⁰, αντιμάχεται με την ποινική νομοθεσία και, ουσιαστικά, λειτουργεί ανασχετικά για την ουσιαστική ποινική αντιμετώπισή της¹⁰¹ –παρά τις σημαντικές προσπάθειες της χώρας μας για την ενίσχυση του νομικού οπλοστασίου ενάντια στη διαφθορά¹⁰².

⁹⁸ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, (Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014), σ. 585

⁹⁹ Γ. Καούρας, *Πολιτική διαφθορά: Πελατειακές σχέσεις και δημόσια διοίκηση*. Στο: *Κράτος και διαφθορά*, Α. Νικολοπούλου (επιμ.), Πρώτη έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 1998), σ. 194 ·
Ν. Μπιτζιλέκης, *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα*. Στο: *Εγκληματολογικές Αναζητήσεις*, Α. Πιτσελά (επιμ.), Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010), σ. 595 ·

J., Duri, *Corruption and economic crime*, Transparency International, 3/2021, p. 3. Διαθ. στο: <https://www.jstor.org/stable/resrep30836> [ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου 2024]

¹⁰⁰ Γρ., Λάζος, *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2005), σ. 27 ·

Δ., Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 89 ·

Χ., Δετσαρίδης, *Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση και η αντιμετώπισή της μέσω του διοικητικού αυτοελέγχου*. *ΔιΔικ*, 2/2014, σσ. 289-290 ·

Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι & Θ. Παπακυριάκου, *Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου*, Β' Έκδοση, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019), σ. 61 ·

Χ., Δημόπουλος, *Εγκληματολογία*, ό.π., σσ. 816-817

¹⁰¹ Δ., Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 89 ·

Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 193 ·

Χ., Σπυράκης & Γ., Σπυράκης, *Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα: ζητήματα ορισμού και ταξινόμησης*, ΕΔΕ 17/2011, σ. 282

¹⁰² Μ, Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, ό.π., σ. 585

Συγκεκριμένα, βάσει της ποινικής –στενής- έννοιας της¹⁰³, η διαφθορά ταυτίζεται με τη δωροδοκία¹⁰⁴, την εμπορία επιρροής¹⁰⁵, την κατάχρηση εξουσίας¹⁰⁶, την ψευδή βεβαίωση¹⁰⁷, τη νόθευση δικαστικού εγγράφου¹⁰⁸, την παράβαση καθήκοντος¹⁰⁹, την εκβίαση¹¹⁰, την απάτη¹¹¹, την απιστία¹¹² και την υπεξαίρεση, ενώ βάσει της εγκληματολογικής –ευρείας- έννοιας, η διαφθορά δεν περιορίζεται σε μια στιγμιαία παράνομη πράξη¹¹³, αλλά αφορά την παράνομη διαχείριση της εμπιστευμένης εξουσίας για ιδιωτικό όφελος¹¹⁴ μέσω πολυεπίπεδων σχέσεων ανταλλαγής¹¹⁵, που επηρεάζουν όχι μόνο τις οικονομικές, αλλά και τις πολιτικές εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο¹¹⁶. Στην περίπτωση δε, υποθέσεων μεγάλου οικονομικού αντικειμένου που αφορούν ισχυρούς οικονομικούς

¹⁰³ άρθρο 17, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς. Διαθ. στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008D0801> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024] .

Ι. Βαβούρας & Γ. Μανωλάς, *Η διαφθορά και οι σχέσεις-επιπτώσεις της με την επίσημη οικονομία και την παραοικονομία*. Στο: Κλ. Κουτσούκης & Π. Σκλιάς (επιμ. εισ.) *Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την Πολιτική*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2005), σ. 351 .

Δ. Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σσ. 95, 108

¹⁰⁴ Κ., Χατζηκώστας, *Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου*. Στο: Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, (Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014), σ. 585 .

Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, *Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα*, ό.π., σ. 329 .

Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, *Διαφθορά: Ένα διμερές έγκλημα που έχει σαν θεμέλιο την αρχή ότι ο πλουτισμός είναι η πρώτη αξία*. Στο: *Η διαφθορά και η καταπολέμησή της. Πρακτικά ημερίδας του ΙΜΔΑ, πραγματοποιηθείσης στην Αθήνα την 28^η Φεβρουαρίου 2013*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΙΜΔΑ), (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2013), σ. 6

¹⁰⁵ παρ. 1 και 2, άρθρο 237Α ΠΚ

¹⁰⁶ εδ. α' και β', άρθρο 239 ΠΚ

¹⁰⁷ παρ. 3, άρθρο 242 ΠΚ

¹⁰⁸ παρ. 2, άρθρο 243 ΠΚ

¹⁰⁹ άρθρο 259 ΠΚ

¹¹⁰ άρθρο 385 ΠΚ

¹¹¹ άρθρο 386 ΠΚ

¹¹² άρθρο 390 ΠΚ

¹¹³ Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης & Χ., Παπαχαλαράμπους (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά οικονομικά και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 187

¹¹⁴ Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, *Ποιοι είμαστε. Τι είναι η διαφθορά*. Διαθ. στο: <https://transparency.gr/> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024] .

Δ. Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σσ. 100, 569 .

Β. Βασιλαντωνοπούλου, *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα. Εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*. Στο: Β., Καρύδης, & Α., Χουλιάρας (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015), σ. 67 .

Ν., Μπιτζιλέκης, *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα*, ό.π., σ. 97

¹¹⁵ Τ., Bezlov, Ph., Gounev, *Organized Crime, corruption and public bodies*. In: Ph., Gounev & V., Ruggiero, *Corruption and organized crime in Europe. Illegal Partnership*, (London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012), p. 52

¹¹⁶ Δ. Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 99

παράγοντες και ανώτερους αξιωματούχους, η διαφθορά χαρακτηρίζεται ως πολιτική¹¹⁷, συνιστώντας την πιο απειλητική, για την κοινωνία και τους θεσμούς της, μορφή διαφθοράς, η οποία, με κύριο χαρακτηριστικό την αθέατη έκτασή της¹¹⁸, στηρίζεται στις πελατειακές σχέσεις και λειτουργεί ως εναλλακτική δομή του συστήματος εξουσίας, επηρεάζοντάς το συθέμελα¹¹⁹. Απόρροια τούτων, η μετεξέλιξη της διαφθοράς σε διαπλοκή¹²⁰, με την αποτελεσματικότητα να αντικαθιστά τη νομιμότητα¹²¹.

Μεταξύ των παραγόντων δε, που ενισχύουν το φαινόμενο είναι: i) η πολυνομία –ήτοι ο πληθωρισμός των νομοθετικών κειμένων για την αντιμετώπιση του φαινομένου- σε συνδυασμό με την περιπλοκότητα της νομοθεσίας, μέσω της οποίας ενισχύεται, εμμέσως πλην σαφώς, η διακριτική ευχέρεια των ερμηνευτών του νόμου ii) η ύπαρξη πελατειακών συστημάτων συνδυαστικά με την κοινωνική ανοχή απέναντι στη διαφθορά, που συχνά οδηγεί στην αποποινικοποίηση έκνομων δραστηριοτήτων iii) η αδυναμία του κρατικού διοικητικού μηχανισμού να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη διαφθορά¹²² iv) η ύπαρξη κοινωνικής ανασφάλειας και ο περιορισμένος κοινωνικός έλεγχος των οικονομικά ισχυρών, που οδηγεί στην κάμψη της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο κράτος¹²³.

Είναι πρόδηλο, λοιπόν, ότι η διαφθορά, εκμεταλλευόμενη κάθε αδυναμία του κράτους δικαίου, δύναται να διεισδύει σε κάθε πτυχή της κοινωνίας και να μετατρέπεται σε αναγκαίο θεσμό για την ανάπτυξη και την οικονομία¹²⁴, προκαλώντας της ανεπανόρθωτη βλάβη.

¹¹⁷ Σ. Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σσ. 143-144

¹¹⁸ Σ., Βιδάλη, *Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα*, ΤΟ ΒΗΜΑ, (24.11.2008). Διαθ. στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

¹¹⁹ Δ. Ράκος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 86
· Μ. Γασπαρινάτου, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, Χ., Παπαχαλαράμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 182

¹²⁰ Γ., Πανούσης, *Ποιος επενδύει στη διαφθορά; Καθηγητής Γιάννης Πανούσης*, (30.06.2008). Διαθ. στο: <https://giannispanousis.gr/politics/062008/> [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

¹²¹ και τις πολιτικές διαδικασίες να εξομοιώνονται με τη διαχείριση μιας επιχείρησης. [Σ., Βιδάλη, *Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα*, ό.π.. Διαθ. στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

¹²² Ν., Κουράκης, *Εγκλήματα διαφθοράς*, Προλογικό σημείωμα 3^{ης} Συνεδρίας. Στο: Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκόστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2015), σ. 582

¹²³ Ε., Λαμπροπούλου, *Η διαφθορά και οι λειτουργίες της*. Επιστήμη και Κοινωνία, Τόμος 15, Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας. Διαθ. στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/596/596> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024]

¹²⁴ Γ., Πανούσης, *Ποιος επενδύει στη διαφθορά; ό.π.. Διαθ. στο: https://giannispanousis.gr/politics/062008/* [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

Δέον να αναφερθεί δε, ότι η σχέση ανάμεσα στη διαφθορά και το οικονομικό έγκλημα είναι αμοιβαία επωφελούμενη¹²⁵, με τη διαφθορά να αποτελεί βασικό παράγοντα ενεργοποίησης του οικονομικού εγκλήματος¹²⁶ και το ίδιο να ισχύει και αντιστρόφως¹²⁷, προκαλώντας την πλήρη αποσταθεροποίηση του κράτους δικαίου¹²⁸.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου δε, τα κράτη-μέλη υποχρεώθηκαν να εναρμονιστούν και να εφαρμόσουν κοινές πολιτικές ενάντια στη διαφθορά¹²⁹. Το ελληνικό Ποινικό Δίκαιο δε, έχοντας ως οδηγό την αρχή της νομιμότητας και της αναλογικότητας¹³⁰ και με όπλο του την ποινή, εντάσσει στις διατάξεις του το αδίκημα της διαφθοράς με την τελευταία, ωστόσο, να μην συνιστά ποινικό αδίκημα, αλλά αίτιο για συγκεκριμένα αδικήματα του Ποινικού Κώδικα –μιας και η φιλελεύθερη φύση¹³¹ του Ποινικού Δικαίου επιτάσσει την τιμώρηση της πράξης και όχι του φαινομένου¹³².

1.3 Το οικονομικό έγκλημα και ο ποινικός νόμος υπό το πρίσμα της Εγκληματολογίας

Ως προς την εγκληματολογική προσέγγιση του όρου «οικονομικό έγκλημα», ο Edwin Sutherland –πατέρας του όρου «White Collar Crime¹³³»- έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα

¹²⁵ Ε., Μιχαλοπούλου, *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, ό.π., σ. 338

¹²⁶ J., Duri, *Corruption and economic crime*, ό.π., 3/2021, p. 1. Διαθ. στο: <https://www.jstor.org/stable/resrep30836> [ανακτήθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2024]

¹²⁷ K., Rahman & J., Duri, *Overview of international fraud operations relating to corruption*. Transparency International Anti-Corruption Helpdesk, 28.09.2020. Διαθ. στο: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/overview-of-international-fraud-operations-relating-to-corruption> [ανακτήθηκε στις 7 Νοεμβρίου 2024]

¹²⁸ J., Duri, *Corruption and economic crime*, ό.π., 3/2021, p. 11. Διαθ. στο: <https://www.jstor.org/stable/resrep30836> [ανακτήθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2024]

¹²⁹ άρθρα 2 έως 15, Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Διαφθορά (κυρώθηκε με το ν. 3560/2007) / άρθρο 15, Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (κυρώθηκε με το ν. 3666/2008) / άρθρα 8 και 9, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος (κυρώθηκε με το ν. 3875/2010)

¹³⁰ M. Cusson, *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, Η. Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη (μτφ.), (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2002), σ. 227

¹³¹ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ.1. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

¹³² Δ., Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 94

¹³³ B., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 26

για την ανάπτυξη πλήθους θεωριών για την οικονομική εγκληματικότητα^{134,135}, μιλώντας¹³⁶ συγκεκριμένα για την εγκληματικότητα των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων^{137,138} και την εσφαλμένη στόχευση των παραδοσιακών εγκληματολογικών προσεγγίσεων αποκλειστικά και μόνο στην εγκληματικότητα των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών τάξεων¹³⁹.

Σύμφωνα με τον Sutherland, ως «έγκλημα λευκού περιλαιμίου» ορίζεται η παραβίαση του ποινικού δικαίου –άλλως η παραβίαση της εμπιστοσύνης της κοινωνίας απέναντι στην ομαλή λειτουργία των οικονομικών θεσμών¹⁴⁰- από άτομα ανώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης κατά τη διάρκεια των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων¹⁴¹, με τις συνέπειες της παράνομης δράσης να μην είναι μόνο οικονομικές¹⁴², αλλά και κοινωνικές, οδηγώντας σε κοινωνική αποδιοργάνωση¹⁴³ και εξαφάνιση κάθε ψήγματος κοινωνικής ηθικής¹⁴⁴.

Σ., Βιδάλη, *Αντεγκληματική πολιτική. Από τη Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2014), σ. 115

Γ., Σουλίκος, *Εγκλήματα στην σύγχρονη πραγματικότητα*, ό.π., σ. 110

¹³⁴ Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα. Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου*, ό.π., (Αθήνα-Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982), σ. 2 · Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 132

¹³⁵ D., Cressey *The Theory of Differential Association: An Introduction*, Social Problems, 8(1), 1960, p. 3 · E., Quinney, *The study of White Collar Crime Toward a reorientation in theory and research*, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, 55(2), Jun. 1964, pp. 208-214

H., Edelhertz, E., Stotland, M., Walsh & M., Weinberg, *The Investigation of White Collar Crime*, ό.π., p. 4. Διαθ. στο: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/40553NCJRS.pdf> [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2024]

¹³⁶ ενώπιον της Αμερικανικής Εταιρείας Κοινωνιολογίας στις 27.12.1939 ο Sutherland προσέγγισε το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από ηθική σκοπιά, με την ομιλία του με τίτλο “ White collar criminality” να δημοσιεύεται στο American Sociological Review, 5:1940

¹³⁷ σύμφωνα με τον Sutherland (1944) το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου τελείται στα πλαίσια ή κατά την ενάσκηση του επαγγέλματος αξιοσέβαστων προσώπων, που κατέχουν θέσεις κύρους [E., Sutherland, “Is White collar Crime” Crime?, Crime American Sociological Review: Annual Meeting Papers, 1944, 10(2), pp. 132-139]

E., Sutherland, *Crime and Business*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 217, September, 1941, p. 113

¹³⁸ αν και τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου είναι πολύ διαδομένα, λίγοι από τους δράστες διώκονται και καταδικάζονται, όχι γιατί η συμπεριφορά τους δεν είναι εγκληματική, αλλά κυρίως εξαιτίας της θέσης, της εξουσίας και του κύρους που κατέχουν [E., Sutherland, *Crime and Business*, ό.π., p. 114]

¹³⁹ Γ., Σουλίκος, *Εγκλήματα στην σύγχρονη πραγματικότητα*, ό.π., σσ. 111-112

¹⁴⁰ E., Sutherland, *Crime and Business*, ό.π., p. 112

N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σσ. 41-43

¹⁴¹ E., Sutherland, *Crime and Business*, ό.π., p. 112

¹⁴² αν και το οικονομικό κόστος του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου είναι πολλές φορές μεγαλύτερο από το οικονομικό κόστος άλλων εγκλημάτων που θεωρούνται σοβαρά [E., Sutherland, «White-Collar Criminality», American Sociological Review, ό.π., pp. 4-5]

¹⁴³ Στο ίδιο, σσ. 5, 11

E., Sutherland, *Crime and Business*, ό.π., p. 113

E., Sutherland, «Is White Collar Crime» Crime? ό.π., p. 138

¹⁴⁴ Γ., Σουλίκος, *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, ό.π., σ. 3

Μάλιστα, το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου διαπράττεται, γιατί μαθαίνεται να διαπράττεται,¹⁴⁵ μέσω της επαφής με άτομα που ασκούν εγκληματική συμπεριφορά – θεωρία των διαφορικών συναναστροφών¹⁴⁶– με το άτομο να θεωρεί την εγκληματική συμπεριφορά ως φυσιολογική¹⁴⁷, γιατί κοινωνικοποιήθηκε με τέτοιο τρόπο από το περιβάλλον, ώστε να εκλαμβάνει την έκνομη δράση ως φυσιολογική¹⁴⁸.

Αν και ο Sutherland έδωσε το έναυσμα, όπως ήδη εκτέθηκε, για τη μετατόπιση του εγκληματολογικού ενδιαφέροντος από τον εγκληματία άνθρωπο στο εγκληματικό φαινόμενο¹⁴⁹ και, ουσιαστικά, από τον οικονομικό εγκληματία στο οικονομικό έγκλημα¹⁵⁰, η έρευνα και τα πορίσματα αυτής δέχθηκαν έντονη κριτική¹⁵¹, παραμένοντας στο περιθώριο¹⁵² έως και την αποκάλυψη οικονομικών σκανδάλων¹⁵³ και την ανάδειξη της θεωρίας της Κριτικής Εγκληματολογίας, με τους όρους «οργανωσιακό/εταιρικό έγκλημα» και «κρατικά οργανωμένο έγκλημα», να επαναφέρουν την προσοχή στην οικονομική εγκληματικότητα¹⁵⁴.

Ακόμη, βάσει της οργανωσιακής θεωρίας και της σύγχρονης σύλληψης του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου, το περιβάλλον των οργανώσεων/επιχειρήσεων συνιστά εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη εγκληματικής δράσης, με το έγκλημα να διαπράττεται για λογαριασμό της οργάνωσης –και σε άμεση συνάρτηση με τους στόχους της¹⁵⁵– και τους διοικούντες να

¹⁴⁵ N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 211

¹⁴⁶ ανάλογα με την κοινωνικοποίηση που έχει δεχθεί το άτομο [E., Sutherland, «*White-Collar Criminality*», ό.π., p. 11]

¹⁴⁷ με το άτομο να θεωρεί τις αθέμιτες οικονομικές πράξεις στις οποίες προβαίνει, ως «απλές παρανομίες», [N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 23]

¹⁴⁸ E., Sutherland, *Crime and Business*, ό.π., p. 116

B., Βασιλαντωνοπούλου, «*Λευκά Κολάρα*» & *Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σ. 64

Γ., Συλίκος, *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, ό.π., σ. 4

¹⁴⁹ N., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σ. 34

¹⁵⁰ B., Βασιλαντωνοπούλου, «*Λευκά Κολάρα*» & *Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σ. 70

¹⁵¹ με τον ορισμό του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου να υποτιμάται και να χαρακτηρίζεται ως προβληματικός, εξαιτίας των γενικεύσεών του [J., Braithwaite, *White Collar Crime*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 11 (1), 1985, pp. 3-4]

¹⁵² Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 132

¹⁵³ Στο ίδιο, σσ. 133, 136

¹⁵⁴ Στο ίδιο, σσ. 133-134

¹⁵⁵ L., Sh., Schrager & J., F., Short, *Toward a Sociology of Organizational Crime*, *Social Problems*, Vol. 25 (4), Oxford Journals, Oxford University Press, Apr. 1978, p. 407

Αθ., Χουλιάρας, *Societas delinquere non potest: Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο Siemens»*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α΄ Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σσ. 1146-1147

αποφεύγουν/παραβιάζουν τα νομικά όρια, χάρη του αβέβαιου και απρόβλεπτου περιβάλλοντος εντός του οποίου δραστηριοποιούνται¹⁵⁶.

Παράλληλα, ο Quinney –επαναπροσδιορίζοντας τη θεωρία του Sutherland- ανέλυσε την έννοια του εταιρικού εγκλήματος, υπογραμμίζοντας ότι το περιβάλλον δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων δύναται να ωθήσει τις νόμιμες επιχειρήσεις στο οικονομικό έγκλημα¹⁵⁷ στα πλαίσια της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας –εγκληματική επαγγελματική παρέκκλιση. Υποστήριξε δε, πως η έντονη παρουσία και επιρροή των επιχειρήσεων στο οικονομικό περιβάλλον καθιστά επιτακτική την ανάγκη πρόβλεψης ποινικής ευθύνης¹⁵⁸.

Πέραν των ανωτέρω, ο Bonger επισημαίνει πως η θέση του ατόμου στην κοινωνία καθορίζει και την ταυτοποίησή του ή μη, με τα εγκληματικά στερεότυπα, ενώ τονίζει ότι ο ποινικός νόμος διαμορφώνεται βάσει της βούλησης των ισχυρών, εξυπηρετώντας τα συμφέροντά τους^{159,160}. Ως εκ τούτου, ο Bonger από πολύ νωρίς κατέστησε σαφές ότι οι κοινωνικοοικονομικά ισχυροί δύνανται να δημιουργούν τους νόμους, έχοντας, συνάμα, τη δυνατότητα να τους παραβιάζουν, χωρίς ουσιαστική τιμωρία. Παρόμοια άποψη εκφράζει και ο Young, για τον οποίο, οι βασικότεροι παραβάτες του νόμου, είναι οι ίδιοι οι εμπνευστές του¹⁶¹, με το νόμο να συνιστά «ασπίδα» για τους ισχυρούς, με τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου να ενεργοποιούνται για τα χαμηλότερα και ασθενέστερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, αφήνοντας στο απυρόβλητο τους ισχυρούς¹⁶².

¹⁵⁶ M., Needleman & C., Needleman, *The Sociological Quarterly*, Vol. 20 (4), Autumn, 1979, Taylor & Francis Group, pp. 517-519 · Στρ., Γεωργούλας, *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαλαράμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α΄ έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 43

¹⁵⁷ C., Marshall, R., Quinney & J., Wildman, *Criminal Behaviour Systems: A Typology*. Third Edition, (London-New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2015), p. 17

¹⁵⁸ R., Quinney, *The Study of White Collar Crime: Toward a Reorientation in Theory and Research*, (The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, Vol. 55 (2), June 1964), pp. 208-214

¹⁵⁹ G., Howard, *Criminality and Economic Conditions by William Adrian Bonger*. Translated by Henry P. Horton, *Modern Criminal Science*, No 8. (Boston: Little Brown and Company, 1916), pp. xxxi-706. Διαθ. στο: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/criminality-and-economic-conditions-by-william-adrian-bonger-translated-by-henry-p-horton-with-an-editorial-preface-by-edward-lindsey-and-with-an-introduction-by-frank-h-norcross-in-the-modern-criminal-science-series-no-8-boston-little-brown-and-company-1916-pp-xxxi-706/5867E74DFC4C48B296A900FC75903927>

[ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

¹⁶⁰ Β. Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, *Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σσ. 121-124

¹⁶¹ I., Taylor, P., Walton & J., Young, *The new criminology for a social theory of deviance*, International Library of Sociology, (London-New York: Routledge & Kegan Paul, 1973), p. 287 ·

Young, J., 1975, *Working-class criminology*. In: Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (eds.), *Critical Criminology*, Routledge & Kegan Paul, London, Henley, Boston, pp. 15, 89

¹⁶² Μ., Γασπαρινάτου, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 175

Περαιτέρω, η συμβολή του Chambliss στην κατανόηση της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος υπήρξε καθοριστική. Ο Chambliss ανέδειξε τη συμβιωτική σχέση της νομιμότητας –ήτοι των παραγόντων της νόμιμης οικονομίας και των αξιωματούχων του κράτους- με την παρανομία –ήτοι το οργανωμένο έγκλημα- εντός του καπιταλιστικού συστήματος, όπου το οικονομικό, το εταιρικό και το οργανωμένο έγκλημα με σύμμαχο τη διαφθορά, συνιστούν όψεις του ίδιου νομίσματος¹⁶³. Απόρροια δε, της ως άνω συμβιωτικής σχέσης είναι η ατιμωρησία και η αμνήστευση των πράξεων των κοινωνικοοικονομικά ισχυρών ομάδων.

Επίσης, σύμφωνα με τον Merton¹⁶⁴, η πολιτική μηχανή –δηλαδή, η άτυπη μορφή εξουσίας, που λειτουργεί ως κάλυμμα των δυσλειτουργιών της επίσημης εξουσίας¹⁶⁵- μέσω της ικανοποίησης των αναγκών των κατώτερων κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων, αποκτά ευρεία κοινωνική συναίνεση και, ουσιαστικά, μέσω αυτής το οικονομικό έγκλημα νομιμοποιείται¹⁶⁶, με τη διαφθορά να μετατρέπεται σε θεσμοποιημένη κοινωνική πραγματικότητα¹⁶⁷ –μιας και από παράβαση μετατρέπεται σε συναλλαγή¹⁶⁸- εξασφαλίζοντας την πλήρη ατιμωρησία των κοινωνικά και οικονομικά ισχυρών¹⁶⁹.

¹⁶³ W. Chambliss, *On the symbiosis between criminal law and criminal behaviour*, Criminology, Vol. 42(2), 2004, p. 243. Διαθ. στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00519.x> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024] /

Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 134

¹⁶⁴ R. Merton, *Social Theory and Social Structure*, (The New York: Free Press, 1968), note (126), p. 147. Διαθ. στο:

https://www.academia.edu/36009863/_Enlarged_Edition_Robert_K_Merton_Social_Theory_and_Social_Structure_Enlarged_Edition_Free_Press_1968_ [ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024]

¹⁶⁵ Β. Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, *Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σ. 97

¹⁶⁶ μετατρέποντάς το σε συστατικό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης [Β. Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, *Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σσ. 96-100]

¹⁶⁷ επί της ουσίας η διαφθορά αποτελεί «θεσμοποιημένο εργαλείο» χειραγώγησης, μέσω του πελατειασμού και της πατρωνίας των κατώτερων τάξεων [Δ. Ράικος, *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, ό.π., σ. 575]

¹⁶⁸ Γ. Πανούσης, *Από την πολιτική εξουσία στην οργανωμένη διαφθορά*, Καθηγητής Γιάννης Πανούσης, (14.04.2012). Διαθ. στο: <https://giannispoulos.gr/politics/talks/i394/>, [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

¹⁶⁹ Μ. Γασπαρινάτου, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 178

Επιπροσθέτως, βάσει της θεωρίας της ετικέτας¹⁷⁰, η έκνομη δράση των κοινωνικοοικονομικά ισχυρών δεν χαρακτηρίζεται ως αποκλίνουσα¹⁷¹, μιας και οι τελευταίοι έχουν τη δυνατότητα να αποενοχοποιούν/αποποινικοποιούν παράνομες πρακτικές βάσει των εκάστοτε συμφερόντων τους¹⁷², δημιουργώντας στερεότυπα και ενισχύοντας –στο όνομα της μεγιστοποίησης της εξουσίας και του κέρδους- τη συμβίωση νομιμότητας και παρανομίας, την επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και, εν τέλει, το ίδιο το οικονομικό έγκλημα¹⁷³.

Συμπερασματικά, η εγκληματολογική θεωρία αναδεικνύει τη δυσκολία αντιμετώπισης της οικονομικής εγκληματικότητας, με τους κοινωνικοοικονομικά ισχυρούς να κρατούν τα ηνία του τρόπου αντιμετώπισης του φαινομένου –οδηγώντας τον ποινικό νόμο στην κατεύθυνση που κάθε φορά τους εξυπηρετεί. Μάλιστα, το οικονομικό έγκλημα συνιστά οργανωσιακό στόχο των επιχειρήσεων, οι οποίες με σύμμαχο το νόμο καταφέρνουν να εκμεταλλευτούν το απρόβλεπτο και αβέβαιο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και να εφαρμόζουν με απόλυτη επιτυχία επιθετικές πολιτικές κέρδους.

¹⁷⁰ G., S., Becker, *Crime and Punishment: An Economic Approach*, University of Chicago and National Bureau of Economic Research, 1974, pp. 1-2. Διαθ. στο: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3625/c3625.pdf> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024] · N., Τάτσης, *Η θεωρία του χαρακτηρισμού: ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς*, The Greek Review of Social Research, Vol. 72(1989), σσ. 52, 60. Διαθ. στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7540/7270> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

¹⁷¹ K. Κοσμάτος & Χρ. Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ. 196

¹⁷² G., S., Becker, *Crime and Punishment: An Economic Approach*, ό.π., pp. 1-2. Διαθ. στο: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3625/c3625.pdf> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024] · Β. Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική, ό.π., σσ. 112, 337, 347

¹⁷³ Α. Ανδριανόπουλος, Γ. Μπήτρος & Κ. Χριστίδης, *Οικονομία της αγοράς στο μικροσκόπιο*, (Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο, 2014), σ. 174 ·

Διεθνής Διαφάνεια-Ελλάς, Οργάνωση κατά της Διαφθοράς, *Κράτος και Διαφθορά. Πώς θα κόψουμε τον ομφάλιο λώρο*; Εισαγωγή, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΙΑΝΟΣ, 2008), σσ. 17-18 ·

Α., Χουλιάρης, *Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»*: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα, The Art of Crime, 11/2021. Διαθ. στο: <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

2. Οι αλλαγές πλαισίου ποινών υπό το πρίσμα του Ποινικού Κώδικα

Στο 2^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας επιχειρείται η προσέγγιση των ριζικών αλλαγών που επήλθαν στον Ποινικό Κώδικα με το ν. 4619/2019 και των τροποποιήσεών του έως και σήμερα (ν. 4637/2019, ν. 4855/2021, ν. 4947/2022, ν. 5090/2024 και ν. 5108/2024) ως προς τις διατάξεις του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα που αφορούν τις ποινές. Θα προσεγγιστούν η αναδιάταξη των ορίων της ποινής κάθειρξης (άρθρο 52 ΠΚ), η αναγωγή της κοινωφελούς εργασίας σε κύρια ποινή (άρθρο 55 ΠΚ), ενώ ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στο νεότευκτο άρθρο 80Α ΠΚ¹⁷⁴, καθώς και στις τροποποιήσεις στο δίκαιο της αναστολής εκτέλεσης της ποινής (άρθρο 99 ΠΚ). Θα διαπιστωθεί ότι στον νΠΚ το σύστημα των ποινών αναμορφώνεται. Ωστόσο, αν και στόχος του ποινικού νομοθέτη είναι η ενίσχυση της αναλογικότητας¹⁷⁵ και αποτελεσματικότητας¹⁷⁶ των ποινών, φαίνεται πως μέσω και των τελευταίων τροποποιήσεων που έχουν δεχθεί οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, επιτυγχάνεται το αντίθετο αποτέλεσμα. Έτσι, ο ανταποδοτικός χαρακτήρας των ποινών ενισχύεται και ο σκοπός της ποινής –ως θα αναλυθεί κατωτέρω- κάθε άλλο παρά αποτελεσματικός δύναται να χαρακτηριστεί, με την αναποτελεσματικότητα αυτή να μετακυλύεται και στην αντεγκληματική πολιτική κατά του οικονομικού εγκλήματος.

2.1 Η αμφιλεγόμενη αποτελεσματικότητα της αυστηροποίησης των ποινικών κυρώσεων

Μέσω και των πρόσφατων τροποποιήσεων του Ποινικού Κώδικα (ν. 5090/2024 και ν. 5108/2024) είναι ξεκάθαρη η τάση αυστηροποίησης των ποινών. Μία τάση, ωστόσο, που αλλοιώνει τον πραγματικό σκοπό της ποινής.

Πιο ειδικά, στον νΠΚ οι αξιόποινες πράξεις, βάσει του άρθρου 18 ΠΚ, διακρίνονται σε κακουργήματα –πράξεις που τιμωρούνται με ισόβια ή πρόσκαιρη κάθειρξη¹⁷⁷- και

¹⁷⁴ προστέθηκε για πρώτη φορά στον νΠΚ με το άρθρο 12, ν. 5090/2024

¹⁷⁵ Π., Μποροδήμος, *Η χρηματική ποινή στον Νέο Ποινικό Κώδικα*, ΠοινΔικ, 11/2020, σ. 1105

¹⁷⁶ ήτοι να εφαρμόζονται και όχι να παραμένουν εικονικές [Η., Αναγνωστόπουλος, *Ο νέος Ποινικός Κώδικας: Βασικοί Στόχοι*, σ. 18, Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

¹⁷⁷ άρθρο 18 ΠΚ

πλημμελήματα –πράξεις που τιμωρούνται με φυλάκιση¹⁷⁸ ή περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ή με χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας¹⁷⁹- με τα πταίσματα στον νΠΚ να καταργούνται¹⁸⁰.

Ως κύριες ποινές ορίζονται: η στερητική της ελευθερίας ποινή¹⁸¹, η χρηματική ποινή και η προσφορά κοινωφελούς εργασίας¹⁸², ενώ η αποστέρηση θέσης, η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος και η δήμευση ορίζονται ως παρεπόμενες ποινές¹⁸³.

Επακόλουθα, σύμφωνα με το άρθρο 47 ΠΚ στον άμεσο συνεργό επιβάλλεται ποινή ολοκληρωμένου εγκλήματος –με τη διάκριση μεταξύ άμεσου και απλού συνεργού να καταργείται¹⁸⁴- ενώ στο άρθρο 52 ΠΚ¹⁸⁵ προβλέπεται αύξηση της χρονικής διάρκειας της πρόσκαιρης κάθειρξης, η οποία δεν μπορεί να είναι κατώτερη των 5 ετών, ούτε να υπερβαίνει τα 20 έτη¹⁸⁶.

Ταυτόχρονα, αυστηρότερες ποινές –εν συγκρίσει με τον πΠΚ¹⁸⁷- προβλέπονται και στο άρθρο 83 ΠΚ¹⁸⁸. Συγκεκριμένα, βάσει των διατάξεων του άρθρου 83 ΠΚ, αντί για την ποινή της κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών, η ποινή μειώνεται σε φυλάκιση τουλάχιστον 3 ετών ή σε κάθειρξη έως 14 έτη, αντί για την ποινή της κάθειρξης επιβάλλεται φυλάκιση 2 ετών ή κάθειρξη έως 12 έτη, για την ποινή της κάθειρξης έως 10 έτη προβλέπεται μείωση της ποινής με φυλάκιση τουλάχιστον 2 έτη¹⁸⁹ ή κάθειρξη έως 6 έτη.

Ενώ, στο εδ. ε', άρθρο 83 νΠΚ ο νομοθέτης διατηρεί την πρόβλεψη του εδ. δ', άρθρο 83 πΠΚ, βάσει της οποίας ο δικαστής δύναται να μειώνει ελεύθερα την ποινή μέχρι το ελάχιστο

¹⁷⁸ η διάρκεια της φυλάκισης δεν μπορεί να είναι ανώτερη των 5 ετών, ούτε κατώτερη των 10 ημερών (άρθρο 53 ΠΚ)

¹⁷⁹ άρθρο 18 ΠΚ

¹⁸⁰ σύμφωνα με το άρθρο 18 πΠΚ κάθε πράξη που τιμωρούνταν με κράτηση ή πρόστιμο συνιστούσε πταίσμα

¹⁸¹ βάσει της παρ. 1, άρθρο 51 ΠΚ ως στερητική της ελευθερίας ποινή θεωρείται η κάθειρξη, η φυλάκιση και ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων

¹⁸² άρθρο 50 ΠΚ

¹⁸³ άρθρο 59 ΠΚ

¹⁸⁴ άρθρο 47 πΠΚ

¹⁸⁵ ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 6, ν. 5090/2024. Μάλιστα, μετά τη έναρξη ισχύος του νΠΚ και μέχρι την τροποποίηση του άρθρου 52 ΠΚ από το ν. 5090/2024, η διάρκεια της πρόσκαιρης κάθειρξης κυμαίνονταν από 5 έως 15 έτη.

¹⁸⁶ παρ. 2, άρθρο 52 ΠΚ

¹⁸⁷ το άρθρο 83 πΠΚ προέβλεπε τη μειωμένη ποινή ως εξής: αντί για την ποινή του θανάτου ή της ισόβιας κάθειρξης, επιβολή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών, αντί για την ποινή κάθειρξης άνω των δέκα ετών, επιβολή κάθειρξης έως δώδεκα έτη ή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών, αντί για την ποινή της κάθειρξης έως δέκα, επιβολή κάθειρξης έως έξι έτη ή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους (άρθρο 82 πΠΚ)

¹⁸⁸ ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 15, ν. 5090/2024

¹⁸⁹ ο πΠΚ προέβλεπε, όπως ήδη εκτέθηκε, για την ποινή κάθειρξης έως δέκα έτη μειωμένη ποινή κάθειρξης έως 6 έτη ή φυλάκιση τουλάχιστον 1 έτος (εδ. γ', άρθρο 83 πΠΚ)

όριο της¹⁹⁰. Τούτο, σαφώς και συντελεί στην εξατομίκευση της ποινικής μεταχείρισης του κατηγορουμένου¹⁹¹, αφήνει ωστόσο περιθώρια διακριτικής μεταχείρισης.

Πέραν τούτων, ως προς τη συνολική ποινή σε περίπτωση στερητικών της ελευθερίας ποινών, σύμφωνα με την παρ. 1, άρθρο 94 ΠΚ, το ανώτατο όριο κάθειρξης επί κακουργημάτων αυξάνεται στα 25 έτη και επί πλημμελημάτων στα 10¹⁹², ενώ ο πΠΚ προέβλεπε ανώτατο όριο κάθειρξης επί κακουργήματος τα 20 έτη και επί πλημμελήματος τα 8 έτη¹⁹³.

Γίνεται αντιληπτό ότι οι ποινές του νΠΚ είναι σαφώς πιο αυστηρές εν συγκρίσει με τις αντίστοιχες ποινές του πΠΚ, με τη δυσαναλογία μεταξύ βαρύτητας εγκλήματος και ποινής να ενισχύεται και την αρχή της αναλογικότητας να παραβιάζεται. Την ίδια στιγμή, μάλιστα, που η αυστηρότητα των ποινικών κυρώσεων δεν έχει αποδειχθεί να έχει καθοριστική επίδραση στη μείωση, συστολή ή αναστολή της οικονομικής εγκληματικότητας¹⁹⁴. Ενώ, η ύπαρξη της σκοτεινής εγκληματικότητας και η έλλειψη αξιόπιστων επιστημονικών δεδομένων θολώνουν περαιτέρω την εικόνα του φαινομένου¹⁹⁵, οδηγώντας σε μία κάθε άλλο παρά αποτελεσματική αντεγκληματική πολιτική¹⁹⁶.

Η αυστηροποίηση των ποινών, λοιπόν, συνοδεύει μικρής πιθανότητας άμεσης σύλληψης και επιβολής τους¹⁹⁷, δεν δύναται να έχει καταλυτικό ρόλο στην αποτροπή εγκληματικών πράξεων¹⁹⁸ και δη, στην αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος. Αντιθέτως, μάλιστα,

¹⁹⁰ στην περίπτωση που δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στα εδ. α' έως δ', άρθρο 83 νΠΚ

¹⁹¹ Η., Αναγνωστόπουλος, *Ο νέος Ποινικός Κώδικας: Βασικοί Στόχοι*, ό.π., σ. 18, Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

¹⁹² παρ. 1, άρθρο 94 ΠΚ, όπως η παρ. 1 τροποποιήθηκε με το άρθρο 18, ν. 5090/2024

¹⁹³ παρ. 1, άρθρο 94 πΠΚ

¹⁹⁴ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 6

Γ., Συλίκος, *Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, 2024), σσ. 12-13

¹⁹⁵ ενισχύοντας την πλάνη των εσφαλμένων συσχετίσεων, όπου η εγκληματικότητα μπορεί να παραμένει σταθερή, αλλά η αποτελεσματικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος να οδηγεί στην αποκάλυψη περισσότερων εγκλημάτων, παρουσιάζοντας έτσι πλασματική αύξηση. Παρομοίως, η αύξηση της εγκληματικότητας, την ίδια στιγμή που οι ποινές έχουν αυστηροποιηθεί οδηγεί σε λανθασμένες συσχετίσεις, ενώ στην πραγματικότητα η αύξηση της εγκληματικότητας μπορεί να οφείλεται στην αποτελεσματική δράση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου [Γ., Συλίκος, *Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, ό.π., σ. 12]

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 11

¹⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 11

¹⁹⁸ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., ... Walther, J., (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο*

όσο αυστηροποιούνται οι κυρώσεις, τόσο οι οικονομικοί εγκληματίες αναζητούν αθέμιτες μεθόδους για να τις παρακάμψουν. Κύρια σημασία φαίνεται να έχει η βεβαιότητα για την άμεση εφαρμογή του ποινικού νόμου από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα¹⁹⁹, διότι, όσο το όφελος από την τέλεση του οικονομικού εγκλήματος είναι μεγάλο και ο κίνδυνος τιμώρησης της αξιόποινης πράξης μικρός, τόσο η εκκρίωση του φαινομένου από την κοινωνία θα συνιστά ουτοπία εις το διηνεκές.

2.2 Οι μεταβολές στις διατάξεις των κύριων ποινών

2.2.1 Η αύξηση των ορίων της χρηματικής ποινής

Η χρηματική ποινή εν συγκρίσει με τη στερητική της ελευθερίας ποινή θεωρείται λιγότερο επαχθής, μιας και χάρη σε αυτήν αποτρέπεται ο εγκλεισμός του ατόμου στα σωφρονιστικά καταστήματα. Βέβαια, αν και από τη μία, η επιβολή της χρηματικής ποινής βοηθά στην αποσυμφόρηση των φυλακών, από την άλλη, συμβάλλει στην εξασθένηση της προληπτικής λειτουργίας της ποινής μιας και η επιβολή της δεν επηρεάζει –αντιθέτως ευνοεί– τους έχοντες²⁰⁰, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα εξαγοράς της.

Πιο αναλυτικά, στον νΠΚ τα όρια της χρηματικής ποινής εμφανίζονται αυξημένα σε σύγκριση με τις προβλέψεις του πΠΚ. Ωστόσο, ο υπολογισμός της χρηματικής ποινής απλοποιείται, με τα όρια της να προβλέπονται ρητά στο νόμο²⁰¹. Συγκεκριμένα, βάσει της παρ. 2, άρθρο 57 ΠΚ η χρηματική ποινή δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 40.000 ευρώ, ούτε να είναι κατώτερη των 300 ευρώ για πλημμελήματα. Ενώ για τα κακουργήματα δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ και να είναι κατώτερη των 5.000 ευρώ. Στον πΠΚ

τομέα, Τόμος 2, *Η οπτική λειτουργία της δικαιοσύνης, της διοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών, Δικαιοσυγκριτικά Δεδομένα*, ό.π., σ. 84

¹⁹⁹ Α., Κωστώρας, *Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος*. Στο: Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου, (Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2000), σ. 87

Α., Μπενάκη-Ψαρούδα, *Προβλήματα της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα και οι νέοι Ποινικοί Κώδικες*, ΠοινΧρ, 1/2020, σ. 3

²⁰⁰ Α., Κωστώρας, *Ποινικό Δίκαιο*, Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους, ό.π., σ.168

²⁰¹ εφόσον, βέβαια, δεν ορίζεται διαφορετικά σε ειδικές διατάξεις

προβλεπόταν χρηματική ποινή από 150 ευρώ έως 15.000 ευρώ, ενώ τα όρια του προστίμου κυμαίνονταν από 29 ευρώ έως 590 ευρώ²⁰².

2.2.2 Η αναβάθμιση της κοινωφελούς εργασίας σε κύρια ποινή

Στον νΠΚ η κοινωφελής εργασία αναβιβάζεται σε κύρια ποινή²⁰³ για τα πλημμελήματα, με το κράτος ωστόσο να μην διαθέτει τις κατάλληλες υποδομές για την έκτισή της²⁰⁴, με τα κατάλληλα συστήματα παρακολουθήσεως της ποινής να απουσιάζουν²⁰⁵. Αυτό έχει ως συνέπεια οι ποινές για μέτριας απαξίας εγκλήματα να εκτίονται είτε με φυλάκιση –με ό,τι αυτό συνεπάγεται: υπερκορεσμός καταστημάτων κράτησης, άθλιες συνθήκες διαβίωσης εντός φυλακών²⁰⁶ και καταστροφικές συνέπειες εγκλεισμού²⁰⁷- είτε με πλασματική κοινωφελή εργασία, με τον ποινικοκατασταλτικό μηχανισμό να ευτελίζεται και τις παραβατικές συμπεριφορές, εν τέλει, να μην λαμβάνουν την ανάλογη ποινή ή και να μένουν ατιμώρητες²⁰⁸.

Συγχρόνως, σύμφωνα με το άρθρο 104Α ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 22, ν. 5090/2024, ο καταδικασθείς σε ορισμένο ύψος στερητικής της ελευθερίας ποινή δύναται να ζητήσει την αντικατάστασή της με παροχή κοινωφελούς εργασίας.

²⁰² άρθρο 57 πΠΚ

²⁰³ άρθρο 50 ΠΚ

²⁰⁴ Ι., Χαμηλοθώρης, *Τα συμπεράσματα της συνεδρίασης της εταιρίας δικαστικών μελετών σχετικά με τα σχέδια του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Έγκλημα και Τιμωρία*, 7/2019 (5), σ. 28. Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

²⁰⁵ Λ., Ρακιντζής, *Η κυβέρνηση παίζει παιχνίδια με τον Ποινικό Κώδικα*, Liberal, (20.03.2019). Διαθ. στο: <https://www.liberal.gr/apopsi/i-kybernisi-paizei-paihnia-me-ton-poiniko-kodika> [ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2025]

²⁰⁶ Χρ., Στυλιανίδου, *Καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ το έτος 2020 για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές*, Govwatch, (31.12.2020). Διαθ. στο: <https://govwatch.gr/katadikes-tis-elladas-apo-to-edda-to-etos-2020-gia-tis-synthikes-kratisis-stis-fylakes/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Λ., Γιάνναρου, *Έκθεση για την Ελλάδα: Αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, (04.09.2022). Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562024867/ekthesi-gia-tin-ellada-anaxioprepeis-synthikes-diaviosis-stis-fylakes/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

²⁰⁷ που ενισχύουν τη δυσκολία κοινωνικής επανένταξης μετά την αποφυλάκιση, αλλά και την υποτροπή, με τους αποφυλακισθέντες, συχνά να τελούν νέες εγκληματικές πράξεις

²⁰⁸ Χρ., Νάστας, *Απόψεις επί των νέων σχεδίων Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*. Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, (03.04.2019). Διαθ. στο: <https://ende.gr/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%AF-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D/> [ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2024]

Συγκεκριμένα, βάσει της παρ. 1, άρθρο 104Α ΠΚ, η ποινή φυλάκισης μετατρέπεται σε κοινωφελή εργασία, εφόσον η φυλάκιση που έχει επιβληθεί δεν υπερβαίνει τα 2 έτη, δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 99 ΠΚ και το δικαστήριο δεν κρίνει, μέσω ειδικής αιτιολογίας, ότι η κοινωφελής εργασία δεν αρκεί για την αποτροπή του δράστη από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων²⁰⁹. Ενώ, στην περίπτωση που ο καταδικασθείς δεν συναινεί στην μετατροπή της φυλάκισης σε κοινωφελή εργασία ή απουσιάζει από τη δίκη, τότε η μετατροπή θεωρείται αδύνατη²¹⁰.

Στην παραπάνω περίπτωση, η κοινωφελής εργασία δεν συνιστά την κύρια ποινή, αλλά υποκατάστατη ποινή της καταδίκης σε στερητική της ελευθερίας ποινή, επιτρέποντας στον καταδικασθέντα να αποφύγει τον εγκλεισμό²¹¹. Έτσι, ο θεσμός της μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε κοινωφελή εργασία προωθεί την ίση μεταχείριση μεταξύ πλουσίων και φτωχών, ενισχύοντας συνάμα τη γενικοπροληπτική λειτουργία της ποινής –κάτι το οποίο δεν επιτυγχάνεται με τη μετατροπή της ποινής σε χρήμα²¹².

Ιδίως, πριν την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με το ν. 5090/2024 προβλέπονταν δύο μορφές μετατροπής της ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας, ήτοι η μετατροπή της ποινής βάσει του άρθρου 104Α ΠΚ και βάσει του άρθρου 105Α ΠΚ, ωστόσο το άρθρο 105Α ΠΚ καταργήθηκε με το άρθρο 136, περ. α', ν. 5090/2024.

Καταλήγοντας, σκοπός του νομοθέτη είναι μέσω της εφαρμογής του θεσμού παροχής κοινωφελούς εργασίας να αποσυμφορηθούν τα σωφρονιστικά καταστήματα, να καλυφθούν ανάγκες φορέων του κράτους και των Ο.Τ.Α., καθώς και μία αποτελεσματικότερη και κατ' επέκταση δικαιότερη αντεγκληματική πολιτική, με τους δράστες να επανακοινωνικοποιούνται και να μην υποτροπιάζουν²¹³.

Ωστόσο, η παροχή κοινωφελούς εργασίας δεν παύει να συνιστά ένα ιδιαίτερος δύσκολο εγχείρημα και να μένει να αποδειχθεί μέσω της πράξης, εάν θα καταφέρει να επιτύχει τους σκοπούς νομοθέτησής της²¹⁴, με την εφαρμογή της να γίνεται με τρόπο, που να προωθεί την ίση μεταχείριση καταδικασθέντων που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά

²⁰⁹ παρ. 1, άρθρο 104Α ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 22, ν. 5090/2024

²¹⁰ παρ. 2, άρθρο 104Α ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 22, ν. 5090/2024

²¹¹ Α., Κωστήρας, *Ποινικό Δίκαιο*, Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους, ό.π., σ. 205

²¹² Στο ίδιο, σ. 204

²¹³ Αθ., Κυριάκου, *Η ποινή της παροχής κοινωφελούς εργασίας (περιλαμβάνοντας και των τροποποιήσεων των σχετικών άρθρων του ΠΚ με το Ν. 5090/2024)*, Dikastis.blogspot.com, (05.03.2024). Διαθ. στο: <http://dikastis.blogspot.com/2024/03/50902024.html> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

²¹⁴ Στο ίδιο. Διαθ. στο: <http://dikastis.blogspot.com/2024/03/50902024.html> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

στρώματα, επιτρέποντας, έτσι, να γίνεται λόγος για ένα ισχυρό όπλο στα χέρια του κράτους δικαίου.

2.3 Οι αλλαγές στις παρεπόμενες ποινές

Οι παρεπόμενες ποινές συνιστούν συμπληρωματικό εργαλείο του νομοθέτη, μέσω των οποίων ενισχύεται η αποτελεσματικότητα των προβλεπόμενων ποινικών κυρώσεων και εξασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ανασχετική επιρροή σε έκνομες συμπεριφορές²¹⁵.

2.3.1 Η παρεπόμενη ποινή της αποστέρησης πολιτικών δικαιωμάτων

Η ποινή της αποστέρησης πολιτικών δικαιωμάτων συνιστά την πιο σημαντική από τις προβλεπόμενες στον Ποινικό Κώδικα παρεπόμενες ποινές²¹⁶. Στον πΠΚ η καταδίκη σε θανατική ποινή ή σε ισόβια κάθειρξη συνεπάγονταν διαρκή αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων του καταδικασμένου²¹⁷, ενώ, στις καταδίκες σε πρόσκαιρη κάθειρξη επιβαλλόταν –ως παρεπόμενη ποινή- και πρόσκαιρη αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων από 2 έως 10 έτη²¹⁸. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 63 πΠΚ ο καταδικασθείς έχανε οριστικά τα αξιώματα, τις θέσεις, την ιδιότητα και το βαθμό που κατείχε, ενώ δεν μπορούσε να ψηφίζει και να εκλέγεται στις εκλογές και να αποτελεί μέλος ορκωτών δικαστηρίων ή να διορίζεται ως πραγματογνώμονας²¹⁹.

Αντιθέτως, στον νΠΚ προβλέπεται αποστέρηση δημόσιας θέσης/αξιώματος στην περίπτωση που ο υπαίτιος έχει καταδικαστεί σε ποινή κάθειρξης και η πράξη του αποτελεί βαριά παράβαση καθηκόντων²²⁰. Παρομοίως, στο άρθρο 65 ΠΚ, προβλέπεται η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος για τον υπαίτιο που διέπραξε έγκλημα με βαριά παραβίαση των επαγγελματικών του καθηκόντων. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο δύναται να

²¹⁵ Α., Κωστάρας, *Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος*, ό.π., σ. 88

²¹⁶ οι παρεπόμενες ποινές στερούνται αυθυπαρξίας, διότι ακολουθούν πάντα την επιβολή κύριας ποινής, εξυπηρετώντας –χωρίς σε καμία περίπτωση να την υποκαθιστούν- την επίτευξη των στόχων της [Ε., Μαργαρίτη, Λάμπρος Χ. Μαργαρίτης: *Η παρεπόμενη ποινή της αποστερήσεως των πολιτικών δικαιωμάτων*. (26.01.2021). Διαθ. στο: <https://margaritis-law.gr/labros-ch-margaritis-i-parepomeni-poini-tis-aposteriseos-ton-politikon-dikaionaton/> [ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2024]

²¹⁷ παρ. 1, άρθρο 59 πΠΚ

²¹⁸ άρθρο 60 πΠΚ

²¹⁹ άρθρο 63 πΠΚ

²²⁰ παρ. 1, άρθρο 60 ΠΚ

απαγορεύσει την άσκηση επαγγέλματος για διάστημα από 1 μήνα έως 2 έτη –εφόσον έχει επιβληθεί στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον δύο ετών²²¹. Στον πΠΚ εφόσον το δικαστήριο επέβαλε στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον 3 μηνών, μπορούσε να απαγορεύσει την άσκηση επαγγέλματος για διάστημα από 1 μήνα έως 5 έτη, γεγονός που συνεπάγονταν και την οριστική ανάκληση της άδειας²²².

Γίνεται πρόδηλο, λοιπόν, ότι στον νΠΚ η αποστέρηση θέσης/αξιώματος επιβάλλεται πλέον για κακουργήματα και εφόσον η πράξη αποτελεί βαριά παράβαση καθηκόντων. Ενώ, ο ποινικός νομοθέτης προβλέπει –μέσω του άρθρου 263 ΠΚ- την αυτοδίκαιη έκπτωση από τη δημόσια θέση/αξίωμα που κατέχει ο υπαίτιος των εγκλημάτων που τυποποιούνται στα άρθρα 235 ΠΚ (δωροληψία υπαλλήλου), 237 ΠΚ (δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών), 239 ΠΚ (κατάχρηση εξουσίας), 242 ΠΚ (ψευδή βεβαίωση, νόθευση) και 243 ΠΚ (νόθευση δικαστικού εγγράφου), στην προσπάθεια αποτελεσματικότερης καταπολέμησης φαινομένων διαφθοράς.

2.3.2 Η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης

Σύμφωνα με την παρ. 1, άρθρο 68 ΠΚ αντικείμενα και περιουσιακά στοιχεία που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος που πηγάζουν από δόλο, καθώς και αντικείμενα/περιουσιακά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν ή πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την τέλεση αξιόποινης πράξης δύνανται να δημευθούν, εφόσον ανήκουν στον αυτουργό του εγκλήματος ή στους συμμετόχους. Ενώ, στην περίπτωση που το δικαστήριο κρίνει τη δήμευση ως δυσανάλογη με την κατάσταση του δράστη –ήτοι όταν η δήμευση πρόκειται να δυσκολέψει το βιοπορισμό του ή να του προκαλέσει υπέρμετρη/ανεπανόρθωτη βλάβη²²³- δύναται να επιβάλλει περιορισμένη δήμευση ή χρηματική ποινή έως το ποσό που αντιστοιχεί στην αξία των παράνομων αποκτηθέντων προϊόντων/περιουσιακών στοιχείων²²⁴.

Αξίζει να σημειωθεί δε, πως βάσει της πρόβλεψης της παρ. 1, άρθρο 76 ΠΚ, η δήμευση επιβάλλεται και χωρίς καταδίκη –ως μέτρο ασφαλείας- εφόσον προκύπτει κίνδυνος

²²¹ παρ. 1, άρθρο 65 ΠΚ

²²² παρ. 1, άρθρο 67 ΠΚ

²²³ παρ. 2, άρθρο 68 ΠΚ

²²⁴ παρ. 4, άρθρο 68 ΠΚ

δημόσιας τάξης, ενώ εκτελείται και κατά των κληρονόμων στην περίπτωση αμετάκλητης απόφασης όσο ζούσε ο δράστης²²⁵, με τη νόμιμη οικονομία να προστατεύεται μιας και τα παράνομα κέρδη επιστρέφονται στα δημόσια ταμεία.

Συνεπώς, η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης, λόγω του εξαιρετικά επαχθούς χαρακτήρα της, έχει σημαντική αποτρεπτική δύναμη προς τους εν δυνάμει εγκληματίες²²⁶, συνιστώντας πολύτιμο εργαλείο στα χέρια του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, αρκεί το τελευταίο – σεβόμενο την αρχή της μη διακριτικής μεταχείρισης- να αξιοποιεί ορθολογικά τις δυνατότητες που παρέχει η διάταξη.

2.4 Οι μεταβολές ως προς το χειρισμό των θεσμών ελαστικότητας της ποινής

2.4.1 Η πρόβλεψη του νεότευκτου άρθρου 80Α ΠΚ

Το άρθρο 80Α προστίθεται με το άρθρο 22, ν. 5090/2024 για πρώτη φορά στον νΠΚ. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 1, άρθρο 80Α ΠΚ κάθε ποινή φυλάκισης με διάρκεια έως 2 έτη δύναται να μετατραπεί σε χρηματική ποινή που κυμαίνεται από 10 ευρώ έως 100 ευρώ ανά ημέρα, εφόσον, βέβαια, το δικαστήριο δεν κρίνει πως απαιτείται πραγματική έκτιση της ποινής με στόχο την αποτροπή του δράστη από την τέλεση νέων αδικημάτων²²⁷.

Βέβαια, αν και η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική εισφέρει στο κράτος σημαντικά έσοδα –τα οποία δύναται να επενδυθούν για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης- θεωρείται άδικο μέτρο –μιας και η δραστηριότητα αυτή βιώνεται σε διαφορετικό βαθμό ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του δράστη²²⁸. Ταυτόχρονα, από τη στιγμή που η στερητική της ελευθερίας ποινή κρίνεται ως απειλή για συγκεκριμένα αδικήματα, δεν είναι ορθό να ακολουθεί η μετατροπή της πάντοτε σε χρηματική ποινή²²⁹.

Εντούτοις, η πρόβλεψη του άρθρου 80Α ΠΚ μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση του εγκλήματος –εφόσον, βέβαια, τηρείται η αρχή της ίσης μεταχείρισης- λειτουργώντας ως

²²⁵ παρ. 1, άρθρο 76 ΠΚ

²²⁶ Α., Κωστάρας, Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος, ό.π., σ. 89

²²⁷ παρ. 1, άρθρο 80Α ΠΚ

²²⁸ Σ., Παύλου, Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου, ό.π., σ. 41

²²⁹ Στο ίδιο, σ. 41

αποτρεπτικό και κατασταλτικό μέσο και ικανοποιώντας, μέσω της επιβολής της, το κοινό περί δικαίου αίσθημα²³⁰.

2.4.2 Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής στον νέο Ποινικό Κώδικα

Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής συνιστά σημαντικό εργαλείο αντεγκληματικής πολιτικής, που συντελεί στην αποσυμφόρηση των ήδη υπερκορεσμένων φυλακών²³¹. Ειδικότερα, ο όρος «αναστολή εκτέλεσης της ποινής» αφορά το θεσμό του Ποινικού Δικαίου που επιτρέπει στον δικαστή να παγώσει, ουσιαστικά, για ορισμένο χρονικό διάστημα συγκεκριμένη βραχυχρόνια ποινή, δίνοντας την ευκαιρία στον δράστη να επανέλθει στη νομιμότητα²³².

Ως προς την αναστολή εκτέλεσης της ποινής, λοιπόν –ήτοι τη μη έκτιση της επιβληθείσας ποινής- οι προϋποθέσεις χορήγησής της αυστηροποιούνται στον νΠΚ, με την ποινή να μπορεί να αντικατασταθεί με χρηματική ποινή ή με παροχή κοινωφελούς εργασίας, με την προϋπόθεση, βέβαια, την μη αμετάκλητη καταδίκη στο παρελθόν με ποινή η οποία δεν ξεπερνά το 1 έτος²³³ –από 3 έτη που προβλέπονταν στην προηγούμενη διάταξη²³⁴.

Δέον να σημειωθεί δε, ότι ο περιορισμός του εύρους των ποινών όπου χωρεί αναστολή θα οδηγήσει στην αύξηση του πληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων, στην

²³⁰ Χρ., Νάστας, *Απόψεις επί των νέων σχεδίων Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, ό.π., Διαθ. στο:

<https://ende.gr/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%AF-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D/> [ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2024]

²³¹ Ε., Λαμπροπούλου, *Εξελίξεις της εγκληματικότητας, του πληθυσμού των κρατουμένων και το κόστος των ελληνικών φυλακών*. The Art of Crime, 11/2017. Διαθ. στο:

<https://theartofcrime.gr/%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80/> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Α., Κωστάρας, *Ποινικό Δίκαιο*, Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους, ό.π., σ. 199

²³² Α., Κωστάρας, *Ποινικό Δίκαιο*, Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους, ό.π., σ. 199

²³³ παρ. 1, άρθρο 99 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 19, ν. 5090/2024.

²³⁴ συγκεκριμένα, μετά την έναρξη ισχύος του νέου Ποινικού Κώδικα και μέχρι την τροποποίηση της παρ. 1, άρθρο 99 ΠΚ με το άρθρο 19, ν. 5090/2024, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής μπορούσε να διαταχθεί από το δικαστήριο, εφόσον κάποιος δεν είχε καταδικαστεί αμετάκλητα σε στερητική της ελευθερίας ποινή μεγαλύτερη των 3 ετών.

περίπτωση που δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για τη μετατροπή της ποινής σε χρηματική ή σε παροχή κοινωφελούς εργασίας²³⁵.

Συγχρόνως, βάσει του άρθρου 99 ΠΚ κύριος τρόπος μεταχείρισης της ποινής είναι η μετατροπή της σε χρήμα. Η μετατροπή της ποινής σε κοινωφελή εργασία συνιστά το δεύτερο τρόπο μεταχείρισης της ποινής, ενώ, εφόσον ο καταδικασθείς σε ποινή φυλάκισης έως 1 έτους δεν έχει καταδικασθεί σε αμετάκλητη στερητική της ελευθερίας ποινή, τότε το δικαστήριο δύναται²³⁶ να αναστείλει την ποινή αν κρίνει –αιτιολογημένα²³⁷– ότι η εκτέλεσή της δεν είναι απαραίτητη για την αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση νέας αξιόποινης πράξης. Άρα, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής συνιστά, πλέον, τον τρίτο τρόπο μεταχείρισής της, από πρώτος και κύριος που ήταν στο άρθρο 99 πΠΚ²³⁸.

Απόρροια τούτων, ο δράστης χαμηλής απαξίας πλημμελήματος να κινδυνεύει να οδηγηθεί στη φυλακή, με τη διάταξη να παραβιάζει την αρχή της αναλογίας της ποινικής κύρωσης προς τη βαρύτητα του εγκλήματος.

²³⁵ Α., Τσιρώνης, *Ο νόμος 5090/2024 και οι αλλαγές που επέφερε στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο*, ό.π.. Διαθ. στο: <https://nomikospalmos.wordpress.com/2024/09/13/%CE%BF-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%83-5090-2024-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%B5%CF%83-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5-%CF%83%CF%84/> [ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2024]

²³⁶ με την αναστολή να είναι πλέον δυνητική από υποχρεωτική που ήταν πριν την τροποποίηση του άρθρου 99 ΠΚ από το ν. 5090/2024

²³⁷ πλέον η χορήγηση αναστολής πρέπει να είναι αιτιολογημένη από το δικαστήριο. Στο άρθρο 99 πΠΚ, εν αντιθέσει, η αιτιολογία του δικαστηρίου απαιτούνταν στην περίπτωση μη χορήγησης αναστολής.

²³⁸ Κ., Φιλάνδρας, *Ο Θεσμός της αναστολής της ποινής στον Π.Κ., υπό το πρίσμα του Ν. 5090/2024*, (11.04.2024). Διαθ. στο: <https://www.mcaounilaw.gr/%CE%BD%CE%B5%CE%B1/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/691-%CE%BF-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%80-%CE%BA-%CF%85%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BD-5090-2024> [ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2024]

3. Αλλαγές επί αλλαγών στις διατάξεις που ρυθμίζουν το φαινόμενο της δωροληψίας/δωροδοκίας ως αξιόποινη συμπεριφορά

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται η αναδιάρθρωση των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα ως προς τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας από τους νόμους 4619/2019, 4637/2019, 4855/2021, 5090/2024 και 5108/2024. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται δε, στις μεταβολές των διατάξεων περί ευθύνης νομικών προσώπων, καθώς και στις αλλαγές του άρθρου 263Α ΠΚ.

3.1 Οι τροποποιήσεις των διατάξεων που αφορούν αδικήματα δωροληψίας και δωροδοκίας και ο αντίκτυπος στην αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος

Η αμεροληψία των πολιτικών/πολιτειακών, δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων, καθώς και το άμεμπτο των δικαστών συνιστούν βασικά κοινωνικά αγαθά, με το κράτος να οφείλει να εξυπηρετεί τις βασικές ανάγκες των πολιτών και να προσφέρει ίσες ευκαιρίες για την ανάπτυξή τους²³⁹. Εντός αυτών των πλαισίων, λοιπόν, ο Ποινικός Κώδικας προβλέπει διατάξεις που ποινικοποιούν τη δωροληψία/δωροδοκία των ως άνω προσώπων, προστατεύοντας την αμερόληπτη άσκηση της πολιτικής εξουσίας, το έννομο αγαθό του «αχρημάτιστου της δημόσιας υπηρεσίας»²⁴⁰ και το αδέκαστο της δικαστικής εξουσίας, με απώτερο στόχο την αναχαίτιση της οικονομικής εγκληματικότητας.

Πιο αναλυτικά, στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ τυποποιούνται εγκλήματα που συνιστούν τις βασικές μορφές δωροληψίας και δωροδοκίας αντίστοιχα, ενώ στα άρθρα 159, 159Α και 237 ΠΚ τυποποιείται η διακεκριμένη μορφή της δωροληψίας και δωροδοκίας, με το νομοθέτη να αναγνωρίζει την ιδιαίτερη απαξία τους²⁴¹. Ακόμη, στο άρθρο 167Α ΠΚ ρυθμίζεται η αθέμιτη επιρροή σε δικαστικούς λειτουργούς, ενώ στο άρθρο 237Α ΠΚ ρυθμίζονται

²³⁹ Μ, Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, ό.π., σ. 585

²⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 598

²⁴¹ Στο ίδιο, σ. 587

ζητήματα εμπορίας επιρροής. Τέλος, στο άρθρο 396 ΠΚ τυποποιείται η δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα.

Αξίζει να σημειωθεί, πως αν και οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, που ρυθμίζουν το φαινόμενο της δωροληψίας/δωροδοκίας ως αξιόποινη συμπεριφορά, έχουν μακρά ιστορία, δεν έχουν καταφέρει μέχρι και σήμερα να αποτρέψουν πράξεις διαφθοράς. Απόδειξη τούτου, η αποκάλυψη σοβαρών οικονομικών εγκλημάτων²⁴² που ενισχύει περαιτέρω την ατέρμονη τροποποίηση²⁴³ των διατάξεων δωροληψίας/δωροδοκίας και μαρτυρά την αδυναμία του νομοθέτη για συστηματική και δραστική αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος μέσω αποτελεσματικών ποινικών διατάξεων²⁴⁴.

3.1.1 Ο μετασχηματισμός του πλαισίου ποινών στα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας

ι. Η αυστηροποίηση των ποινών στα άρθρα 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ

Στον νΠΚ διατηρείται η ένταξη των άρθρων 159 και 159Α στο 4^ο Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, που αφορά τα εγκλήματα κατά των πολιτειακών και πολιτικών οργάνων.

Εντούτοις, στον πΠΚ, η πράξη της δωροληψίας πολιτικών αξιωματούχων –ήτοι του Πρωθυπουργού, μέλους της Κυβέρνησης, Υφυπουργού, περιφερειάρχη, αντιπεριφερειάρχη

²⁴² όπως το σκάνδαλο της Μονής Βατοπαιδίου και οι υποθέσεις Siemens και Novartis. [ΤΟ ΒΗΜΑ, Βατοπαίδι: «Το μεγαλύτερο σκάνδαλο της μεταπολεμικής περιόδου», (28.12.2011). Διαθ. στο: <https://www.tovima.gr/2011/12/28/society/batopaidi-to-megalytero-skandalo-tis-metapolemikis-periodoy/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024] .

Μ., Γιώτης, Σκάνδαλο Siemens :Μία βαθιά οικονομική και ηθική πληγή της ιστορίας, OFFLINEPOST, (9.10.2022). Διαθ. στο: <https://www.offlinepost.gr/2022/10/09/skandalo-siemens-mia-vathia-oikonomiki-kai-ithiki-pligi-tis-istorias/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024] .

Ι., Μάνδρου, Υπόθεση Siemens: Η καθυστέρηση οδήγησε στην απαλλαγή, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, (27.09.2022). Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562063240/oliki-paragrafi-gia-to-skandalo-siemens/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024] /

Dikastiko.gr, Υπόθεση Novartis: Η ιστορία ενός σκανδάλου ή μιας σκευωρίας; (08.04.2019). Διαθ. στο: <https://www.dikastiko.gr/articles/%CF%85%CF%80%CF%8C%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-novartis-%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BD%CF%8C%CF%82-%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CE%AE-%CE%BC/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024]

²⁴³ ν. 4619/2019, ν. 4637/2019, ν. 4855/2021, ν. 5090/2024 και ν. 5108/2024

²⁴⁴ Μ, Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, Τόμος 1, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, ό.π., σσ. 585, 589

και δημάρχου- τιμωρείτο με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 15.000 ευρώ έως 150.000 ευρώ²⁴⁵, με τις παρεπόμενες ποινές να καθορίζονται στην παρ. 4, άρθρο 159 πΠΚ²⁴⁶. Παρομοίως, η δωροδοκία των ως άνω πολιτικών προσώπων, απειλείτο με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 15.000 έως 150.000 ευρώ²⁴⁷, με παρεπόμενες ποινές αυτές που περιγράφονται στην παρ. 3, άρθρο 159Α πΠΚ²⁴⁸.

Στην παρ. 2, άρθρο 159Α πΠΚ²⁴⁹ δε, προβλεπόταν φυλάκιση για τον διευθυντή επιχείρησης ή το πρόσωπο με εξουσία στη λήψη αποφάσεων/ελέγχου επιχείρησης, το οποίο από αμέλεια δεν απέτρεπε πρόσωπο που τελούσε υπό τις εντολές του ή υπόκειτο στον έλεγχό του, από την τέλεση, προς όφελος της επιχείρησης, του αδικήματος της δωροδοκίας πολιτικού προσώπου.

Με το ν. 4619/2019, η δωροδοκία πολιτικών προσώπων λαμβάνει μεγαλύτερη απαξία από το νομοθέτη και τιμωρείται αυστηρότερα από τη δωροληψία πολιτικών προσώπων, με τη χρηματική ποινή να υπολογίζεται σε χρηματικές μονάδες.

Ειδικότερα, ο ν. 4619/2019 τροποποιεί την παρ. 1, άρθρο 159 ΠΚ, με τη διακεκριμένη μορφή της δωροληψίας πολιτικών προσώπων²⁵⁰ να τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες, ενώ προβλέπεται και η εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 238, 263 Α, παρ. 2 έως 5²⁵¹, καθώς και η έκπτωση του δράστη από τη δημόσια θέση, σε περίπτωση καταδίκης του²⁵². Το έγκλημα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων δε, τυποποιείται στην παρ. 1, άρθρο 159Α νΠΚ και τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες.

²⁴⁵ παρ. 1, άρθρο 159 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1α', ν. 4258/2014

²⁴⁶ όπου προβλέπεται ότι οι διατάξεις των άρθρων 238, 263, παρ. 1 και 263 Β, παρ. 2-5 πΠΚ εφαρμόζονται και στα εγκλήματα της δωροληψίας πολιτικών αξιωματούχων

²⁴⁷ παρ. 1, άρθρο 159 Α', πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1α', ν. 4258/2014.

²⁴⁸ με τις διατάξεις των άρθρων 238, 263 παρ. 1 και 263 Β, να εφαρμόζονται και στη δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων

²⁴⁹ ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1 α', ν. 4258/2014

²⁵⁰ ήτοι η απαίτηση ή λήψη οποιασδήποτε φύσης ωφελήματος από φορείς της νομοθετικής, εκτελεστικής ή αυτοδιοικητικής λειτουργίας, για ενέργεια ή παράλειψή τους, η οποία ανάγεται ή αντίκειται στα καθήκοντά τους [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σσ. 37-38. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

²⁵¹ παρ. 5, άρθρο 159 ΠΚ

²⁵² παρ. 3, άρθρο 159 ΠΚ

Παράλληλα, ο νομοθέτης επιλέγει να αντικαταστήσει τη φράση «αθέμιτο ωφέλημα» του πΠΚ²⁵³, με τη φράση «οποιασδήποτε φύσης ωφέληματα ανεξαρτήτως αξίας»²⁵⁴ - επιβεβαιώνοντας την επιδίωξη του για αυστηροποίηση των διατάξεων που αφορούν τη διαφθορά των πολιτικών προσώπων.

Με το ν. 5090/2024 τα άρθρα 159 και 159Α ΠΚ τροποποιούνται περαιτέρω ως προς τον καθορισμό της χρηματικής ποινής. Πιο ειδικά, η δωροληψία πολιτικών προσώπων τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 200.000 έως 4.000.000 ευρώ²⁵⁵ και η δωροδοκία πολιτικών προσώπων με κάθειρξη έως δέκα χρόνια και χρηματική ποινή από 100.000 έως 500.000 ευρώ²⁵⁶.

Μέσω της μελέτης των αλληπάλληλων τροποποιήσεων των άρθρων 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ, λοιπόν, διαφαίνεται η τάση του ποινικού νομοθέτη προς αυστηροποίηση των ποινών που αφορούν τη δωροληψία/δωροδοκία πολιτικών προσώπων. Στον πΠΚ τόσο η δωροδοκία, όσο και η δωροληψία πολιτικών προσώπων αντιμετωπίζονταν με την ίδια απαξία και τιμωρούνταν με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 15.000 έως 150.000²⁵⁷. Στον νΠΚ πλέον η δωροληψία πολιτικών προσώπων τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 200.000 έως 4.000.000 ευρώ, ενώ το αδίκημα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων απειλείται με κάθειρξη έως 10 έτη και χρηματική ποινή από 100.000 έως 500.000 ευρώ.

Ωστόσο –ως προελέχθη²⁵⁸- η αυστηροποίηση των ποινών από μόνη της δεν δύναται να αποτρέψει το έγκλημα. Άρα, μένει στο μέλλον να αποδείξει την αποτρεπτική δύναμη της

²⁵³ Κ., Χατζηκώστας, *Οι παρεμβάσεις του σχεδίου νόμου στα πεδία των εγκλημάτων δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα και των εγκλημάτων κατά της τιμής. Μια πρώτη αξιολόγηση*, Ειδικό ψηφιακό τεύχος, ΠοινΔικ, 1/2024. Διαθ.

στο: https://www.academia.edu/113283538/%CE%9F%CE%B9_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B1_%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC_%CF%84%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%AE%CF%82 [ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2024]

²⁵⁴ με τη φράση «ανεξαρτήτως αξίας», ωστόσο, να απουσιάζει από την παρ. 2, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 2, άρθρο 159Α ΠΚ, προκαλώντας προβληματισμό αναφορικά με το λόγο που ο ποινικός νομοθέτης άλλοτε επιλέγει να προσθέσει την εν λόγω φράση στις διατάξεις που αφορούν τα αδικήματα δωροληψίας/δωροδοκίας και άλλοτε αποφεύγει τη χρήση της

²⁵⁵ παρ. 1 και 2, άρθρο 159 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 31, ν. 5090/2024

²⁵⁶ παρ. 1 και 2, άρθρο 159 Α ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, ν. 5090/2024

²⁵⁷ παρ. 1 και παρ. 2, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 1, άρθρο 159Α ΠΚ, αντίστοιχα

²⁵⁸ βλ. Κεφ. 2, υπ. 2.2.

αυστηροποίησης των διατάξεων των άρθρων 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ, εφόσον τα τελευταία δεν τροποποιηθούν για ακόμη μία φορά.

Συν τοις άλλοις, ναι μεν, η αυστηρότερη ποινή του δωροδόκου έναντι της ποινής του δωρολήπτη κρίνεται ηθικά και δογματικά ορθή και δίκαιη –μιας και ο δωρολήπτης οφείλει να είναι αδέκαστος- αλλά ερωτηματικά προκύπτουν στην περίπτωση που ο δωροδόκος συνιστά ισχυρό παράγοντα της οικονομίας. Διότι, μέσω της χαμηλότερης απαξίας που δίνεται στο αδίκημα της δωροδοκίας, ο ποινικός νομοθέτης, εμμέσως πλην σαφώς, αντιμετωπίζει με επιείκεια την ενεργητική δωροδοκία των πολιτικών προσώπων, ενώ θα έπρεπε –διαφυλάσσοντας το δημόσιο συμφέρον- να την αντιμετωπίζει με την ίδια ποινή που προβλέπει για τη δωροληψία.

Τέλος, δέον να σημειωθεί πως η πρόβλεψη της παρ. 5, άρθρου 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ περί εφαρμογής της δήμευσης στο αδίκημα της δωροληψίας και στο αδίκημα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων συνιστά αδιαμφισβήτητα ασφαλιστική δικλείδα που δύναται να αποτρέψει τα ως άνω πρόσωπα από έκνομες συμπεριφορές. Ωστόσο, η πρόβλεψη περί εφαρμογής ευνοϊκών μέτρων τόσο για το αδίκημα της δωροληψίας²⁵⁹, όσο και για το αδίκημα της δωροδοκίας²⁶⁰ συνεπάγεται την ευνοϊκή μεταχείριση των πολιτικών προσώπων που έχουν κατηγορηθεί για τα αδικήματα των άρθρων 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ, με τις έκνομες πράξεις των τελευταίων να απειλούνται με μειωμένη ποινή ή και αναστολή της εκτέλεσής της, στην περίπτωση που οι υπαίτιοι αναγγείλουν την αξιόποινη πράξη στις αρμόδιες αρχές²⁶¹.

ii. Οι μεταβολές στο αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου: παλινωδία και αυστηροποίηση

Το αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου²⁶² ρυθμίζεται στο άρθρο 235 ΠΚ. Ως υπάλληλος, μάλιστα, νοείται το άτομο στο οποίο έχει ανατεθεί η άσκηση δημόσιας, δημοτικής,

²⁵⁹ παρ. 5, άρθρο 159 ΠΚ

²⁶⁰ παρ. 5, άρθρο 159Α ΠΚ

²⁶¹ παρ. 2, άρθρο 263Α ΠΚ

²⁶² πρόκειται για γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, διότι δράστης της δωροληψίας της παρ. 1, άρθρου 235 ΠΚ μπορεί να είναι μόνο ο υπάλληλος που περιγράφεται στην παρ. 1, άρθρο 235 ΠΚ. Η ιδιότητα του υποκειμένου, δηλαδή, θεμελιώνει και το αξιόποινο της ενέργειας

κοινοτικής ή άλλου ν.π.δ.δ. υπηρεσία²⁶³, καθώς και όποιος υπηρετεί μόνιμα ή μη, σε οργανισμούς/επιχειρήσεις που ανήκουν στο κράτος, σε Ο.Τ.Α. και ν.π.δ.δ.²⁶⁴.

Ως προς τα πλαίσια ποινής για το αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου ο πΠΚ προέβλεπε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 5.000 έως 50.000 ευρώ, με την κατ' επάγγελμα δωροληψία να τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή 10.000 έως 100.000 ευρώ²⁶⁵. Στην περίπτωση δε, που η δωροληψία αντίκειται στα καθήκοντα του δράστη, ο πΠΚ προέβλεπε κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή από 15.000 έως 150.000 ευρώ, με την κατ' επάγγελμα δωροληψία που αντίκειται στα καθήκοντα, να τιμωρείται με κάθειρξη έως δεκαπέντε έτη και χρηματική ποινή 15.000 έως 150.000 ευρώ²⁶⁶.

Προσέτι, η δωροληψία υπαλλήλου που επωφελείτο της ιδιότητάς του τιμωρείτο με φυλάκιση, εφόσον η πράξη δεν ετιμωρείτο βαρύτερα από άλλη διάταξη του ΠΚ²⁶⁷. Τέλος, για την περίπτωση προϊσταμένων υπηρεσιών και προσώπων με εξουσία στη λήψη αποφάσεων ή στον έλεγχο υπηρεσιών του δημοσίου, Ο.Τ.Α. και νομικών προσώπων άρθρου 263Α, που από αμέλεια –κατά παράβαση συγκεκριμένου υπηρεσιακού καθήκοντος- δεν απέτρεπαν πρόσωπο που τελούσε υπό τις εντολές τους, από την τέλεση της δωροληψίας, τιμωρείτο με φυλάκιση, εφόσον η πράξη δεν ετιμωρείτο βαρύτερα από άλλη διάταξη του ΠΚ²⁶⁸.

Με το ν. 4619/2019 η δωροληψία υπαλλήλου²⁶⁹ εξακολουθεί να τιμωρείται σε βαθμό πλημμελήματος, με φυλάκιση και χρηματική ποινή, χωρίς, ωστόσο, να καθορίζεται το ελάχιστο διάστημα για τη φυλάκιση, καθώς και τα όρια για τη χρηματική ποινή, σε αντιδιαστολή με τον πΠΚ, όπου υπήρχαν συγκεκριμένες προβλέψεις για τη φυλάκιση και τη χρηματική ποινή²⁷⁰. Επιπλέον, η απαξία για την κατ' επάγγελμα δωροληψία μειώνεται, μιας και με το ν. 4619/2019 τιμωρείται πλημμεληματικά με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή²⁷¹.

²⁶³ εδ. α', άρθρο 13 ΠΚ

²⁶⁴ άρθρο 237Β ΠΚ

²⁶⁵ παρ. 1, άρθρο 235 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1α' και β', ν. 4258/2014

²⁶⁶ παρ. 2, άρθρο 235 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1β', ν. 4258/2014

²⁶⁷ παρ. 3, άρθρο 235 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 2α', ν. 4258/2014

²⁶⁸ παρ. 4, άρθρο 235 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 2β', ν. 4258/2014

²⁶⁹ άρθρο 235 ΠΚ

²⁷⁰ ως προελέχθη, στον πΠΚ για τη δωροληψία υπαλλήλου προβλεπόταν φυλάκιση 1 έτους και χρηματική ποινή από 5.000 έως 50.000 ευρώ

²⁷¹ ως η παρ. 1, άρθρο 235 ΠΚ ίσχυε μέχρι την εκ νέου τροποποίησή της με το άρθρο 38, ν. 5090/2024

Περαιτέρω, η δωροληψία που αντίκειται στα καθήκοντα υπαλλήλου τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή, ενώ η κατ' επάγγελμα δωροληψία που αντίκειται στα καθήκοντα υπαλλήλου, τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως 1.000 ημερήσιες μονάδες, με τις φράσεις «κατά συνήθεια» και «αθέμιτο ωφέλημα μεγάλης αξίας» -ως ίσχυαν στην παρ. 2, άρθρο 235 πΠΚ- να έχουν αφαιρεθεί²⁷², καθιστώντας τη διάταξη πιο κατανοητή για τον εφαρμοστή του δικαίου.

Οι μεταβολές στο άρθρο 235 ΠΚ, όμως, συνεχίζονται και με τον πρόσφατο ν. 5090/2024. Ειδικότερα, στην παρ. 1, άρθρο 235 ΠΚ προστίθεται η φράση «ανεξαρτήτως αξίας²⁷³» μετά από τη φράση «αθέμιτο ωφέλημα», με το νομοθέτη να αυστηροποιεί τη διάταξη.

Ενώ, η δωροληψία τιμωρείται πλέον με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από 5.000 έως 50.000 ευρώ²⁷⁴ και η κατ' επάγγελμα τέλεσή της –που διατηρεί την πλημμεληματική της μορφή- τιμωρείται με τουλάχιστον τρία έτη φυλάκιση και χρηματική ποινή από 10.000 έως 100.000 ευρώ²⁷⁵. Επιπροσθέτως, η δωροληψία που αντίκειται στα καθήκοντα του υπαίτιου τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή από 50.000 έως 300.000 ευρώ, ενώ η κατ' επάγγελμα δωροληψία που αντίκειται στα καθήκοντα του υπαίτιου τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 100.000 έως 2.000.000 ευρώ.

Αρα, μέχρι και την τελευταία τροποποίηση του άρθρου 235 ΠΚ από το ν. 5090/2024, παρατηρούμε ότι ο νομοθέτης παλινωδεί, προβλέποντας την ίδια ποινή για τη δωροληψία υπαλλήλου που προέβλεπε και στον πΠΚ. Ταυτόχρονα, αυστηροποιεί τα πλαίσια ποινών σε μία προσπάθεια δραστηκής μείωσης των διεφθαρμένων συμπεριφορών, με το αποτέλεσμα, ωστόσο, να είναι αβέβαιο, καθώς η αυστηρότητα δεν εξασφαλίζει και την αποτελεσματικότητα μιας διάταξης, ενώ τα ευνοϊκά μέτρα που ισχύουν για τον υπαίτιο των πράξεων των παρ. 1 έως 3, άρθρο 235 ΠΚ, σαφώς και επιτρέπουν την ευνοϊκή μεταχείρισή του.

²⁷² παρ. 2, άρθρο 235 ΠΚ

²⁷³ ως εκ τούτου, η πράξη αποδεσμεύεται από την αξία του ωφελήματος [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Παραρτήσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας», σσ. 2, 29-30. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

²⁷⁴ με το νομοθέτη να επαναφέρει, ουσιαστικά, την ποινή που προβλεπόταν για τη δωροληψία υπαλλήλου στον πΠΚ, ήτοι φυλάκιση 1 έτος φυλάκιση και χρηματική ποινή από 5.000 έως 50.000 ευρώ

²⁷⁵ παρ. 1, άρθρο 235, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 38, ν. 5090/2024

iii. Η αυστηροποίηση του άρθρου 236 ΠΚ

Στο άρθρο 236 ΠΚ τυποποιείται το αδίκημα της δωροδοκίας υπαλλήλου²⁷⁶. Στον πΠΚ η δωροδοκία τιμωρείτο με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 5.000 έως 50.000 ευρώ²⁷⁷, ενώ στην περίπτωση που η δωροδοκία αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, προβλεπόταν κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και χρηματική ποινή 15.000 έως 150.000 ευρώ. Στην περίπτωση δε, που διευθυντής επιχείρησης δεν απέτρεπε από αμέλεια την τέλεση δωροδοκίας από πρόσωπο που τελούσε υπό τις εντολές του, τιμωρείτο με φυλάκιση, εφόσον η πράξη δεν ετιμωρείτο βαρύτερα από άλλη ποινική διάταξη²⁷⁸. Ενώ, η παρ. 4 του άρθρου 236 πΠΚ προέβλεπε την εφαρμογή της διάταξης και για πράξεις που έλαβαν χώρα στην αλλοδαπή από ημεδαπό, χωρίς να είναι απαραίτητο να πληρούνται οι διατάξεις του άρθρου 6 πΠΚ²⁷⁹.

Με το ν. 4619/2019, το αδίκημα της δωροδοκίας τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή²⁸⁰ και στην περίπτωση δωροδοκίας που αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, τιμωρείται πλημμεληματικά, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή²⁸¹. Ενώ, ο διευθυντής επιχείρησης που από αμέλεια δεν εμποδίζει τη δωροδοκία υπαλλήλου προς όφελος της επιχείρησης, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη ή χρηματική ποινή, εφόσον η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα²⁸².

Με το άρθρο 43, ν. 4855/2021, η διάταξη για τη δωροδοκία υπαλλήλου τροποποιείται περαιτέρω, με τη δωροδοκία να τιμωρείται με φυλάκιση –χωρίς να προσδιορίζεται το όριο– και χωρίς την πρόβλεψη για χρηματική ποινή.

²⁷⁶ πρόκειται για κοινό έγκλημα –διότι η δωροδοκία της παρ. 1, άρθρου 236 ΠΚ μπορεί να τελεσθεί από οποιοδήποτε πρόσωπο– και υπαλλακτικώς μικτό –διότι η αντικειμενική του υπόσταση μπορεί να πραγματοποιηθεί με πολλούς τρόπους (προσφορά, υπόσχεση, παροχή αθέμιτου ωφελήματος)

²⁷⁷ παρ. 1, άρθρο 236 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1α', ν. 4258/2014

²⁷⁸ παρ. 3, άρθρο 236 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 2β', ν. 4258/2014

²⁷⁹ βάσει του άρθρου 6 πΠΚ οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή από ημεδαπό, εφόσον η πράξη είναι αξιόποινη κατά τους νόμους της χώρας όπου η δωροδοκία τελέστηκε (παρ. 1, άρθρο 6 πΠΚ)

²⁸⁰ παρ. 1, άρθρο 236 ΠΚ, μέχρι την τροποποίησή της με το άρθρο 43, ν. 4855/2021

²⁸¹ παρ. 2, άρθρο 236 ΠΚ, μέχρι την τροποποίησή της με το άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019

²⁸² παρ. 3, άρθρο 236 ΠΚ μέχρι την τροποποίησή της με το άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019, με τη διάταξη να ευθυγραμμίζεται με τις επιταγές των κειμένων της ΕΕ που κυρώθηκαν με τους ν. 2802/2000 και 2803/2000. [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 49. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Συγχρόνως, το άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019, αυξάνει την προβλεπόμενη ποινή της παρ. 2 άρθρο 236 ΠΚ, τιμωρώντας τη δωροδοκία που αντίκειται στα καθήκοντα υπαλλήλου, με ποινή κάθειρξης έως οκτώ έτη και χρηματική ποινή²⁸³. Ενώ και η παρ. 3, άρθρο 236 ΠΚ τροποποιείται, καθιστώντας σαφές ότι τα διευθυντικά στελέχη νομικών προσώπων πρέπει να καλύπτουν με δόλο την παραβίαση συγκεκριμένων καθηκόντων, ώστε η πράξη της δωροδοκίας να καθίσταται δυνατή από αμέλεια²⁸⁴. Ενώ, στην παρ. 4, άρθρο 236 ΠΚ διευκρινίζεται ότι η πλημμεληματική πράξη ενεργητικής δωροδοκίας ημεδαπού στην αλλοδαπή διώκεται αυτεπαγγέλτως, χωρίς να απαιτούνται οι όροι της παρ. 3, άρθρο 6²⁸⁵.

Με το άρθρο 39, ν. 5090/2024 δε, στην παρ. 1, άρθρο 236 ΠΚ, μετά τη φράση «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα» προστίθεται η φράση «ανεξαρτήτως αξίας», με την πράξη να αποδεσμεύεται από την αξία του ωφελήματος. Η δωροδοκία υπαλλήλου δε, τιμωρείται, πλέον, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από 3.000 έως 50.000 ευρώ. Ενώ, η πράξη της δωροδοκίας που αντίκειται στα καθήκοντα υπαλλήλου, τιμωρείται με κάθειρξη έως οκτώ έτη και χρηματική ποινή από 20.000 έως 200.000 ευρώ²⁸⁶.

Βάσει τούτων, είναι πρόδηλο ότι οι προβλεπόμενες χρηματικές ποινές για τη δωροδοκία υπαλλήλου στον νΠΚ έχουν αυξηθεί, με τον υπαίτιο, ωστόσο, των πράξεων των παρ. 1 έως 3, άρθρο 236 ΠΚ, να έχει τη δυνατότητα να μειώσει την ποινή του βάσει των προβλέψεων του άρθρου 263Α ΠΚ.

iv. Οι στοχευμένες αλλαγές στο άρθρο 237 ΠΚ ως προς την αντιμετώπιση της διαφθοράς δικαστικών λειτουργών

Το διαβρωτικό φαινόμενο της διαφθοράς δεν άφησε ανεπηρέαστο το ισχυρότερο θεμέλιο του κράτους δικαίου²⁸⁷, τη Δικαιοσύνη²⁸⁸, με τη διαφθορά να εκδηλώνεται μέσω

²⁸³ παρ. 2, άρθρο 236 ΠΚ μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019 και μέχρι την εκ νέου τροποποίησή του με το άρθρο 39, ν. 5090/2024

²⁸⁴ άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019

²⁸⁵ άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2019

²⁸⁶ παρ. 2, άρθρο 236 ΠΚ

²⁸⁷ Ι., Γιαρένη, *Η διαφθορά ως πολυδιάστατο φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας*, ΕλλΔνη, 3/2005, σ. 681

²⁸⁸ Α., Ρουπακιώτης, *Η διαφθορά στη δικαιοσύνη*. Στο: *Οικονομία-Τεχνολογία-Δίκαιο και Εργασία*, Τιμητικός Τόμος Δημήτρη Τραυλού-Τζανετάτου, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020), σ. 1135

συναλλακτικών σχέσεων πολλαπλών, μάλιστα, επιπέδων ανάμεσα σε δικαστικούς λειτουργούς, κυβερνητικούς φορείς και ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες²⁸⁹.

Εντός αυτών των πλαισίων, λοιπόν, ο ποινικός νομοθέτης θέλοντας να αναχαιτίσει τη διάβρωση της εγγυητικής λειτουργίας της Δικαιοσύνης, τυποποιεί το αδίκημα της δωροληψίας/δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών στο άρθρο 237 ΠΚ, οι διατάξεις του οποίου, μέχρι και τον ν. 5090/2024, έχουν λάβει σημαντικές τροποποιήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, στον πΠΚ η δωροληψία, καθώς και η δωροδοκία δικαστικού λειτουργού τιμωρούνταν με την ίδια ποινή, ήτοι κάθειρξη και χρηματική ποινή 15.000 έως 150.000 ευρώ²⁹⁰. Όμως, με το ν. 4619/2019 η δωροληψία²⁹¹ αντιμετωπίζεται με μικρότερη απαξία έναντι της δωροδοκίας και τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες²⁹², ενώ η δωροδοκία τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες²⁹³, μιας και η πολιτεία απαιτεί από τους δικαστικούς λειτουργούς να επιδεικνύουν μεγαλύτερες αντιστάσεις σε περιπτώσεις δωροδοκίας τους –γεγονός που δικαιολογεί και την αυστηρότερη ποινή της δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού έναντι της δωροληψίας αυτού²⁹⁴.

Βάσει δε, των πρόσφατων τροποποιήσεων του άρθρου 237 ΠΚ με το άρθρο 40, ν. 5090/2024, η δωροληψία δικαστικών λειτουργών τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή από 100.000 έως 2.000.000 ευρώ, ενώ η δωροδοκία με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή από 30.000 έως 250.000 ευρώ.

Επακόλουθα, στον πΠΚ για τον διευθυντή επιχείρησης ή για το πρόσωπο με εξουσία στη λήψη αποφάσεων σε επιχείρηση που από αμέλεια δεν εμπόδιζε πρόσωπο που τελούσε υπό τις εντολές του από την τέλεση δωροληψίας προς όφελος της επιχείρησης, προβλεπόταν ποινή φυλάκισης²⁹⁵, ενώ στον νΠΚ προβλέπεται ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή²⁹⁶,

²⁸⁹ Philenews.gr, *Φάκελος Δικαιοσύνη: Σκιές για διαφθορά και στο σπίτι της Θέμιδος*, (26.02.2023). Διαθ. στο: [Φάκελος Δικαιοσύνη: Σκιές για διαφθορά και στο σπίτι της Θέμιδας \(philenews.com\)](https://www.philenews.com) [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

²⁹⁰ παρ. 1, άρθρο 237 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 1α', ν. 4258/2014

²⁹¹ γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, διότι δράστης δύναται να είναι όποιος καλείται να εκτελέσει δικαστικά καθήκοντα εκ του νόμου ή ο διαιτητής, με τις ιδιαίτερες ιδιότητες του δράστη να θεμελιώνουν το αξιόποιο

²⁹² παρ. 1, άρθρο 237 ΠΚ

²⁹³ παρ. 2, άρθρο 237 ΠΚ

²⁹⁴ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 50. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

²⁹⁵ παρ. 3, άρθρο 237 πΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32, παρ. 2 α', ν. 4258/2014

²⁹⁶ παρ. 3, άρθρο 237 νΠΚ

με το άρθρο 3, παρ. 20, ν. 4637/2019, να καθιστά το αντικείμενο των συναλλαγών του άρθρου 237 ΠΚ πιο σαφές και συγκεκριμένο, μιας και με την προσθήκη της φράσης «*παραβίαση συγκεκριμένου καθήκοντος επιμέλειας*» διευκρινίζεται ότι τα διευθυντικά στελέχη «*θα πρέπει να καλύπτουν με δόλο την παραβίαση συγκεκριμένων καθηκόντων τους*²⁹⁷», καθιστώντας την πράξη της δωροδοκίας από αμέλεια δυνατή.

Συνεπώς, οι προβλέψεις του άρθρου 237 ΠΚ κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, αποτελώντας σημαντικό εργαλείο στα χέρια του ποινικού συστήματος για την αντιμετώπιση υποθέσεων διαφθοράς. Ωστόσο, τα ευνοϊκά μέτρα που προβλέπονται και για την περίπτωση της δωροληψίας δικαστή στην παρ. 1, άρθρο 263Α ΠΚ, αφήνουν το περιθώριο ευνοϊκής μεταχείρισης του υπαίτιου, την ίδια στιγμή που η πρόβλεψη μέτρων επιείκειας στην περίπτωση της δωροδοκίας δικαστή απουσιάζει.

ν. *Οι μεταβολές στη διάταξη περί εμπορίας επιρροής*

Στο άρθρο 237Α ΠΚ τυποποιείται το αδίκημα της εμπορίας επιρροής, που απειλεί την αμερόληπτη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας, εμποδίζοντας την ισότιμη πρόσβαση σε αυτήν και καθιστώντας την αντικείμενο εξαγοράς²⁹⁸. Η τυποποίηση του αδικήματος της εμπορίας επιρροής δε, εστιάζει σε πράξεις/παραλείψεις που ανάγονται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, με αποτέλεσμα πράξεις/παραλείψεις που αντίκεινται στα καθήκοντά του να μην καλύπτουν τη νομοτυπική υπόσταση της διάταξης.

Ειδικότερα, η απαίτηση/λήψη –άμεσα ή μέσω τρίτου- οιοδήποτε ωφελήματος ή η αποδοχή υπόσχεσης παροχής τέτοιου ωφελήματος ως αντάλλαγμα αθέμιτης επιρροής²⁹⁹ –παθητική εμπορία επιρροής- σε διευρυμένο κύκλο προσώπων³⁰⁰, ήτοι τα πρόσωπα των άρθρων 159Α, 235 παρ. 1 και 237, παρ. 1, με στόχο την πράξη/παράλειψη που ανάγεται στην άσκηση των

²⁹⁷ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «*Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις*», σ. 4. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=91c2b390-ec7a-4789-ae24-aaf7014e6503 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

²⁹⁸ Κ., Χατζηκόστας, *Οι διατάξεις του σχεδίου για τα εγκλήματα διαφθοράς*. Στο: Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκόστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2015), σ. 583

²⁹⁹ πρόκειται για έγκλημα υπαλλακτικώς μικτό, διότι η απαίτηση, λήψη και η αποδοχή ωφελήματος αποτελούν διαφορετικούς τρόπους τέλεσης του εγκλήματος, αλλά για την ίδια αντικειμενική υπόσταση

³⁰⁰ η επιλογή της διεύρυνσης στηρίζεται στις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας απέναντι στις διεθνείς επιταγές

καθηκόντων τους, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή³⁰¹. Παρ' όλα αυτά, από τη διάταξη απουσιάζει το συγκεκριμένο εύρος ποινής φυλάκισης και χρηματικής ποινής, τη στιγμή που στον πΠΚ προβλεπόταν φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 5.000 έως 50.000 ευρώ³⁰².

Ακολούθως, στην παρ. 2, άρθρο 237Α ΠΚ, η προσφορά, υπόσχεση ή παροχή –άμεσα ή μέσω τρίτου- οιοδήποτε ωφελήματος σε πρόσωπο με στόχο την άσκηση αθέμιτης επιρροής –ενεργητική εμπορία επιρροής- στα πρόσωπα των άρθρων 159 Α, 235, παρ. 1 και 237 παρ. 1, ώστε τα τελευταία να προβούν σε πράξεις/παραλείψεις που ανάγονται στην άσκηση των καθηκόντων τους, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία χρόνια και διαζευκτικά χρηματική ποινή, ενώ στον πΠΚ η ποινή που προβλεπόταν αφορούσε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από 5.000 έως 50.000 ευρώ³⁰³.

Προδήλως εκ των ανωτέρω, λοιπόν, συνάγεται ότι η πράξη της παθητικής εμπορίας επιρροής έχει μεγαλύτερη ποινική απαξία από την ενεργητική εμπορία επιρροής, με το πλαίσιο των ποινών να είναι σαφώς επιεικέστερο συγκριτικά με τις ποινές που ο πΠΚ προέβλεπε για τους μεσάζοντες.

3.1.2 Οι αλλαγές ως προς την αντικειμενική υπόσταση των άρθρων που αφορούν τη δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων

Τα άρθρα 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ τυποποιούν ως έγκλημα εκφάνσεις της πολιτικής διαφθοράς και συγκεκριμένα τη δωροληψία και δωροδοκία των πολιτικών προσώπων. Με το ν. 4619/2019 δε, οι διατάξεις των προαναφερθέντων άρθρων τροποποιούνται όχι μόνο ως προς τις προβλεπόμενες ποινές–όπως αναλύθηκε ανωτέρω³⁰⁴– αλλά και ως προς την αντικειμενική υπόσταση.

Πιο συγκεκριμένα, με το ν. 4619/2019, η λέξη «αξιωματούχων» στον τίτλο του άρθρου του πΠΚ αντικαθίσταται από τη λέξη «προσώπων», με το νομοθέτη στο νΠΚ να δίνει έμφαση στο κριτήριο της άσκησης δημόσιας εξουσίας και όχι στο κριτήριο κατοχής αξιώματος.

³⁰¹ παρ. 1, άρθρο 237Α ΠΚ

³⁰² παρ. 1, άρθρο 237Α πΠΚ

³⁰³ παρ. 2, άρθρο 237Α πΠΚ

³⁰⁴ βλ. υπ. 3.1.1., (i)

Ωστόσο, δέον να σημειωθεί ότι, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν περιλαμβάνεται στα υποκείμενα τέλεσης της δωροληψίας/δωροδοκίας, διότι σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του ν. 4619/2019, τα πρόσωπα που σχετίζονται με το έγκλημα της δωροδοκίας θα πρέπει να ταυτίζονται με τα πρόσωπα της δωροληψίας³⁰⁵. Ως εκ τούτου, ο νομοθέτης αντιμετωπίζει τις πράξεις δωροληψίας/δωροδοκίας του Προέδρου της Δημοκρατίας με το άρθρο 236 ΠΚ³⁰⁶.

Παράλληλα, με το άρθρο 3, παρ. 3, ν. 4637/2019 τροποποιούνται περαιτέρω τα άρθρα 159 και 159Α ΠΚ, έτσι ώστε οι διατάξεις περί δωροληψίας/δωροδοκίας πολιτικών προσώπων να αφορούν και τους Υφυπουργούς, με τον νομοθέτη να θέλει να καλύψει πλήρως το εύρος των υποκειμένων που σχετίζονται με την εγκληματική πράξη της δωροληψίας/δωροδοκίας.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται δε, η προσθήκη, με το ν. 5090/2024, σε αυτοτελή παράγραφο –παρ. 2, άρθρο 159Α νΠΚ- της πρόβλεψης για τη δωροδοκία βουλευτή ή μέλους συμβουλίου Ο.Τ.Α. κατ' άρθρο 157, παρ. 2 ή επιτροπής τους, ώστε να μην λάβει μέρος σε εκλογή, ψηφοφορία ή για να ψηφίσει με συγκεκριμένο τρόπο –με τη διάταξη να γίνεται πιο σαφής σε σύγκριση με τον τρόπο που διατυπωνόταν στον πΠΚ.

Ως εκ τούτου, βάσει και των τελευταίων τροποποιήσεων των άρθρων 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ με το ν. 5090/2024, στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των ως άνω εγκλημάτων είναι τα εξής: i) δράστης του εγκλήματος της δωροληψίας της παρ. 1, άρθρου 159 ΠΚ και της δωροδοκίας της παρ. 1, άρθρου 159Α ΠΚ είναι μόνο ο Πρωθυπουργός, τα μέλη της Κυβέρνησης, οι βουλευτές, οι Υφυπουργοί, οι δήμαρχοι και τα μέλη των συμβουλίων ή επιτροπών κατ' άρθρο 157 παρ. 2, καθώς και οι περιφερειάρχες ii) αντικείμενο της παράνομης συναλλαγής της παρ. 1, άρθρου 159 ΠΚ είναι η ενέργεια/παράλειψη των πολιτικών προσώπων, μελλοντική ή τελειωμένη, που ανάγεται στην τέλεση των καθηκόντων τους ή αντίκειται σε αυτά.

Ακόμη, δράστης του εγκλήματος της δωροληψίας της παρ. 2, άρθρου 159 ΠΚ και αποδέκτης του δώρου/υπόσχεσης της δωροδοκίας της παρ. 1, άρθρου 159Α ΠΚ είναι μόνο μέλος της Βουλής, των συμβουλίων Ο.Τ.Α. και των επιτροπών τους³⁰⁷. Αντικείμενο της

³⁰⁵ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 38. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³⁰⁶ Στο ίδιο, σ. 38. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³⁰⁷ πρόκειται για γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα

εξαγοράς δε, είναι η αποχή του βουλευτή/συμβούλου από εκλογή/ψηφοφορία, η υποστήριξη ορισμένου θέματος προς ψήφιση, καθώς και η ψήφιση με συγκεκριμένο τρόπο.

Περαιτέρω, δράστης του εγκλήματος της δωροδοκίας της παρ. 3, άρθρου 159Α ΠΚ είναι διευθυντής επιχείρησης ή πρόσωπο που έχει εξουσία κατά τη λήψη αποφάσεων ή ελέγχου σε επιχείρηση, με το έγκλημα της δωροδοκίας να πρέπει να έχει τελεστεί προς όφελος της επιχείρησης και από πρόσωπο που τελεί υπό τις εντολές ή ελέγχεται από το δράστη³⁰⁸. Αντικείμενο της δωροδοκίας της παρ. 3, άρθρο 159Α ΠΚ δε, είναι η μη αποτροπή³⁰⁹ από αμέλεια και με παραβίαση συγκεκριμένου καθήκοντος επιμέλειας του προσώπου που τελεί υπό τις εντολές του ή που ελέγχει, της τέλεσης της δωροδοκίας, ως αυτή τυποποιείται στις παρ. 1 και 2, άρθρου 159Α ΠΚ.

Τέλος, δράστες της δωροληψίας της παρ. 4, άρθρου 159 ΠΚ και της παρ. 4, άρθρου 159Α ΠΚ πέραν των μελών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων διεθνών/υπερεθνικών οργανισμών, όπου η Ελλάδα είναι μέλος και των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου/Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι ο Πρωθυπουργός, μέλος της Κυβέρνησης ή Υφυπουργός άλλου κράτους, αλλά και τα μέλη του κοινοβουλίου ή του συμβουλίου τοπικής αυτοδιοίκησης άλλου κράτους³¹⁰.

3.1.3 Οι αλλαγές στο άρθρο 396 ΠΚ

Στον πΠΚ το αδίκημα της δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα ρυθμιζόταν στο άρθρο 237Β πΠΚ³¹¹. Με τον νΠΚ το αδίκημα μεταφέρεται στο 23^ο Κεφάλαιο του

³⁰⁸ παρ. 3, άρθρο 159Α ΠΚ

³⁰⁹ πρόκειται για έγκλημα γνήσιας παράλειψης (η εγκληματική συμπεριφορά στοιχειοθετείται από την παράλειψη, η οποία προβλέπεται ευθέως στην παρ. 3, άρθρου 159Α ΠΚ)

³¹⁰ παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ

³¹¹ και συγκεκριμένα, στο 12^ο Κεφάλαιο του ειδικού μέρους του ΠΚ που αφορά τα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία

Ποινικού Κώδικα που αφορά τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών^{312,313} και συγκεκριμένα στο άρθρο 396 ΠΚ –με την ένταξη της δωροληψίας/δωροδοκίας ιδιωτικού τομέα στα υπηρεσιακά εγκλήματα δε, να κρίνεται ως αντικανονική, διότι η εγκληματική συμπεριφορά εκδηλώνεται αποκλειστικώς και μόνο στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς να σχετίζεται με τη δημόσια υπηρεσία³¹⁴.

Ειδικότερα, στο άρθρο 396³¹⁵ του νΠΚ διατηρείται η βασική δομή του παλαιού άρθρου 237B. Ωστόσο, με κύριο στόχο την απλούστευση και τον εξορθολογισμό της διάταξης³¹⁶, από την παρ. 1 άρθρο 396 ΠΚ –σχετικά με την παράβαση καθηκόντων- απαλείφονται οι φράσεις «σύμβαση εργασίας, εσωτερικούς κανονισμούς, εντολές ή οδηγίες των προϊσταμένων» με τα παραπάνω να μην αναγνωρίζονται πλέον ως πηγές καθηκόντων του εργαζομένου.

Ενώ, με το άρθρο 93, ν. 4855/2021 στο άρθρο 396 ΠΚ προστίθεται η παρ. 2Α, βάσει της οποίας οι πράξεις των παρ. 1 και 2, άρθρο 396 ΠΚ μένουν ατιμώρητες, εάν ο υπαίτιος τις αναγγείλει στις αρμόδιες αρχές αυτοβούλως και πριν εξετασθεί ως ύποπτος/κατηγορούμενος για την πράξη του.

Πρέπει να σημειωθεί δε, ότι η ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα είναι ηπιότερη εν συγκρίσει με την

³¹² βάσει της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4619/2019 η ένταξη του αδικήματος της δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο του ΠΚ που αφορά τα εγκλήματα κατά της περιουσίας δεν είναι «*συστηματικώς ορθόδοξη*», μιας και η βλάβη της περιουσίας δεν συνιστά στοιχείο της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, τούτο δεν αποτελεί καινοτομία, μιας και στον πΠΚ το άρθρο 396 ΠΚ σχετικά με την παρακώλυση συναγωνισμού δεν απαιτούσε την πρόκληση περιουσιακής βλάβης. Επιπροσθέτως, μέσω της ένταξης του άρθρου στο 23^ο Κεφάλαιο στο νΠΚ αποφεύγεται η δημιουργία ξεχωριστού κεφαλαίου [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 73 Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³¹³ τις αντιρρήσεις του για την ένταξη του άρθρου 396 ΠΚ στις περιουσιακές προσβολές εκφράζει ο Παπαδαμάκης (2022), χαρακτηρίζοντας το επιχείρημα ως «*ταξινομητική παραφωνία*». Το ορθό θα ήταν, κατά τον ίδιο, το αδίκημα του άρθρου 396 ΠΚ να ενταχθεί στο κεφάλαιο των προσβολών της δημόσιας υπηρεσίας για λόγους συστηματικούς, αλλά και πρακτικούς [Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, Δ' έκδοση, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022), σσ. 19, 26]

³¹⁴ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 73 Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³¹⁵ το οποίο ευθυγραμμίζεται με τις επιταγές του άρθρου 7 της Σύμβασης Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ποινικοποίηση της δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³¹⁶ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 72 Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

αντιμετώπιση των αντίστοιχων εγκλημάτων στο δημόσιο τομέα και ορθώς³¹⁷, μιας και τα προσβαλλόμενα συμφέροντα διαφέρουν ως προς τη φύση, το περιεχόμενο και τη σημασία τους³¹⁸.

Έτσι, τα έννομα αγαθά που θίγουν οι πράξεις διαφθοράς δημοσίων υπαλλήλων είναι υπερατομικά³¹⁹, προσβάλλοντας την αντικειμενική/αχρημάτιστη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας³²⁰ και προκαλώντας, εν τέλει, ευρύτερη κοινωνική βλάβη³²¹. Αντιθέτως, το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα προσβάλλει την υποχρέωση πίστης του ιδιωτικού υπαλλήλου απέναντι στον εργοδότη του, καθώς και την υποχρέωση του υπαλλήλου για την προστασία του ανταγωνισμού και της παρουσίας του εργοδότη και του καταναλωτή³²².

Κατά συνέπεια, ορθώς το αδίκημα της δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα τυποποιείται σε διαφορετικό κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα από τα αντίστοιχα εγκλήματα διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Οι ποινές δε, που προβλέπονται στο άρθρο 396 ΠΚ³²³

³¹⁷ στον αντίποδα, βέβαια, βρίσκονται όσοι υποστηρίζουν τη σκοπιμότητα ενιαίας αντιμετώπισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, λόγω α) της ενιαίας δομής των εγκλημάτων δωροδοκίας τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα β) της επιρροής της διεφθαρμένης συμπεριφοράς του ιδιωτικού τομέα στον δημόσιο, καθώς και γ) της απουσίας σαφούς διάκρισης ανάμεσα στις λειτουργίες του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα [Κ., Χατζηκώστας, *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*. ΠοινΔικ, 5/2016 (197), σ. 372]

³¹⁸ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 330

³¹⁹ ο ιδιωτικός υπάλληλος λειτουργεί προς το συμφέρον του εργοδότη και κατά δεύτερο λόγο προς το συλλογικό συμφέρον. Άρα, τα συμφέροντα που θίγονται από τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα είναι ήσσονος σημασίας σε σχέση με τα υπερατομικά αγαθά και το δημόσιο συμφέρον που η διεφθαρμένη άσκηση της δημόσιας λειτουργίας προσβάλλει [Κ., Χατζηκώστας, *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*, ό.π., σ. 373]

³²⁰ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σσ. 50, 330

³²¹ Ε., Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ΠοινΔικ, 1/2012, σ. 48

³²² Κ., Χατζηκώστας, *Τα εγκλήματα διαφθοράς*. Στο: Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2015), σ. 613

³²³ παρ. 1 και 2, άρθρο 396 ΠΚ

αφορούν ενέργειες/παραλείψεις που έλαβαν χώρα κατά παράβαση καθήκοντος³²⁴ και όχι για ενέργειες/παραλείψεις κατά την άσκηση των καθηκόντων του ιδιωτικού υπαλλήλου. Άρα, οι πράξεις/παραλείψεις στον ιδιωτικό τομέα που διενεργούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων του ιδιωτικού υπαλλήλου θεωρούνται, ποινικά αδιάφορες³²⁵, με τον ποινικό νομοθέτη να απομακρύνεται από το σκοπό της διάταξης, ήτοι την αντιμετώπιση της αδιαφάνειας και της ιδιοτέλειας στις ιδιωτικές συναλλαγές.

Εν κατακλείδι, το άρθρο 396 ΠΚ χρήζει περαιτέρω επεξεργασίας/τροποποίησης από τον ποινικό νομοθέτη, ώστε οι διατάξεις του να περιγράφουν με τρόπο σαφή τις αξιόποινες συμπεριφορές και να οδηγούν στην ουσιαστική αντιμετώπιση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα.

3.1.4 Η διεύρυνση του αξιόποινου για τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας

ι. Η διεύρυνση του αξιόποινου στα άρθρα 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ

Μία από τις βασικότερες αλλαγές που επήλθαν στο νΠΚ αποτελεί η διεύρυνση του αξιόποινου στα εγκλήματα δωροληψίας και δωροδοκίας. Συγκεκριμένα ως προς τα αδικήματα των άρθρων 159 ΠΚ και 159Α ΠΚ και στα πλαίσια εναρμόνισης της χώρας στις διεθνείς επιταγές, ο νομοθέτης στις παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 4, άρθρο 159Α ΠΚ διευρύνει τα τυπικά όρια εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων, με τους τελευταίους να εφαρμόζονται και όταν η δωροληψία/δωροδοκία τελείται στην αλλοδαπή από ημεδαπό, ακόμη και στην περίπτωση που η πράξη δεν θεωρείται αξιόποινη κατά τους νόμους της χώρας όπου αυτή τελέστηκε³²⁶.

Ενώ, ο ν. 4855/2021 τροποποιεί περαιτέρω τις διατάξεις της παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ, με το αξιόποινο να επεκτείνεται περαιτέρω, ώστε οι παρ. 1 και παρ. 2, άρθρου 159 ΠΚ να εφαρμόζονται και όταν η πράξη τελείται από τον Πρωθυπουργό, μέλη της Κυβέρνησης,

³²⁴ Κ., Χατζηκώστας, *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*, ό.π., σ. 372

³²⁵ Ε., Ζαφειριάδης, *Οι προβληματικές των διατάξεων για τη δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα*. Αντιμωλία, (30-01-2024). Διαθ. στο: <https://antimolia.gr/e-zafeiriadis-oi-provlimatikes-ton-diataxeon-gia-ti-dorodokia-kai-dorolipsia-ston-idiotiko-tomea/> [ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2024]

³²⁶ παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 4., άρθρο 159Α', ΠΚ

Υφυπουργό άλλου κράτους και μέλη κοινοβουλίου ή συμβουλίου τοπικής αυτοδιοίκησης άλλου κράτους³²⁷.

ii. *Η διεύρυνση του αξιόποινου στα άρθρα 235 ΠΚ και 236 ΠΚ*

Στον νΠΚ με την παρ. 5, άρθρο 235 ΠΚ τα όρια εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων επεκτείνονται για το αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου, σύμφωνα και με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας μας³²⁸. Ενώ, το άρθρο 42, ν. 4855/2021 τροποποιεί περαιτέρω την παρ. 5, άρθρο 235 ΠΚ, προβλέποντας ότι οι διατάξεις των παρ. 1 και παρ. 2, άρθρο 235 ΠΚ εφαρμόζονται και στην περίπτωση που οι πράξεις τελούνται από υπάλληλο ξένης χώρας – με τον ποινικό νομοθέτη να αναγνωρίζει τον διεθνικό χαρακτήρα του εγκλήματος της δωροληψίας. Συμπληρωματικά, η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της διάταξης της παρ. 5, άρθρο 235 ΠΚ συνεχίζεται με το ν. 5090/2024, με τη διάταξη να εφαρμόζεται πλέον ανεξάρτητα από το εάν ο δημόσιος διεθνής/υπερεθνικός οργανισμός έχει έδρα στην Ελλάδα ή στην αλλοδαπή και ανεξαρτήτως του εάν η Ελλάδα είναι μέλος αυτού ή όχι³²⁹.

Ως προς το αδίκημα της δωροδοκίας υπαλλήλου, στην παρ. 4, άρθρο 236 ΠΚ προβλέπεται διεύρυνση των διατάξεων των παρ. 1, 2 και 3, άρθρου 236 ΠΚ και στην περίπτωση ενεργητικής δωροδοκίας αλλοδαπού δημόσιου λειτουργού από Έλληνα, ακόμη και εάν η πράξη δεν είναι αξιόποινη κατά το νόμο της χώρας όπου τελέσθηκε³³⁰ – με τον ποινικό νομοθέτη να αναγνωρίζει, όπως και στο αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου, τη διεθνική διάσταση της δωροδοκίας. Ενώ, με το ν. 5090/2024, στην παρ. 4, άρθρο 236 ΠΚ³³¹ επεκτείνεται το ρυθμιστικό πεδίο της δωροδοκίας λειτουργών/υπαλλήλων διεθνών οργανισμών και στην περίπτωση που ο δημόσιος διεθνής/υπερεθνικός οργανισμός δεν εδρεύει στην Ελλάδα ή η Ελλάδα δεν είναι μέλος αυτού³³².

³²⁷ παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 31, ν. 4855/2021

³²⁸ Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΗΕ για τη διαφθορά, καθώς και συμβάσεις του ΟΟΣΑ και της ΕΕ για τη δωροδοκία [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 49. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³²⁹ παρ. 5, άρθρο 235 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 38, ν. 5090/2024

³³⁰ παρ. 4, άρθρο 236 ΠΚ

³³¹ παρ. 4, άρθρο 236, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 39, ν. 5090/2024

³³² Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Παραρτήσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας», σ. 2. Διαθ. στο:

iii. *Η διεύρυνση του αξιόποινου στο άρθρο 237 ΠΚ και οι προβλέψεις του άρθρου 167Α ΠΚ*

Στο άρθρο 237 του νΠΚ προστίθεται διάταξη³³³ σύμφωνα με την οποία οι παρ. 1, 2 και 3, άρθρο 237 ΠΚ εφαρμόζονται και στην περίπτωση που οι πράξεις δωροληψίας/δωροδοκίας τελούνται από ή³³⁴ προς μέλη του Δικαστηρίου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου της ΕΕ, από ή προς όποιον ασκεί δικαστικά ή διαιτητικά καθήκοντα σε διεθνή δικαστήρια με αποδεκτή δικαιοδοσία από τη χώρα μας, από ή προς δικαστές, ενόρκους ή διαιτητές άλλων χωρών, καθώς και από ή προς αποσπασμένους δικαστές σε ενωσιακούς/διεθνείς οργανισμούς – ανεξάρτητα από το εάν ασκούν δικαστικά καθήκοντα- με τους ελληνικούς ποινικούς νόμους να εφαρμόζονται ακόμη και εάν η πράξη τελείται στην αλλοδαπή και δεν θεωρείται αξιόποινη βάσει των νόμων της χώρας όπου τελέστηκε³³⁵.

Περαιτέρω, με το ν. 4619/2019 προστίθενται στον ΠΚ το νεότευκτο –μιας και ο πΠΚ δεν περιείχε αντίστοιχη διάταξη- άρθρο 167Α ΠΚ, όπου τυποποιείται το αδίκημα της αθέμιτης επιρροής σε δικαστικούς λειτουργούς, που τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Συγκεκριμένα, με τη νέα διάταξη διευρύνεται το αξιόποينو, με στόχο την κάλυψη πράξεων αθέμιτης επιρροής, πίεσης ή απειλής με τη βοήθεια των οποίων ο δράστης προσπαθεί να επιβάλει σε δικαστικό λειτουργό ενέργεια/παράλειψη πράξης ή την ευνοϊκή/δυσμενή μεταχείριση διαδικού³³⁶.

Η διάταξη του άρθρου 167Α ΠΚ κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, μιας και μέσω αυτής δύναται να θωρακιστεί η αμεροληψία του δικαστή και, συνάμα, η ελεύθερη κρίση του.

https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³³³ για την οποία, ωστόσο, η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής υποστήριξε ότι αντιβαίνει την αρχή της νομιμότητας, από τη στιγμή που οι αποσπασμένοι δικαστές δεν ασκούν δικαιοδοτικά καθήκοντα, ενώ σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας η δωροληψία και δωροδοκία αποσπασμένων δικαστών σε διεθνείς οργανισμούς οφείλει να πληροί όλα τα στοιχεία των πράξεων των παρ. 1 και 2 του άρθρου 237 ΠΚ, στα οποία περιλαμβάνεται και η υπηρεσιακή ενέργεια κατά την απονομή δικαιοσύνης και/ή κατά την επίλυση διαφοράς [Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης – Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας», σ. 8. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/12503110.pdf> [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³³⁴ οι λέξεις «από ή» προστέθηκαν στην παρ. 4, άρθρο 237 ΠΚ με το άρθρο 59, ν. 5108/2024

³³⁵ παρ. 4, άρθρο 237 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 59 ν. 5108/2024

³³⁶ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα». Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Ωστόσο, η χρήση της φράσης «αθέμιτη επιρροή» στον τίτλο του άρθρου εγείρει προβληματισμούς σχετικά με το λόγο που ο νομοθέτης επιλέγει τον επιθετικό προσδιορισμό «αθέμιτη», αφού, ούτως ή άλλως, καμία επιβολή απόφασης σε δικαστικό λειτουργό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως θεμιτή. Υπάρχει δηλαδή και θεμιτή επιρροή σύμφωνα με το νομοθέτη; Και εάν ναι, κατά πόσο η επιρροή που ασκούν οι απόψεις και οι κριτικές των ΜΜΕ σε εκκρεμείς υποθέσεις –με την ταυτόχρονη δημοσίευση στοιχείων πριν ακόμα γνωστοποιηθούν στα διάδικα μέρη και με το τεκμήριο της αθωότητας να προσβάλλεται– μπορεί να εκληφθεί ως θεμιτή, την ίδια στιγμή που εμμέσως η κρίση του δικαστή επηρεάζεται³³⁷;

Ως εκ τούτου, το άρθρο 167Α ΠΚ χρήζει περαιτέρω επεξεργασίας, ώστε να αποκατασταθεί η ερμηνευτική δυσχέρεια που προκαλεί η χρήση της λέξης «αθέμιτη».

3.1.5 Η πρόβλεψη περί ευθύνης των νομικών προσώπων για τα αδικήματα δωροδοκίας

Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον ο πρωταγωνιστικός ρόλος των ενώσεων προσώπων/εταιρειών στην οικονομία είναι αδιαμφισβήτητος. Οι όροι της ελεύθερης αγοράς δε, καθώς και η ολοένα και αυξανόμενη επιδίωξη της μεγιστοποίησης του κέρδους τους ενισχύει την οικονομική εγκληματικότητα –με τα κέρδη των νόμιμων επιχειρήσεων να τροφοδοτούν την παράνομη αγορά και τα παράνομα κέρδη να επενδύονται στη νόμιμη αγορά³³⁸– πλήττοντας όχι μόνο την οικονομία, αλλά και τους θεσμούς του κράτους δικαίου. Εντός αυτών των πλαισίων, λοιπόν, ο ποινικός νομοθέτης θέλοντας να προσδιορίσει τα όρια της πολυδιάστατης δραστηριότητας των ενώσεων προσώπων και συνάμα να δημιουργήσει ένα σημαντικό εργαλείο αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του

³³⁷ Δ., Βαρελάς (επιμ.), *Υπάρχει θεμιτή επιρροή στους δικαστικούς λειτουργούς; (167 Α ΠΚ)*, Νομική Βιβλιοθήκη, (01.04.2021). Διαθ. στο: <https://www.nb.org/blog/post/yparxei-kai-themiti-epirroh-stous-dikastikous-leitourgous> [ανακτήθηκε 21 Νοεμβρίου 2024]

³³⁸ V., Ruggiero, *Introduction: The Organization of Crime*. In: Ph., Gounev & V., Ruggiero, *Corruption and organized crime in Europe. Illegal Partnership*, (London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012), pp. 10-11

Ε., Λαμπροπούλου, *Κρίση, Έγκλημα και Σύστημα Ποινικής Καταστολής, Παράνομες αγορές και οικονομική κρίση*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σσ. 1031-1032

φαινομένου³³⁹, προβλέπει στα άρθρα 134 και 135, ν. 5090/2024, την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων.

Ωστόσο, πριν τη θέσπιση των ως άνω άρθρων, η ποινική ευθύνη νομικών προσώπων και λοιπών συλλογικοτήτων για εγκλήματα που διαπράττονταν για λογαριασμό ή προς όφελός τους, θεωρούνταν αντίθετη με την ελληνική ποινική δογματική³⁴⁰ -ως προς την έννοια της ενοχής, του καταλογισμού, καθώς και ως προς την έννοια της ποινής³⁴¹- με τους υποστηρικτές της θεωρίας του νομικού προσώπου ως πλάσματος δικαίου και της θεωρίας περί ανταποδοτικού χαρακτήρα ποινής να υποστηρίζουν πως τα νομικά πρόσωπα δεν ευθύνονται για τις αξιόποινες πράξεις/παραλείψεις των εκπροσώπων τους³⁴² και ως εκ τούτου, η ανταπόδοση που στρέφεται εναντίον τους είναι άνευ αξίας³⁴³, μιας και το νομικό πρόσωπο όντας πλάσμα δικαίου δεν έχει συνείδηση του άδικου χαρακτήρα της πράξης του³⁴⁴ και ως εκ τούτου, δεν αισθάνεται την ποινή ως κάτι κακό³⁴⁵.

³³⁹ Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; Crime Times, Τεύχος 8, 1/2019. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024]

³⁴⁰ Α., Παπανεοφύτου, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων. Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία – δράστη; (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2012), σσ. XI, 252.

Αθ., Χουλιάρης, *Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο Siemens»*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σσ. 1131-1134.

Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 83.

Μ., Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; The Art of Crime, 11/2019. Διαθ. στο: [Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; – The Art of Crime](#) [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024].

Ν., Μπιτζιλέκης, Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας κατά τον Ν 5090/2024: από τη μια θεσμική υποκρισία στην άλλη, ΠοινΔικ, 8-9/2024, σσ. 760, 765.

Δ., Στίγγας, Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας-Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία-Συμβολή στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 134 και 135 Ν. 5090/2024, ΠοινΔικ, 6/2024, σ. 542.

³⁴¹ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 83.

Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; ό.π.. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024].

³⁴² Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; ό.π.. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024].

³⁴³ συνεπώς, οι πράξεις των νομικών προσώπων δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με ποινικές κυρώσεις [Αθ., Χουλιάρης, *Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο Siemens»*, ό.π., σ. 1133].

³⁴⁴ Μ., Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; ό.π.. Διαθ. στο: [Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; – The Art of Crime](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024].

³⁴⁵ Α., Συκιώτη, Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, ΠοινΔικ, 1/2010, σ. 94.

Παρά ταύτα, με τα άρθρα 134 και 135³⁴⁶, ν. 5090/2024 προκρίνεται η οργανική θεωρία³⁴⁷ και αναγνωρίζεται η ποινική ευθύνη³⁴⁸ των νομικών προσώπων –παράλληλα με την ευθύνη φυσικού προσώπου- μέσω της θέσπισης επιβολής κυρώσεων³⁴⁹, που απαγγέλλονται από τα ποινικά δικαστήρια, για τα αδικήματα της δωροδοκίας υπαλλήλου³⁵⁰, δωροδοκίας πολιτικών προσώπων³⁵¹, δωροδοκίας δικαστή³⁵² και εμπορίας επιρροής³⁵³, με στόχο τόσο την αντιμετώπιση της εγκληματογόνου δράσης των νομικών προσώπων και την ικανοποίηση των σύγχρονων δικαιοπολιτικών αναγκών³⁵⁴, όσο και –σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 5090/2024³⁵⁵- την ευθυγράμμιση της ελληνικής νομοθεσίας με το άρθρο 2 της Σύμβασης του ΟΟΣΑ και τις συστάσεις του τελευταίου για την Ελλάδα³⁵⁶.

³⁴⁶ δέον να σημειωθεί, ότι το νέο μοντέλο ευθύνης νομικών προσώπων που προβλέπεται στα άρθρα 134 και 135 του ν. 5090/2024 εισήχθη σε ψήφιση στο ελληνικό κοινοβούλιο απουσία δημόσιας διαβούλευσης, με τα άρθρα να τίθενται σε άμεση εφαρμογή μην επιτρέποντας τόσο στην ελληνική θεωρία να πάρει θέση, όσο και στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα μέσω κατάλληλης μετεκπαίδευσης [Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025]

³⁴⁷ άλλως «θεωρία του βουλευτικού οργάνου», όπου το νομικό πρόσωπο έχει δική του βούληση, η οποία εκφράζεται μέσω των οργάνων του και ως εκ τούτου πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνική πραγματικότητα με αυτοτελή βούληση που δύναται να δικαιοπρακτεί και να αδικοπρακτεί [Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; ό.π.. Διαθ. στο: ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – *Crime Times* [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024]

³⁴⁸ Η Αναστασοπούλου (2024) δε, χαρακτηρίζει την ευθύνη των νομικών προσώπων για εγκλήματα δωροδοκίας κατά το ν. 5090/2024 ως «ιδιότυπη» και «οιωνεί ποινική». [Ι., Αναστασοπούλου, *Περί της (ιδιότυπης) ευθύνης νομικών προσώπων για εγκλήματα δωροδοκίας κατά το ν. 5090/2024*. *Nova Criminalia*, Περιοδική Έκδοση της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 7/2024 (21), σσ. 10, 12]

³⁴⁹ Η Καϊάφα-Γκμπάντι (2024) κάνει λόγο για «υβριδικό μόρφωμα απόδοσης ευθύνης στα νομικά πρόσωπα», διότι ο νομοθέτης προβλέπει από τη μία χρηματική κύρωση (διοικητική κύρωση) και από την άλλη επιβολή της ποινής από ποινικό δικαστήριο. [Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, *Τα χαρακτηριστικά και η φιλοσοφία των «παρεμβάσεων» του ν. 5090/2024 σε θεσμούς του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα*, ΠοινΧρ, 4/2024, σ. 242]

³⁵⁰ άρθρο 236 ΠΚ

³⁵¹ άρθρο 159Α ΠΚ

³⁵² άρθρο 237, παρ. 2 και 4 ΠΚ

³⁵³ άρθρο 237Α ΠΚ

³⁵⁴ Ν., Μπιτζιλέκης, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας κατά τον Ν 5090/2024: από τη μια θεσμική υποκρισία στην άλλη, ό.π., σσ. 761, 765*

³⁵⁵ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας», σ. 150. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

³⁵⁶ ΟΟΣΑ, *Εφαρμογή της Σύμβασης κατά της δωροδοκίας του ΟΟΣΑ*, Έκθεση Φάσης 4 Ελλάδα, σσ. 147-148. Διαθ. στο: <https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2022/10/OECD-Phase-4-Report-Greece-%CE%95%CE%9B%CE%9B.pdf> [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2025]

Μάλιστα, η πράξη του νομικού προσώπου λαμβάνει κακουργηματικό ή πλημμεληματικό χαρακτήρα ανάλογα με το βασικό αδίκημα³⁵⁷. Έτσι, ως κακούργημα λογίζεται στην περίπτωση τέλεσης των πράξεων από φυσικό πρόσωπο, όπως αυτές περιγράφονται στα άρθρα 159Α, παρ. 2, άρθρο 236, παρ. 2, άρθρο 237 ΠΚ, ενώ τιμωρείται ως πλημμέλημα όταν τελείται κάποιο από τα αδικήματα άρθρων 236 ΠΚ, παρ. 1 και 3 ΠΚ, 237, παρ. 3 ΠΚ και 237Α, παρ. 2 ΠΚ.

Ειδικότερα, στην παρ. 1, άρθρο 134, ν. 5090/2024 προβλέπεται η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων –με τον ορισμό, ωστόσο, των δύο προαναφερθέντων εννοιών να απουσιάζει³⁵⁸- για αδικήματα δωροδοκίας που τελούνται προς όφελος ή λογαριασμό νομικού προσώπου/οντότητας από φυσικό πρόσωπο που δρα ατομικά ή ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή οντότητας, κατέχοντας διευθυντική θέση ή έχοντας εξουσία εκπροσώπησής τους ή εξουσιοδότηση για λήψη αποφάσεων για λογαριασμό τους, ή για την άσκηση ελέγχου εντός αυτών³⁵⁹. Ενώ, η παρ. 2, άρθρο 134, ν. 5090/2024 προβλέπει την ποινική ευθύνη νομικού προσώπου στην περίπτωση που το φυσικό πρόσωπο είναι ιεραρχικά κατώτερο στέλεχος ή αποτελεί εντολοδόχο του νομικού προσώπου/οντότητας και η αξιόποινη πράξη ή η συμμετοχή σε αυτή λαμβάνει χώρα εξαιτίας της έλλειψης εποπτείας ή ελέγχου από τα διευθυντικά στελέχη³⁶⁰.

Αναμφίλεκτα, η αναγνώριση της νέας μορφής ευθύνης νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας αλλάζει το παράδειγμα ως προς την αντιμετώπιση του οργανωσιακού εγκλήματος στο πεδίο της διαφθοράς³⁶¹, ενώ, ταυτόχρονα, συνιστά σημαντικό εργαλείο αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της οικονομικής εγκληματικότητας³⁶², η

³⁵⁷ Π., Τοπαλνάκος, *Οι νομοθετικές αλλαγές του Ν 5090/2024 στις περί διαφθοράς διατάξεις του ΠΚ με άμεση ισχύ*, ό.π., σ. 306

³⁵⁸ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 7. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024]*

³⁵⁹ παρ. 1, άρθρο 134, ν. 5090/2024

³⁶⁰ Παρ. 2, άρθρο 134, ν. 5090/2024

³⁶¹ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025]

³⁶² Έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή – Σχετικά με την σφαιρική πολιτική της ΕΕ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας/COM/2003/0317. Διαθ. στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52003DC0317> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

οποία διευκολύνεται από τη διευρυμένη συμμετοχή των νομικών προσώπων στην οικονομία³⁶³, τις λαβυρινθώδεις οργανωτικές δομές διοίκησης³⁶⁴, τον κατακερματισμό των δράσεων, τη διάχυση ευθυνών και εν τέλει, τη δυσκολία απόδειξης ατομικής ποινικής ευθύνης μεταξύ των φυσικών προσώπων που δρουν για όφελος και λογαριασμό των επιχειρήσεων³⁶⁵.

Βέβαια, ο ν. 5090/2024 –παραμερίζοντας το γεγονός ότι το νομικό πρόσωπο ως δημιουργήμα του νόμου δεν συνιστά πρόσωπο βάσει του ποινικού δικαίου και άρα, δεν μπορεί να φέρει ποινική ευθύνη, μιας και το βουλευτικό και γνωστικό στοιχείο απουσιάζει³⁶⁶– κάθε άλλο παρά ένα ολοκληρωμένο σύστημα ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων εισάγει³⁶⁷, με την πράξη που καταλογίζεται στο νομικό πρόσωπο να είναι αλλότρια, έχοντας διενεργηθεί από φυσικό πρόσωπο³⁶⁸.

Το γεγονός, λοιπόν, ότι η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων δεν είναι αυτοτελής³⁶⁹, οδηγεί με τη σειρά του σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετα αποτελέσματα: Από τη μία, οι διωκτικές αρχές ασκούν ποινικές διώξεις στα νομικά πρόσωπα, εξαιτίας της δυσκολίας απόδειξης της ατομικής ευθύνης/ενοχής για παράνομες πράξεις που διαπράττονται σύμφωνα με τους επιχειρησιακούς στόχους των οργανώσεων³⁷⁰ –με τη διάταξη να

Council of Europe, *Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption*, (Strasbourg, 27.1.1999), σσ. 17-18. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/16800ccee441999> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024] .

Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; ό.π.. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024] .

Δ., Στίγγας, *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας, ως μέσο καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία*, 9/2024, σ. 1. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/stiggas_2024.pdf [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

³⁶³ Μ., Παρασκευοπούλου-Κόλλια, *Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων*; ό.π.. Διαθ. στο: [Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; – The Art of Crime](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024]

³⁶⁴ Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 60

³⁶⁵ Δ., Στίγγας, *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας-Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία-Συμβολή στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 134 και 135 Ν. 5090/2024*, ό.π., σ. 542 .

Α., Συκιώτη, *Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων*, ό.π., σ. 95

³⁶⁶ Αθ., Χουλιάρης, *Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο Siemens»*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α΄ Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 2016), σ. 1132

³⁶⁷ Δ., Στίγγας, *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας-Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία-Συμβολή στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 134 και 135 Ν. 5090/2024*, ό.π., σ. 545 .

Π., Τοπαλάνος, *Οι νομοθετικές αλλαγές του Ν 5090/2024 στις περί διαφθοράς διατάξεις του ΠΚ με άμεση ισχύ*, ό.π., σ. 306

³⁶⁸ Ε., Πλιάτσικας, ...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; ό.π.. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024]

³⁶⁹ Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 57

³⁷⁰ L., Sh., Schragar & J., F., Short, *Toward a Sociology of Organizational Crime*, ό.π., pp. 407, 410

μετατρέπεται σε «κολυμβήθρα του Σιλβάμ»³⁷¹ - και από την άλλη τα νομικά πρόσωπα να αποφεύγουν την απόδοση ευθύνης, καλυπτόμενα από αχυράνθρωπους³⁷² – που επωμίζονται τις ποινικές κυρώσεις – την ίδια στιγμή που ο οικονομικός αντίκτυπος μετακυλύεται στους μετόχους και στους καταναλωτές³⁷³, ενώ η κεκαλυμμένη δράση των πραγματικών οργανωσιακών δραστών ενισχύεται περαιτέρω³⁷⁴.

3.1.6 Ο θετικός αντίκτυπος των τροποποιήσεων του άρθρου 263Α ΠΚ ως προς την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς

Η εγγενής μυστικότητα των εγκλημάτων της δωροδοκίας³⁷⁵ και η δυσκολία αποκάλυψης των αξιόποινων πράξεων δωροληψίας/δωροδοκίας³⁷⁶ αποτέλεσαν τη δικαιολογητική βάση για τη θέσπιση μέτρων ευνοϊκής μεταχείρισης, μέσω των οποίων διευκολύνεται η εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας και ενισχύεται η αποτελεσματική λειτουργία της ποινικής

³⁷¹ Α., Παпанεοφύτου, *Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων. Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία – δράστη*; ό.π., σ. 252

³⁷² Anti-money laundering.eu, *Straw Men*. Διαθ. στο: <https://anti-money-laundering.eu/straw-men/> [ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2024] ·
Ch., Dehbi, *Straw men in organised property crime using the administrative approach*, Brussels: ENAA, 2023, pp. 6-21. Διαθ. στο: https://administrativeapproach.eu/sites/default/files/publication/files/2304_PAPER_ENG_Straw%20men_LR.pdf [ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2024]

³⁷³ L., Sh., Schrager & J., F., Short, *Toward a Sociology of Organizational Crime*, ό.π., pp. 411-412

³⁷⁴ Β., Ζησιάδης, *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, ό.π., σ. 56 ·

Δ., Στίγγας, *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας-Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία-Συμβολή στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 134 και 135 Ν. 5090/2024*, ό.π., σ. 543 ·

Α., Συκιώτη, *Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων*, ό.π., σ. 100

³⁷⁵ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα*, ό.π., σ. 56

³⁷⁶ Κ., Χατζηκώστας, *Οι διατάξεις του σχεδίου για τα εγκλήματα διαφθοράς*, ό.π., σ. 589

δικαιοσύνης³⁷⁷, με το άρθρο 263Α ΠΚ να προσφέρει τη δυνατότητα «ήπιας» ποινικής μεταχείρισης του μεταμεληθέντα υπαίτιου³⁷⁸.

Πιο αναλυτικά, η παρ. 1, άρθρο 263Α –πριν την κατάργησή της από το άρθρο 44, ν. 4855/2021- προέβλεπε ότι οι πράξεις των άρθρων 236 παρ. 1, 2 και 3, 237 παρ. 2 και 3, καθώς και 396 παρ. 1, μένουν ατιμώρητες στην περίπτωση που ο υπαίτιος αυτοβούλως αναγγείλει την πράξη του στις αρμόδιες αρχές πριν εξεταστεί ως ύποπτος ή κατηγορούμενος –έμπρακτη μετάνοια. Η κατάργησή της –κατόπιν και των συστάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁷⁹- ήταν ορθή, μιας και λειτουργούσε, ουσιαστικά, ως ανάχωμα στην καταχρηστική άσκηση της εν λόγω ευχέρειας, που η διάταξη της παρ. 1, άρθρο 263Α ΠΚ προσέφερε³⁸⁰.

Ενώ, η παρ. 2, άρθρο 263Α ΠΚ προβλέπει μειωμένη ποινή, για τον υπαίτιο των πράξεων που τυποποιούνται στα άρθρα 236 παρ. 1, 2 και 3 και 237 παρ. 2 και 3 ή τον συμμετοχο των πράξεων των άρθρων 235 παρ. 1, 2 και 3, 237 παρ. 1, 239 έως 260 και 390 ΠΚ, που αυτοβούλως αποκαλύψει στις αρχές τη συμμετοχή υπαλλήλου στις ως άνω έκνομες πράξεις³⁸¹.

Σύμφωνα δε, με την παρ. 3, άρθρο 263Α ΠΚ, υπάλληλος που είναι υπαίτιος ή συμμετοχος στην τέλεση των πράξεων άρθρων 235 έως 260 και άρθρου 390 ΠΚ και συμβάλλει ουσιαστικά στην αποκάλυψη συμμετοχής –στις πράξεις των παραπάνω άρθρων- άλλων υπαλλήλων με ανώτερη θέση από τη δική του, τιμωρείται με μειωμένη ποινή, με

³⁷⁷ I., Ανδρουλάκης, *Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές*, Crime in Crisis, (25.01.2016). Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%B5%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B1%CE%AF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%80/> [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

M., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), A., Ζαχαριάδης, A., T., Καζανάς, M., Καϊάφα-Γκμπάντι, I., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, K., Χατζηκώστας, N., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 59

³⁷⁸ παρ. 2 έως 5, άρθρο 263Α ΠΚ

³⁷⁹ GRECO, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της διαφθοράς, *Εκθεση Παρακολούθησης της Έκθεσης για την Ελλάδα (Κανόνας 34)*, No. Φ. 092.22/5957, Στρασβούργο, 26-29 Οκτωβρίου 2020, σσ. 7-8 Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/-ad-hoc-34-greco-86-26-29-2020-/1680a081f6> [ανακτήθηκε 7 Δεκεμβρίου 2024]

³⁸⁰ K., Χατζηκώστας, *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*, ό.π., σ. 379

³⁸¹ παρ. 2, άρθρο 263 Α, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 44, ν. 4855/2021

προϋπόθεση τη μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων που αποκτήθηκαν από την τέλεση/συμμετοχή στα αδικήματα των άρθρων 235 έως 260 και 390 ΠΚ στο Δημόσιο³⁸².

Επιπλέον, στην παρ. 4, άρθρο 263Α ΠΚ³⁸³ προβλέπεται η αναστολή ασκηθείσας ποινικής δίωξης σε βάρος του υπαίτιου των εγκλημάτων των άρθρων 235 έως 260, 390 και 396 ΠΚ, που παρέχει αποδεικτικά στοιχεία συμμετοχής, στις έκνομες ενέργειες των ως άνω άρθρων, μελών της Κυβέρνησης και Υφυπουργών.

Ταυτόχρονα, η πρόβλεψη για ευνοϊκά μέτρα βρίσκει εφαρμογή και στις διατάξεις που αφορούν τη δωροληψία/δωροδοκία πολιτικών προσώπων, καθώς και στη διάταξη περί δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Ειδικότερα, βάσει της παρ. 5, άρθρων 159 και 159 Α ΠΚ, οι διατάξεις του άρθρου 263Α ΠΚ εφαρμόζονται και στα εγκλήματα της δωροληψίας/δωροδοκίας πολιτικών προσώπων, συνιστώντας κίνητρο για την αποκάλυψη οικονομικών εγκλημάτων. Ενώ, τα μέτρα επιείκειας ισχύουν και για το αδίκημα της δωροληψίας/δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, βάσει της παρ. 3, άρθρο 396 ΠΚ.

Συμπερασματικά, λοιπόν, το άρθρο 263Α ΠΚ δύναται να συμβάλλει στην αντιμετώπιση της διαφθοράς και του οικονομικού εγκλήματος, ενθαρρύνοντας την αποκάλυψη αξιόποινων πράξεων και ενισχύοντας την αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαφθοράς, αρκεί, βέβαια, η αρχή της νομιμότητας να μην θυσιάζεται στο βωμό του δημοσίου συμφέροντος και της αποτελεσματικότητας, με τη διάταξη περί ευνοϊκών μέτρων να αφήνει περιθώρια συνδιαλλαγής μεταξύ ποινικοκατασταλτικού συστήματος και δραστών του αδικήματος της δωροληψίας/δωροδοκίας, καταλήγοντας στην ευνοϊκή μεταχείρισή τους³⁸⁴.

³⁸² παρ. 3, άρθρο 263Α ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 44, ν. 4855/2021.

³⁸³ ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 44, ν. 4855/2021

³⁸⁴ Ι., Ανδρουλάκης, *Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές*, ό.π.. Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%B5%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B1%CE%AF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%80/> [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

4. Οι καίριες αλλαγές που επήλθαν στο 23^ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα από το ν. 4619/2019 και τις τροποποιήσεις που ακολούθησαν

4.1 Η εννοιολογική προσέγγιση της περιουσίας

Ο προσδιορισμός του όρου «περιουσία» κρίνεται απαραίτητος, ώστε να αποσαφηνιστούν οι όροι της ποινικής της προστασίας. Ωστόσο, αν και η ομοφωνία ως προς τον ορισμό απουσιάζει, τρεις είναι οι βασικές θεωρίες που έχουν επικρατήσει: η οικονομική, η νομική και η οικονομική-νομική³⁸⁵.

Πιο ειδικά, βάσει της οικονομικής θεωρίας η περιουσία προσδιορίζεται ως το σύνολο των οικονομικών αγαθών του ατόμου³⁸⁶, ανεξαρτήτως αν αυτά αναγνωρίζονται από το Δίκαιο³⁸⁷. Έτσι, η περιουσία αντιμετωπίζεται ως ενιαίο σύνολο³⁸⁸, με τα όρια αυτής, ωστόσο, να μην προσδιορίζονται σαφώς, οδηγώντας συχνά σε αξιολογικές αντινομίες³⁸⁹.

Βάσει της νομικής θεωρίας, ως περιουσία ορίζεται το άθροισμα των περιουσιακών δικαιωμάτων/υποχρεώσεων του ατόμου, αδιαφόρως αν τούτα έχουν οικονομική αξία ή όχι³⁹⁰. Γίνεται αντιληπτό, πως η συγκεκριμένα θεωρία –προσανατολιζόμενη στην έννοια του δικαιώματος³⁹¹– χαρακτηρίζεται από υπερβολικό εύρος, περιλαμβάνοντας και αγαθά με

³⁸⁵ Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία: Π.Ν. Σάκκουλας, 2001), σ. 353. Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκόστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, Τόμος 1, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, ό.π., σ. 328.

³⁸⁶ Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, Δ' έκδοση, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022), σ. 14.

³⁸⁷ Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σ. 354.

Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, (Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2011), σ. 279.

³⁸⁸ Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, ό.π., σ. 9.

³⁸⁹ Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σσ. 355-357.

Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 279.

³⁹⁰ Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, ό.π., σ. 8.

³⁹¹ Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 281.

Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, ό.π., σ. 8.

συναισθηματική αξία, την ίδια στιγμή που δεν περιλαμβάνει καταστάσεις με οικονομικό περιεχόμενο. Έτσι, με την περιουσία να μην αντιμετωπίζεται ως οικονομικό σύνολο, αλλά ως άθροισμα επιμέρους ανεξάρτητων δικαιωμάτων³⁹², ο συμψηφισμός κέρδους και ζημίας, ώστε να διαπιστωθεί αν η περιουσία του θύματος μειώθηκε, είναι πρακτικά αδύνατος³⁹³.

Τέλος, η νομική-οικονομική θεωρία συνιστά την ενδιάμεση θεωρία περί περιουσίας³⁹⁴, βάσει της οποίας η περιουσία περιλαμβάνει όλα τα ατομικά αγαθά, που δύνανται να αποτιμηθούν σε χρήμα, με την προϋπόθεση ότι τούτα δεν αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη³⁹⁵ -ήτοι αξιώσεις που προέρχονται από έκνομες αιτίες³⁹⁶. Η μείωση δε, της συνολικής αξίας της περιουσίας, καθώς και η απειλή κατά της περιουσίας, μέσω της οποίας η περιουσιακή κατάσταση χειροτερεύει, νοείται ως περιουσιακή βλάβη³⁹⁷.

4.2 Οι μεταβολές στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν τα εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών

Το Ποινικό Δίκαιο, αναγνωρίζοντας την αξία της περιουσίας και θέλοντας να την προστατεύσει από παράνομες πράξεις ιδιαίτερης επικινδυνότητας³⁹⁸, αλλά και να ελέγξει παράνομες προσauξήσεις αυτής, περιλαμβάνει με τρόπο ενιαίο³⁹⁹, στο 23^ο Κεφάλαιο του

³⁹² Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σσ. 353-354

³⁹³ Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 277

Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, ό.π., σ. 8

³⁹⁴ Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 279

³⁹⁵ Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σ. 357

Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 280

³⁹⁶ Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σ. 358

³⁹⁷ Γ., Θεοδωράκη, *Ποινικό Δίκαιο, Απόκτηση (Ερμηνεία άρθρου 386 Π.Κ.)*, Εκβίαση (Ερμηνεία άρθρου 385 Π.Κ.), (Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002), σ. 53

³⁹⁸ Δ., Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, ό.π., σ. 282

³⁹⁹ Θ., Παπακυριάκου, *Η περιουσία ως αντικείμενο προστασίας και ελέγχου στο ελληνικό ποινικό δίκαιο: Η ποινική προστασία της περιουσίας. Θεμελιώδη ερμηνευτικά και δικαιολογητικά ζητήματα*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2024), σσ. IX, 1

νΠΚ, διατάξεις που αφορούν τα εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών, με τη βασική δομή, ωστόσο, των διατάξεων του πΠΚ να διατηρείται.

Ιδιαίτερα, με τον νΠΚ και τις τροποποιήσεις που ακολούθησαν από τους νόμους 4637/2019, 4855/2021, 4947/2022 και 5090/2024, οι πτυχές της ποινικής ύλης που αφορούν την προστασία της περιουσίας εξορθολογίζονται και εκσυγχρονίζονται. Επιπλέον, ως αναλύεται κατωτέρω, σημαντική υπήρξε η ενοποίηση των άρθρων 256 ΠΚ και 390 ΠΚ, χάρη στην οποία διευκολύνεται η ερμηνεία του εγκλήματος της απιστίας⁴⁰⁰. Ενώ, η εισαγωγή νεότευκτων διατάξεων, όπως η διάταξη που αφορά την απάτη σχετικά με τις επιχορηγήσεις (άρθρο 386B ΠΚ) επιβεβαιώνει την προσπάθεια του νομοθέτη να αντιμετωπίσει με τρόπο συστηματικό την οικονομική εγκληματικότητα⁴⁰¹, διασφαλίζοντας το δημόσιο συμφέρον.

Με το ν. 4619/2019, λοιπόν, το 23^ο Κεφάλαιο πΠΚ και το 24^ο Κεφάλαιο πΠΚ ενοποιούνται, με τον ποινικό νομοθέτη να επιδιώκει να καταστήσει σαφές ότι τόσο η ιδιοκτησία, όσο και η περιουσία συνιστούν όψεις ενός και μόνο έννομου αγαθού⁴⁰².

Ειδικότερα, οι βασικότερες μεταβολές που επέφερε ο ν. 4619/2019 ως προς την προστασία της περιουσίας είναι: i) η διαμόρφωση –σε συνάρτηση και με την κατάργηση του ν. 1608/1950- διακεκριμένης μορφής εγκλήματος που στρέφεται κατά της περιουσίας του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και Ο.Τ.Α. και προκαλεί ζημία που υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ συνολικά –πρόβλεψη, δηλαδή, ενιαίου ποσοτικού κριτηρίου για τις κακουργηματικές μορφές των βασικών εγκλημάτων⁴⁰³- οπότε και επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών⁴⁰⁴ και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες⁴⁰⁵ ii) η επιμήκυνση του χρόνου παραγραφής από δεκαπέντε έτη σε είκοσι, μέσω της οποίας παρέχεται ασφάλεια δικαίου

⁴⁰⁰ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 7. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰¹ Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, Δ' έκδοση, ό.π., σ. 5

⁴⁰² Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 7. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰³ Στο ίδιο, σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰⁴ Πρόβλεψη, δηλαδή, βαρύτερης ποινής [Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰⁵ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 7. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

iii) η διεύρυνση της εξάλειψης του αξιόποινου –απαλλαγή από την ποινή– για κάθε έγκλημα που δεν εμπεριέχει χρήση βίας, στην περίπτωση έμπρακτης μετάνοιας ή πλήρους ικανοποίησης του ζημιωθέντα από τον υπαίτιο, μέσω καταβολής του κεφαλαίου και των τόκων υπερημερίας, έως την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο⁴⁰⁶ –με τη διάταξη να κρίνεται αναγκαία με στόχο την αντιμετώπιση περιπτώσεων άσκησης εκβιαστικής πίεσης από το θύμα στον κατηγορούμενο⁴⁰⁷ iv) η διεύρυνση της κατ’ έγκληση δίωξης ορισμένων περιουσιακών εγκλημάτων –επιλογή που στηρίχθηκε στον ατομικό χαρακτήρα των πληττόμενων έννομων αγαθών⁴⁰⁸, ενώ για την κακουργηματική απιστία⁴⁰⁹ η αυτεπάγγελτη δίωξη διατηρείται⁴¹⁰ v) η συμπλήρωση της διάταξης του άρθρου 386Α ΠΚ που αφορά την απάτη με υπολογιστή σε συνδυασμό με την πρόβλεψη του νέου άρθρου 387 ΠΚ, όπου προβλέπεται η απάτη που σχετίζεται με τις επιχορηγήσεις, που στόχο έχει την κάλυψη των αντίστοιχων μορφών έκνομης συμπεριφοράς⁴¹¹.

Επιπροσθέτως, με το άρθρο 19, ν. 4947/2022 διαγράφεται από το εδ. α’, παρ. 1, άρθρο 405 ΠΚ η αναφορά στην παρ. 2 του άρθρου 386Α ΠΚ και ως εκ τούτου η ποινική δίωξη των εγκλημάτων απάτης κατά νομικού προσώπου ελληνικού δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή Ο.Τ.Α. που υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ δεν απαιτεί έγκληση, ενώ με το άρθρο 60, παρ. 2, ν. 5090/2024 τροποποιείται η παρ. 1, άρθρο 405 ΠΚ και πλέον η ποινική δίωξη του εγκλήματος της απάτης, όπως τυποποιείται στην παρ. 1, άρθρο 386 ΠΚ και της απάτης με υπολογιστή, ως τυποποιείται στην παρ. 1, άρθρο 386Α ΠΚ τελείται αυτεπάγγελτα.

4.2.1 Οι τροποποιήσεις του άρθρου 405 ΠΚ

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι βάσει του νέου άρθρου 405 ΠΚ⁴¹² το αξιόποινο της απάτης⁴¹³, της απάτης με υπολογιστή⁴¹⁴, καθώς και της απάτης που σχετίζεται με τις

⁴⁰⁶ Στο ίδιο, σσ. 7, 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 7. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰⁸ Στο ίδιο, σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁰⁹ εδ. β’, παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ

⁴¹⁰ Στο ίδιο, σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴¹¹ Στο ίδιο, σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴¹² με έναρξη ισχύος από 1.7.2024

⁴¹³ άρθρο 386 ΠΚ

⁴¹⁴ παρ. 1 και 3, άρθρο 386Α ΠΚ

επιχορηγήσεις⁴¹⁵ εξαλείφεται στην περίπτωση που ο υπαίτιος των ως άνω εγκλημάτων ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα με δική του θέληση, πριν εξεταστεί ως ύποπτος/κατηγορούμενος⁴¹⁶. Όταν δε, ο υπαίτιος των ως άνω εγκλημάτων και μέχρι την παραπομπή του στο ακροατήριο ικανοποιήσει πλήρως το άτομο που έχει ζημιώσει – καταβάλλοντας το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας- τότε απαλλάσσεται από κάθε ποινή⁴¹⁷.

4.2.2 Η κατάργηση του αναχρονιστικού ν. 1608/1950 περί καταχραστών Δημοσίου

Ο ν. 1608/1950 αν και ετέθη έχοντας προσωρινό και έκτακτο χαρακτήρα⁴¹⁸, παρέμεινε σε ισχύ –δεχόμενος αλλεπάλληλες τροποποιήσεις- μέχρι και την αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα, όπου βάσει του άρθρου 462 ΠΚ καταργήθηκε, όπως και κάθε διάταξη που τον τροποποιούσε, αδυνατώντας –παρά τα σχεδόν 70 χρόνια της εφαρμογής του- να προστατεύσει την περιουσία του Δημοσίου με αποτελεσματικό τρόπο⁴¹⁹ και να περιορίσει φαινόμενα οικονομικής εγκληματικότητας.

Αναλυτικότερα, το άρθρο 1, ν. 1608/1950 προέβλεπε ποινή κάθειρξης στον ένοχο των αδικημάτων της πλαστογραφίας (άρθρο 216 ΠΚ), της πλαστογραφίας και κατάχρησης ενσήμων (άρθρων 218 ΠΚ), της δωροδοκίας (άρθρα 235 έως 237 ΠΚ), της ψευδούς βεβαίωσης (άρθρο 242 ΠΚ), της σχετικής με την υπηρεσία απιστίας (άρθρο 256 ΠΚ), της υπεξαίρεσης στην υπηρεσία (άρθρο 258 ΠΚ), της κλοπής (άρθρο 372 ΠΚ) και της απάτης (άρθρο 386 ΠΚ), εφόσον τα παραπάνω αδικήματα στρέφονταν κατά του δημοσίου ή ν.π.δ.δ. ή νομικών προσώπων που αναφέρονταν στο άρθρο 263Α ΠΚ και το επιτευχθέν/επιδιωχθέν όφελος ή η προκληθείσα ζημία του δημοσίου ή του νομικού προσώπου υπερέβαινε τα 150.000 ευρώ⁴²⁰. Στην περίπτωση δε, που ο ένοχος εκτελούσε το αδίκημα επί μακρόν χρόνο ή το αντικείμενό του ήταν μεγάλης αξίας, προβλεπόταν ποινή ισόβιας κάθειρξης.

⁴¹⁵ άρθρο 386B ΠΚ

⁴¹⁶ παρ. 2, άρθρο 405 ΠΚ

⁴¹⁷ παρ. 3, άρθρο 405 ΠΚ

⁴¹⁸ Λ., Μαργαρίτης, *Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000), σ. 146

⁴¹⁹ Ε., Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Παρέμβαση στο 2^ο Συνέδριο στη μνήμη Ιωάννη Μανωλεδάκη*, ό.π., σ. 161

⁴²⁰ η μετατροπή από δραχμές σε ευρώ ρυθμίζεται στο άρθρο 5, παρ. 7, ν. 2943/2001

Από τα παραπάνω, συνάγεται ότι οι προβλέψεις του ν. 1608/1950 παραβίαζαν την ορθολογικότητα του ποινικού δικαίου⁴²¹, καθώς και την αρχή της αναλογικότητας⁴²², μιας και ο νόμος απειλούσε ποινή ισόβιας κάθειρξης για περιουσιακού χαρακτήρα έκνομες συμπεριφορές, με την αναλογία μεταξύ ποινής και αντικειμενικής βαρύτητας της πράξης να απουσιάζει⁴²³. Ακόμη, οι φράσεις «μακρό χρόνο» και «μεγάλης αξίας» συνιστούσαν αόριστες έννοιες που αντιτίθεντο στην παρ. 1, άρθρο 7 Σ και άφηναν περιθώριο για αυθαιρεσίες, δημιουργώντας, αδιαμφισβήτητα, ανασφάλεια δικαίου⁴²⁴.

Επιπλέον, οι διατάξεις του ν. 1608/1950 παραβίαζαν την αρχή της ισότητας⁴²⁵, μιας και για ανόμοιες αξιόποινες πράξεις προβλεπόταν ίση μεταχείριση, με τις απειλούμενες ποινές να μην ευθυγραμμίζονται –ως προελέχθη– με τη φύση και τη σπουδαιότητα του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού⁴²⁶. Ως εκ τούτου, ο ν. 1608/1950 συνιστούσε παραφωνία εντός του φιλελεύθερου ποινικού συστήματος και η κατάργησή του κρίνεται ως ορθή⁴²⁷.

Μάλιστα, η κατάργηση του ν. 1608/1950 οδήγησε στην πρόβλεψη κακουργηματικών ποινών⁴²⁸ για τα εγκλήματα της απάτης της παρ. 2, άρθρο 386 ΠΚ, της απάτης με υπολογιστή της παρ. 3, άρθρο 386Α ΠΚ και της απιστίας της παρ. 2, άρθρο 390 ΠΚ, στην περίπτωση που τα εν λόγω αδικήματα στρέφονται άμεσα κατά νομικού προσώπου του

⁴²¹ Ι., Χαμηλοθώρης, *Παρατηρήσεις στην ενότητα των περιουσιακών αδικημάτων κατά του Δημοσίου και της Ε.Ε.. Τροποποιήσεις του εικοστού τρίτου και εικοστού τέταρτου κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα*. Στο: Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, (Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2015), σ. 679

⁴²² Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, ό.π., σ. 368

⁴²³ Λ., Μαργαρίτης, *Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος*, ό.π., σ. 26

Στ., Καϊτατζής, *Καταχραστές του Δημοσίου: Ατιμωρησία ή εξορθολογισμός;* (19.09.2019). Διαθ. στο: <https://www.kaitatzislaw.gr/katachrastes-tou-dimosiou-atimorisia-i-exorthologismos/> [ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2024]

⁴²⁴ Λ., Μαργαρίτης, *Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος*, ό.π., σ. 135

⁴²⁵ άρθρο 4 Σ

⁴²⁶ Στο ίδιο, σ. 137

⁴²⁷ Στο ίδιο, σ. 148

Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», σ. 72. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴²⁸ με τον ποινικό νομοθέτη, ωστόσο, να μην προβλέπει διακεκριμένες μορφές εγκλήματος για τα αδικήματα που αφορούν τη δωροληψία και τη δωροδοκία, με αποτέλεσμα την επιβολή περιορισμένων κακουργηματικών ποινών και εν τέλει, την παραγραφή υποθέσεων που σχετίζονταν με τη διαφθορά.

ελληνικού δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή Ο.Τ.Α. και η προκληθείσα ζημία υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ συνολικά, με το χρόνο παραγραφής δε, να αυξάνεται στα 20 έτη⁴²⁹.

Μέσω των ως άνω προβλέψεων, λοιπόν, εξασφαλίζεται η προστασία της δημόσιας περιουσίας –χωρίς τις δυσανάλογες ακρότητες του νόμου 1608/1950, με τον οποίο απειλείτο ακόμη και η ποινή της ισόβιας κάθειρξης⁴³⁰.

4.2.3 Οι αλλαγές στο άρθρο 390 ΠΚ

Το αδίκημα της απιστίας συνιστά ένα από τα βασικότερα και ταυτόχρονα περίπλοκα, ως προς τη διαχείριση, αδικήματα⁴³¹, μιας και οι ίδιοι οι εγγυητές της περιουσίας είναι αυτοί που την προσβάλλουν⁴³².

Στον νΠΚ ο νομοθέτης, με στόχο τον περιορισμό του αξιόποινου, προχωρά στην εκ βάθρων τροποποίηση των διατάξεων του άρθρου 390 ΠΚ –επιλέγοντας την τυποποίησή του με τρόπο ενιαίο- ώστε να επιτρέψει στους διαχειριστές της ξένης περιουσίας –και ειδικά της δημόσιας- να σχεδιάσουν αποτελεσματικά την επιχειρηματική δράση τους, απουσία των αυστηρών διατάξεων που προβλέπονταν για την απιστία στον πΠΚ.

ι. Η αυστηροποίηση της ποινής για το αδίκημα της απιστίας

Στον πΠΚ η απιστία στην υπηρεσία προβλεπόταν στο άρθρο 256 πΠΚ, ενώ η κοινή απιστία στο άρθρο 390 πΠΚ. Έτσι, στον πΠΚ στο άρθρο 256 πΠΚ ρυθμιζόταν η απιστία σχετική με την υπηρεσία, με τον υπάλληλο που κατά τον προσδιορισμό/είσπραξη/διαχείριση φόρων, τελών, φορολογημάτων και οιονδήποτε εσόδων, μείωνε εν γνώσει του και προς όφελος του ιδίου ή άλλου, τη δημόσια, δημοτική, κοινοτική ή την περιουσία ν.π.δ.δ., να τιμωρείται με φυλάκιση έξι μηνών και σε περίπτωση που η μείωση ήταν ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών –πλημμεληματική απιστία. Στην περίπτωση δε, που ο

⁴²⁹ παρ. 2, άρθρο 386 ΠΚ, παρ. 3, άρθρο 386Α ΠΚ, παρ. 2, άρθρο 390 ΠΚ

⁴³⁰ Σ., Παύλου & Κ., Κοσμάτος, *Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα, συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 50-133 ΠΚ (Ν 4619/2019, όπως ισχύει με Ν 4637/2019)*, ό.π., σ. 24

⁴³¹ όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Καϊάφα-Γκμπάντι (2008), το αδίκημα της απιστίας «θα μπορούσε να ονομαστεί το κορυφαίο διαχειριστικό αδίκημα στο πλαίσιο των οικονομικών αδικημάτων» [Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, *Απιστία και ευθύνη διοικητών και διευθυντικών στελεχών νομικών προσώπων*. Στο: Τιμητικός Τόμος Νικολάου Θ. Νίκα, *Ουσιαστική και Δικονομική Δικαιοσύνη*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008), σ. 1300]

⁴³² Στο ίδιο, σ. 1300

υπάλληλος μεταχειριζόταν ιδιαίτερα τεχνάσματα και η μείωση της περιουσίας ξεπερνούσε τις 30.000 ευρώ ή όταν το αντικείμενο της πράξης υπερέβαινε σε αξία τις 120.000 ευρώ, προβλεπόταν κάθειρξη έως δέκα έτη⁴³³.

Συμπληρωματικά, βάσει του άρθρου 390 πΠΚ όποιος εις γνώση του⁴³⁴ ζημίωνε την περιουσία άλλου, για την οποία –βάσει νόμου ή δικαιοπραξίας– είχε την επιμέλεια/διαχείριση⁴³⁵, τιμωρείτο με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών⁴³⁶. Εάν δε, η περιουσιακή ζημία ήταν μεγαλύτερη των 30.000 ευρώ, προβλεπόταν κάθειρξη έως δέκα έτη⁴³⁷.

Στον νΠΚ παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ προβλέπεται φυλάκιση και χρηματική ποινή για όποιον, κατά παράβαση κανόνων επιμελούς διαχείρισης προκαλεί –έχοντας πλήρη γνώση της έκνομης πράξης του– βέβαιη ζημία σε περιουσία τρίτου, για την οποία έχει, βάσει νόμου, την επιμέλεια/διαχείριση. Με το άρθρο 94, ν. 4855/2021 η παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ⁴³⁸ τροποποιείται ως προς τα πλαίσια ποινής, με τον υπαίτιο να τιμωρείται με φυλάκιση και στην περίπτωση που η προκληθείσα ζημία είναι ιδιαιτέρως μεγάλη, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή. Αν δε, η προκληθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000 ευρώ, ο υπαίτιος τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή⁴³⁹.

- ii. *Οι αλλαγές στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 390 ΠΚ και η κατάργηση της κατ' έγκληση ποινικής δίωξης για την απιστία κατά χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων*

⁴³³ άρθρο 256 πΠΚ

⁴³⁴ άμεσος δόλος

⁴³⁵ στην αντίθετη περίπτωση, εάν δηλαδή η ζημία δεν συνιστά προϊόν παράβασης κανόνων επιμελούς διαχείρισης, τότε η αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της απιστίας δεν πληρείται.

⁴³⁶ άρθρο 390 πΠΚ, ως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 15, ν. 3242/2004, ενώ το χρηματικό ποσό έχει αναπροσαρμοσθεί με το άρθρο 25, παρ. 2ε', ν. 4055/2012

⁴³⁷ Στο ίδιο.

⁴³⁸ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις», σσ. 56-57 Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=91c2b390-ec7a-4789-ae24-aaf7014e6503 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, *Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης*, σ. 5. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/11775701.pdf> [ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2024]

⁴³⁹ παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 94, ν. 4855/2021

Βάσει των διατάξεων του άρθρου 390 πΠΚ, για να θεωρηθεί εγκληματική η πράξη του δράστη της απιστίας, έπρεπε να προκαλεί ζημία σε ξένη περιουσία, με την εγκληματική συμπεριφορά, ωστόσο, να περιγράφεται με τρόπο αόριστο⁴⁴⁰ και την ποινική ευθύνη να διαφοροποιείται ανάλογα με το εάν η αξιόποινη συμπεριφορά στρεφόταν κατά της δημόσιας ή κατά της ιδιωτικής περιουσίας.

Αντιθέτως, στον νΠΚ οι διατάξεις για την αντιμετώπιση του αδικήματος της απιστίας – επιδιώκοντας να προστατεύσουν την περιουσία ως σύνολο αξίας- απλοποιούνται⁴⁴¹, με το αντικείμενο της προσβολής και όχι το υποκείμενο της πράξης να είναι αυτό που στοιχειοθετεί το αδίκημα⁴⁴². Έτσι, οι πράξεις της απιστίας ρυθμίζονται πλέον, στο άρθρο 390 ΠΚ, είτε στρέφονται κατά της δημόσιας, είτε κατά της ιδιωτικής περιουσίας, με την απιστία να τυποποιείται με ενιαίο τρόπο σε ένα και μόνο άρθρο του Ποινικού Κώδικα.

Παρατηρούμε ότι το στοιχείο της παράβασης των κανόνων επιμελούς διαχείρισης ενσωματώνεται στην αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος, ενώ τούτο δεν συνέβαινε στο άρθρο 256 του πΠΚ. Ωστόσο, η χρήση στην παρ. 1, άρθρο 390 νΠΚ των φράσεων «προκαλεί...βέβαιη ζημία» και «ζημία...ιδιαίτερα μεγάλη» εγείρει ζητήματα, μιας και συνιστούν αόριστες νομικές έννοιες –με το συγκεκριμένο ποσοτικό κριτήριο να απουσιάζει, γεγονός που δυσκολεύει ιδιαίτερος την απόδειξη. Συνέπεια τούτων, ο εφαρμοστής του δικαίου να αντιμετωπίζει τη σύγχρονη πραγματικότητα με ευελιξία, αλλά, ταυτόχρονα, και με αυξημένη διακριτική ευχέρεια, γεγονός που με τη σειρά του ενισχύει την ανομοιόμορφη εφαρμογή των προβλέψεων του άρθρου 390 ΠΚ.

Σύμφωνα δε, με την παρ. 2, άρθρο 390 νΠΚ⁴⁴³, όταν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά ν.π.δ.δ. ή Ο.Τ.Α. και η προκληθείσα ζημία υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ, προβλέπεται

⁴⁴⁰ ενέχοντας τον κίνδυνο της υπέρμετρης διεύρυνσης του αξιόποινου [Χρ., Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, ό.π., σ. 576]

⁴⁴¹ συγκεκριμένα προβλέπεται μία βασική πλημμεληματική μορφή του αδικήματος της απιστίας, μία διακεκριμένη πλημμεληματική παραλλαγή και δύο κακουργηματικές παραλλαγές, των δύο βασικών πλημμεληματικών, της μίας διακεκριμένης πλημμεληματικής και των πέντε διακεκριμένων κακουργηματικών τροποποιήσεων που προβλέπονταν στον πΠΚ [Θ., Παπακυριάκου, *Η περιουσία ως αντικείμενο προστασίας και ελέγχου στο ελληνικό ποινικό δίκαιο: Η ποινική προστασία της περιουσίας. Θεμελιώδη ερμηνευτικά και δικαιολογητικά ζητήματα*, ό.π., σσ. 59-60]

⁴⁴² Θ., Παπακυριάκου, *Το αδίκημα της απιστίας στον νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας*, Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο «Ο νέος Ποινικός Κώδικας –Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Θεσσαλονίκη, 17-18/10/2019, σ. 4. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf [ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁴³ ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 94 του ν. 4855/2021

κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως 1.000 ημερήσιες μονάδες, με την πράξη να παραγράφεται μετά από είκοσι έτη. Μάλιστα, με το άρθρο 137, παρ. 2, ν. 5090/2024⁴⁴⁴ η απειλούμενη χρηματική ποινή πλέον κυμαίνεται από 5.000 έως 120.000 ευρώ.

Στην περίπτωση δε, που δράστης/συμμέτοχος του αδικήματος της απιστίας είναι υπάλληλος ενεργοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 263Α ΠΚ και συγκεκριμένα προβλέπεται μείωση της ποινής στο μέτρον του άρθρου 44, παρ. 2 ΠΚ, ενώ το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής και το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών⁴⁴⁵ να διατάξει την αναστολή της ασκηθείσας ποινικής δίωξης για ορισμένο χρονικό διάστημα, ώστε να επιβεβαιωθεί η αλήθεια των αποδεικτικών στοιχείων⁴⁴⁶. Παράλληλα, στην περίπτωση που ο υπάλληλος, υπαίτιος ή συμμέτοχος στην τέλεση της απάτης που συμβάλλει ουσιωδώς, μέσω αναγγελίας στις αρχές, στην αποκάλυψη της συμμετοχής στην απάτη άλλων υπαλλήλων που κατέχουν ανώτερη θέση τιμωρείται με βάση όσα ορίζονται στην παρ. 2, άρθρο 390 ΠΚ⁴⁴⁷. Ενώ, στην περίπτωση που ο υπαίτιος του εγκλήματος της απιστίας που εισφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή μελών της Κυβέρνησης και Υφυπουργών, το δικαστικό συμβούλιο διατάσσει την αναστολή της ασκηθείσας ποινικής δίωξης μέσω βουλεύματος που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του εισαγγελέα, παραπέμποντας αμελλητί τη δικογραφία στη Βουλή, η οποία είναι αρμόδια να αποφασίσει για την έκβαση της υπόθεσης⁴⁴⁸.

Επιπλέον, σύμφωνα με την παρ. 1, άρθρο 405 ΠΚ το αδίκημα της απιστίας του εδ. α', παρ. 1, άρθρου 390 ΠΚ τιμωρείται επιεικώς και δεν διώκεται αυτεπάγγελα, αλλά για την ποινική δίωξη του απαιτείται έγκληση⁴⁴⁹. Ενώ, για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στο εδ. β', παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ στην περίπτωση που η απιστία στρέφεται κατά πιστωτικού/χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχείρησης του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι απαραίτητη η έγκληση⁴⁵⁰.

⁴⁴⁴ όπου ορίζεται χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες λογίζεται η χρηματική ποινή του άρθρου 57, παρ. 2, περ. β', ήτοι η χρηματική ποινή δεν μπορεί να είναι κατώτερη από 5.000 και ανώτερη από 120.000 ευρώ για κακουργήματα.

⁴⁴⁵ μέσω βουλεύματος που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του αρμόδιου εισαγγελέα (παρ. 2, άρθρο 390 ΠΚ)

⁴⁴⁶ παρ. 2, άρθρο 390 ΠΚ

⁴⁴⁷ παρ. 3, άρθρο 390 ΠΚ

⁴⁴⁸ παρ. 4, άρθρο 390 ΠΚ

⁴⁴⁹ παρ. 2, άρθρο 60, ν. 5090/2024

⁴⁵⁰ παρ. 1, άρθρο 405 ΠΚ

Βάσει δε, της παρ. 2, άρθρο 405 ΠΚ, το αξιόποινο της απιστίας, ως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 390 ΠΚ, εξαλείφεται στην περίπτωση που ο υπαίτιος αυτοβούλως και πριν εξεταστεί ως ύποπτος/κατηγορούμενος προχωρήσει στην πλήρη⁴⁵¹ ικανοποίηση του ζημιωθέντα, απουσία παράνομης βλάβης τρίτου. Παράλληλα, ο υπαίτιος της απιστίας απαλλάσσεται από κάθε ποινή, εφόσον ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα –μέσω αποδεδειγμένης καταβολής του κεφαλαίου και των τόκων υπερημερίας από την ημέρα τέλεσης του αδικήματος⁴⁵².

Αξίζει να αναφερθεί ότι πριν την τροποποίηση του άρθρου 390 ΠΚ με το άρθρο 60, παρ. 2, ν. 5090/2024, προβλεπόταν η ευνοϊκή μεταχείριση⁴⁵³ των πιστωτικών/χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα –ακαταδίδωτο τραπεζικών στελεχών και αποεγκληματοποίηση, εν τέλει, της τραπεζικής απιστίας- μιας και για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων της παρ. 1, εδ. β', άρθρο 390 ΠΚ απαιτούνταν υποβολή μήνυσης⁴⁵⁴, με το νομοθέτη να προσθέτει το εδ. γ', στην παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ επιδιώκοντας –βάσει της αιτιολογικής έκθεσης⁴⁵⁵- να ενισχύσει το νομικό πλαίσιο, με τέτοιο τρόπο που η ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας να προστατεύεται⁴⁵⁶.

Στον αντίποδα, βέβαια, υπήρχαν απόψεις⁴⁵⁷ βάσει των οποίων η επιλεκτική υπαγωγή στα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα της απιστίας σε βάρος των τραπεζικών στελεχών ενίσχυε την αδιαφάνεια –παραβιάζοντας την αρχή της ισότητας έναντι των υπόλοιπων κατηγοριών της κακουργηματικής απιστίας, αλλά και καταστρατηγώντας το πνεύμα του

⁴⁵¹ με την μερική ικανοποίηση να εξαλείφει το αξιόποινο του αδικήματος της απιστίας κατά το αντίστοιχο μόνο μέρος (παρ. 2, άρθρο 405 ΠΚ)

⁴⁵² παρ. 3, άρθρο 405 ΠΚ

⁴⁵³ μέσω της οποίας αντικατοπτρίζονταν, επί της ουσίας, η επιλεκτικότητα του νόμου προς όφελος των ισχυρών, προσβαλλόταν η αρχή της ισότητας (άρθρο 4 Σ), και κατ' επέκταση, το δημόσιο συμφέρον [Κ., Κοσμάτος, *Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων*, *The Art of Crime*, 2020, σσ. 165-166. Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/oi-prosfates-nomothetikes-tropopoiis/> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁵⁴ άρθρο 12, παρ. 3, ν. 4637/2019, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 99, ν. 4855/2021 καθώς και με το άρθρο 19, ν. 4947/2022

⁴⁵⁵ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις, σ. 5. Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=91c2b390-ec7a-4789-ae24-aaf7014e6503 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

⁴⁵⁶ βέβαια, η ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας δεν πρέπει να αφορά μόνο το τραπεζικό σύστημα, αλλά και κάθε δρών υποκείμενο της οικονομικής ζωής.

⁴⁵⁷ με τον Κοσμάτο (2020) να κάνει λόγο για «φωτογραφική διάταξη» και «στοχευμένη νομοθετική αμνηστία των ισχυρών». [Κ., Κοσμάτος, *Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων*, ό.π., σ. 167. Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/oi-prosfates-nomothetikes-tropopoiis/> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

νόμου⁴⁵⁸ και αλλοιώνοντας πλήρως την εφαρμογή του⁴⁵⁹- την ίδια στιγμή, μάλιστα, που εκκρεμούσαν στην ποινική δικαιοσύνη οι υποθέσεις για τις δανειοδοτήσεις πολιτικών κομμάτων και ΜΜΕ, καθώς και ποινικές διώξεις που είχαν ασκηθεί αυτεπαγγέλτως⁴⁶⁰- με την ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας κάθε άλλο παρά να προστατεύεται⁴⁶¹.

Τελικώς, με το ν. 5090/2024 η επίμαχη διάταξη περί ακαταδίωκτου τραπεζικών στελεχών, καταργήθηκε⁴⁶². Ωστόσο, η Κυβέρνηση με τροπολογία προέβλεψε ότι για την δίωξη τραπεζικών στελεχών που ελέγχονται για απιστία, απαιτείται πλέον Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδας⁴⁶³. Ουσιαστικά, λοιπόν, στο βωμό της αντιμετώπισης της τεχνικής πολυπλοκότητας των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, ο ποινικός νόμος για άλλη μία

⁴⁵⁸ σύμφωνα με τον Χουλιάρα (2021) η ρύθμιση περί απιστίας σε βάρος τραπεζών οδηγεί στη νομοθετικά «θεσπισμένη ατιμωρησία». [Α., Χουλιάρας, *Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 97. Διαθ. στο: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2021/11/5_XOULIARAS_Teyxos_11.pdf [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁵⁹ Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ.194

⁴⁶⁰ Κ., Τσιτούνας, *Ιδού όλο το πόρισμα Καλούδη για τα θαλασσοδάνεια των κομμάτων*. Newsbomb, (24.01.2017). Διαθ. στο: <https://www.newsbomb.gr/politikh/story/764779/idoi-to-porisma-kaloydi-gia-ta-thalassodaneia-ton-kommaton> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

Α., Χουλιάρας, *Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 97. Διαθ. στο: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2021/11/5_XOULIARAS_Teyxos_11.pdf [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

Dikastiko.gr, Οριστικό: Νομική προστασία στα στελέχη Τραπεζών, δηλαδή μόνο μετά από μήνυση θα διώκεται η απιστία, (30.10.2019). Διαθ. στο: <https://www.dikastiko.gr/se-protoplano/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%87/> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁶¹ Κ., Κοσμάτος, *Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων*, ό.π., σσ. 165-166 Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/oi-prosfates-nomothetikes-tropopoiis/> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁶² με έναρξη ισχύος από 1.7.2024

⁴⁶³ συγκεκριμένα, βάσει της τροπολογίας «κατά τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης για την αξιόποινη πράξη του εδαφίου β', παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ, εάν η απιστία στρέφεται κατά πιστωτικού/χρηματοδοτικού ιδρύματος...η αρμόδια Εισαγγελική Αρχή ζητά από την Τράπεζα της Ελλάδος την πρόταση δύο επιθεωρητών αυτής...με την οποία διαπιστώνεται παράβαση ή μη του κανονιστικού πλαισίου των συναλλαγών...και η ύπαρξη βέβαιης και οριστικής ζημίας που συνδέεται αιτιωδώς με την τυχόν παράβαση...» [Βουλή των Ελλήνων, *Τροπολογία/Προσθήκη στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2021/2118 για την ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων, λήψη μέτρων προς εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/858 σχετικά με το πιλοτικό καθεστώς υποδομών της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού, ειδικότερες ρυθμίσεις για τα οχήματα και τη δημόσια περιουσία και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών*», (182/45, 19.06.2024), άρθρο 2, σ. 2. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/12606912.pdf> [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

φορά εργαλειοποιείται, με την ποινική νομοθεσία να χρησιμοποιείται ως ασπίδα προστασίας των συμφερόντων της οικονομικής και πολιτικής ελίτ⁴⁶⁴.

Έτσι, από τη μία, η διάταξη περί ακαταδίωκτου καταργείται και από την άλλη, η Τράπεζα της Ελλάδος καλείται να αναλάβει ρόλο εισαγγελέα, έχοντας τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει αν υπήρξε παράβαση ή όχι⁴⁶⁵, με το ποινικό δίκαιο, ουσιαστικά, να ιδιωτικοποιείται και το αξιόποινο να εξαρτάται από την ιδιωτική βούληση⁴⁶⁶.

Ακόμη, η κατάργηση της έγκλησης στην περίπτωση των τραπεζικών ιδρυμάτων σαφώς και δεν μπορεί να οδηγήσει στην επανεξέτασή υποθέσεων με εμπλεκόμενους τραπεζικά στελέχη και πολιτικούς, μιας και το αξιόποινο έχει πλέον εξαλειφθεί⁴⁶⁷. Άρα, το μόνο που φαίνεται να επιτυγχάνεται μέσω της κατάργησης της έγκλησης είναι η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος ότι το κράτος λαμβάνει μέτρα προς το συμφέρον της κοινωνίας, την ίδια στιγμή που οι κοινωνικοοικονομικά ισχυροί συνεχίζουν ανενόχλητοι τις έκνομες δραστηριότητές τους.

Εν κατακλείδι, γίνεται σαφές, πως στην περίπτωση των μεταβολών του άρθρου 390 ΠΚ, η πολιτική σκοπιμότητα υπερισχύει της νομιμότητας, με την κεκαλυμμένη ατιμωρησία να ενισχύεται, τις αρχές του κράτους δικαίου να παραβιάζονται και το ποινικό σύστημα κάθε άλλο παρά αποτελεσματικά να μπορεί να λειτουργεί.

4.2.4 Αυστηροποίηση λοιπών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα που αφορούν εγκλήματα κατά της περιουσίας

- i. *Η αυστηροποίηση των προβλεπόμενων ποινών για το αδίκημα της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 394 ΠΚ)*

⁴⁶⁴ Θ., Κουκάκης, *Κρυφά η διάταξη για την κακουργηματική απιστία τραπεζιτών*, Dnews, (26.06.2024). Διαθ. στο: <https://www.dnews.gr/eidhseis/oikonomia/478594/kryfa-i-diataksi-gia-tin-kakourgimatiki-apistia-trapeziton-ti-dilose-sto-dnews-gr-ekprosopos-tis-ekt> [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁶⁵ Efsyn.gr, *Τροπολογία - κοροϊδία για το ακαταδίωκτο των τραπεζιτών*, (20.06.24). Διαθ. στο: https://www.efsyn.gr/politiki/kybernisi/437359_tropologia-koroidia-gia-akatadiokto-ton-trapeziton [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁶⁶ Α., Χουλιάρης, *Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*, ό.π., σσ. 95-96. Διαθ. στο: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2021/11/5_XOULIARAS_TEYXOS_11.pdf [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁶⁷ The Press Project, *«Καμία απάτη», «κανένα θαλασσοδάνειο» και άπαντες αθώοι στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο*, (30.09.2020). Διαθ. στο: <https://thepressproject.gr/kamia-apati-kanena-thalassodaneio-kai-apantes-athoi-sto-tachydromiko-tamieftirio/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2024]

Σύμφωνα με την παρ. 1, άρθρο 394 πΠΚ το αδίκημα της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος τιμωρείτο με φυλάκιση. Στην περίπτωση δε, που το αντικείμενο της πράξης της παρ. 1, άρθρο 394 πΠΚ ήταν ευτελούς αξίας, προβλεπόταν φυλάκιση έως 6 μήνες και για την άσκηση ποινικής δίωξης απαιτούνταν έγκληση⁴⁶⁸. Επιπλέον, η κατ' επάγγελμα τέλεση της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος, καθώς και στην περίπτωση που το αντικείμενο της πράξης ήταν μεγάλης αξίας, προβλεπόταν ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών⁴⁶⁹.

Στον νΠΚ οι ποινές αυστηροποιούνται και ειδικότερα, η απόκρυψη/αγορά/λήψη ως ενέχυρο ή με διαφορετικό τρόπο αποδοχή στην κατοχή πράγματος που έχει προέλθει από αξιόποινη πράξη, καθώς και η μεταβίβαση σε τρίτο της κατοχής παράνομου πράγματος ή η συνέργεια σε μεταβίβαση απειλείται με ποινή φυλάκισης έως τρία έτη και στην περίπτωση προϊόντος με ιδιαίτερα μεγάλη αξία προβλέπεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή, ανεξάρτητα με το εάν ο υπαίτιος του εγκλήματος, εκ του οποίου προέρχεται το προϊόν, είναι τιμωρητέος ή όχι⁴⁷⁰. Στην περίπτωση δε, που το αντικείμενο της παρ. 1, άρθρο 394 ΠΚ είναι μικρής αξίας, προβλέπεται χρηματική ποινή⁴⁷¹. Ενώ, με το άρθρο 17, ν. 4947/2022⁴⁷², η κατοχή κλεμμένου μέσου πληρωμής εκτός των μετρητών ή η παράνομη ιδιοποίησή του, καθώς και η προμήθειά του τιμωρείται με φυλάκιση έως 3 έτη και χρηματική ποινή⁴⁷³.

ii. Η αυστηροποίηση της ποινής για το αδίκημα περί παρακώλυσης συναγωνισμού (άρθρο 395 ΠΚ)

Με αυστηρότερη ποινή, εν συγκρίσει με τον πΠΚ⁴⁷⁴, αντιμετωπίζεται το αδίκημα της παρακώλυσης συναγωνισμού⁴⁷⁵. Συγκεκριμένα, όποιος εμποδίζει τον ελεύθερο συναγωνισμό μέσω εναρμονισμένων πρακτικών/συμφωνιών/βίας/απειλών ή απομακρύνει όποιον συμμετέχει στη διαδικασία, με τη χρήση δώρων/υποσχέσεων, τιμωρείται με

⁴⁶⁸ παρ. 2, άρθρο 394 πΠΚ

⁴⁶⁹ παρ. 4, άρθρο 394 πΠΚ

⁴⁷⁰ παρ. 1, άρθρο 394 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 95, ν. 4855/2021

⁴⁷¹ παρ. 2, άρθρο 394 ΠΚ

⁴⁷² στα πλαίσια της ενσωμάτωσης της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Απριλίου 2019

⁴⁷³ παρ. 4, άρθρο 394 ΠΚ

⁴⁷⁴ όπου για την παρακώλυση του συναγωνισμού σε δημόσιους πλειστηριασμούς προβλεπόταν ποινή φυλάκισης (άρθρο 395 πΠΚ)

⁴⁷⁵ άρθρο 395 ΠΚ

φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή, εφόσον η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη⁴⁷⁶.

Ενώ, όποιος παρακωλύει το συναγωνισμό σε δημόσιους πλειστηριασμούς, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή⁴⁷⁷.

⁴⁷⁶ παρ. 1, άρθρο 395 ΠΚ

⁴⁷⁷ παρ. 2, άρθρο 395 ΠΚ

5. Καταληκτικές σκέψεις - προτάσεις

Προχωρώντας στην ανακεφαλαιωτική στάθμιση των προλεχθέντων προκύπτει ότι οι αλληπάλληλες μεταβολές των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα αντανακλούν τον πολιτικό χαρακτήρα του δικαίου, με το αντικείμενο της ποινικής προστασίας να προσδιορίζεται βάσει των αντικρουόμενων κοινωνικών συμφερόντων^{478,479}. Ως εκ τούτου, η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου δεν είναι μόνο τιμωρητική έναντι της προσβολής των έννομων αγαθών και εγγυητική έναντι των αυθαιρεσιών της εξουσίας, αλλά και ιδεολογική⁴⁸⁰ – επιτυγχάνοντας κοινωνική ανοχή στις συμπεριφορές των ισχυρών κοινωνικοοικονομικών ομάδων, οι οποίες αν και είναι κοινωνικά βλαπτικές, αντιμετωπίζονται ως συνηθισμένες ή επιτρεπτές⁴⁸¹ – με το οικονομικό έγκλημα, εν τέλει, να κανονικοποιείται στη συλλογική συνείδηση.

Άρα, λοιπόν, η θέση ότι ο ποινικός νόμος συνιστά αντανάκλαση των συμφερόντων των κυρίαρχων τμημάτων της κοινωνίας, που δύνανται να καθορίζουν το περιεχόμενο της αντεγκληματικής πολιτικής εις βάρος των αντίθετων συμφερόντων των υπόλοιπων τμημάτων της κοινωνίας, κάθε άλλο παρά υπερβολική μπορεί να χαρακτηριστεί.

Μέσα δε, από την ανάλυση των τροποποιήσεων που έχουν δεχθεί οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα ως προς την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος, γίνεται αντιληπτό πως υπάρχουν τροποποιήσεις που κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση –ενισχύοντας το κράτος

⁴⁷⁸ R., Quinney, *The Social Reality of Crime*, with a new introduction by A. Javier Trevino. (London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017), pp. 15-23. Διαθ. στο: <https://doi.org/10.4324/9781315135014> [ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2025]

⁴⁷⁹ με τον Χουλιάρα (χ.χ) να κάνει λόγο για «κοινωνικό εκλεκτισμό». [Αθ., Χουλιάρας, *Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα*. Στο: *Αγαθό, συμφέρον και δίκαιο*, Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2008/2009, δημοσιευόμενες τη επιμέλεια Ι., Στράγγα, Αντ., Χάνου, Χαρ., Παπαχαλαράμπους, Χρυσ., Τσούκα, Τόμος 5, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, χ.χ.), σ. 888. Διαθ. στο: <https://openececlass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH249/%CE%A7%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A3%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

⁴⁸⁰ Στο ίδιο, σσ. 886, 888-889. Διαθ. στο: <https://openececlass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH249/%CE%A7%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A3%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

⁴⁸¹ Μ., Γασπαρινάτου, *Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος: Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας*. Αντιγόνη το ερώτημα, Vol (1), 6/2021, Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, σσ. 118-119

δικαίου- ταυτόχρονα, όμως, διαφαίνεται και μία τάση σύμπλευσης των προβλέψεων του ποινικού νομοθέτη με τα συμφέροντα των κοινωνικοοικονομικά ισχυρών υποκειμένων.

Συγκεκριμένα, ως προς το πεδίο της έκτισης των ποινών, βάσει και των τελευταίων τροποποιήσεων του Ποινικού Κώδικα από το ν. 5090/2024, δίδεται βαρύτητα στην πραγματική έκτισή τους –και αυτό είναι θετική εξέλιξη- με στόχο την αποκατάσταση της ευνομίας και του περί δικαίου αισθήματος, αλλά και την επαναφορά των βασικών αρχών του κλασικού Ποινικού Δικαίου⁴⁸². Ταυτόχρονα, όμως, οι ποινικές κυρώσεις αυστηροποιούνται –με το τιμωρητικό μοντέλο αντεγκληματικής πολιτικής να ενισχύεται⁴⁸³- επιλογή που από μόνη της δεν συνιστά δικλείδα ασφαλείας της αποτροπής εν δυνάμει εγκληματιών από την τέλεση αξιόποινων πράξεων⁴⁸⁴, αν δεν συνοδεύεται και από τη βεβαιότητα αποτελεσματικής δίωξης και άμεσης επιβολής της ποινής, απουσία καταχρηστικής εφαρμογής ευνοϊκών διατάξεων που αλλοιώνουν τον πραγματικό σκοπό της.

Ακολούθως, η αναβάθμιση της παροχής κοινωφελούς εργασίας σε αυτοτελή ποινή, καθώς και η δυνατότητα μεταβολής της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας –εφόσον η ποινή φυλάκισης δεν υπερβαίνει τα δύο έτη- αναδεικνύει το θετικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα του σωφρονιστικού συστήματος, ενισχύοντας τα αισθήματα κοινωνικής ευθύνης των καταδικασθέντων⁴⁸⁵ και συνιστώντας όπλο ενάντια στον υπερκορεσμό των σωφρονιστικών καταστημάτων. Ωστόσο, ο σκοπός θέσπισης της παροχής κοινωφελούς εργασίας έρχεται σε αντιδιαστολή με το σκοπό θέσπισης του άρθρου 80Α ΠΚ, που προβλέπει τη μετατροπή της στερητικής ελευθερίας ποινής σε χρηματική.

Ειδικότερα, ενώ η παροχή κοινωφελούς εργασίας σέβεται την αρχή της ίσης μεταχείρισης, το άρθρο 80Α ΠΚ επιτρέπει στον οικονομικά εύρωστο καταδικασθέντα να εξαγοράσει την

⁴⁸² Ν., Δεληδήμος, *Βασικές έννοιες του Ποινικού δικαίου υπό αναθεώρηση. Η νομολογία απέναντι στο νόμο*; 7/2024. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/delidimos_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Δεκεμβρίου 2024]

⁴⁸³ Γ., Συλίκος, *Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, ό.π., σ. 7

⁴⁸⁴ Π., Τσιρίδης, *Η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε αποτροπή*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, (12.12.2023). Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562773793/arthro-polychroni-tsiridi-stin-k-i-aystiropiisi-den-odigei-se-apotropi/> [ανακτήθηκε 9 Μαρτίου 2025]

⁴⁸⁵ Ν., Δημητράτος, *Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της. Μια κριτική επισκόπηση*, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη, *Crime in Crisis*, (24.01.2016). Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9-%CE%AD%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%AE/> [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

ποινή φυλάκισης μέχρι 2 ετών, καταβάλλοντας εφάπαξ τη χρηματική ποινή, χωρίς να εφαρμόζονται οι διατάξεις περί προσαύξησης. Εν αντιθέσει, ο οικονομικά αδύναμος καταδικασθείς λόγω της οικονομικής του κατάστασης, συχνά –αν όχι πάντα- αδυνατεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που του παρέχει η διάταξη, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να μετατρέψει τη στερητική της ελευθερίας ποινή σε χρηματική, αλλά και στην περίπτωση που το καταφέρει, να επιβαρύνεται με προσαυξήσεις, λόγω αδυναμίας εφάπαξ καταβολής.

Επιπροσθέτως, η ένταξη ρυθμίσεων που καθιερώνουν το θεσμό της ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων αν και θεωρείται σημαντική για την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οικονομικού εγκλήματος⁴⁸⁶, εγείρει προβληματισμό ως προς την ευκολία απόδοσης από τον εφαρμοστή του δικαίου⁴⁸⁷ αιτιώδους συνάφειας μεταξύ πράξης και αποτελέσματος⁴⁸⁸.

Ταυτόχρονα, η απουσία συστηματικής ανάλυσης τόσο της συμβατότητας της πρόβλεψης περί ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων με τους κανόνες δικαίου, όσο και των συνεπειών της, ενισχύει τη διαπίστωση ότι η συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία κάθε άλλο παρά συστηματική, πλήρης⁴⁸⁹ και σύμφωνη με τις αρχές του κράτους δικαίου και της χρηστής νομοθέτησης⁴⁹⁰ μπορεί να χαρακτηριστεί, πόσο μάλλον να οδηγήσει στην υιοθέτηση ενός ενιαίου μοντέλου εταιρικής ευθύνης για ποινικά αδικήματα, που θα στοχεύει στην αντιμετώπιση της εταιρικής εγκληματικότητας και θα ενισχύει τις προσπάθειες καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος.

⁴⁸⁶ Γ., Συλίκος, *Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, ό.π., σ. 4

⁴⁸⁷ στον οποίο, μάλιστα, δεν δόθηκε ο απαραίτητος χρόνος προσαρμογής στις προβλέψεις του ν. 5090/2024 περί ευθύνης νομικών προσώπων [Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ., Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025]

⁴⁸⁸ Μ., Γασπαρινάτου, *Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις για την εφαρμογή της*, Esdi.gr, (09.09.2024), σ. 14. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/gasparinatos_2024.pdf [ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2025]

⁴⁸⁹ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 27. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024]

⁴⁹⁰ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, *Τα χαρακτηριστικά και η φιλοσοφία των «παρεμβάσεων» του ν. 5090/2024 σε θεσμούς του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα*, ΠοινΧρ, 4/2024, σ. 241

Ουσιαστικά, ο ν. 5090/2024 εισάγει μία παρακολουθηματική ευθύνη⁴⁹¹, μιας και η ευθύνη των νομικών προσώπων δεν είναι αυτόνομη από τη δράση των φυσικών προσώπων που τα απαρτίζουν και δεν προσαρμόζεται στην οργανωσιακή κουλτούρα και τη λειτουργία της ένωσης προσώπων, ενώ δεν αποσαφηνίζεται εάν η πράξη του φυσικού προσώπου πρέπει να είναι όχι μόνο αρχικά, αλλά και τελικά άδικη και καταλογιστή⁴⁹², οδηγώντας στην τιμωρία του νομικού προσώπου⁴⁹³.

Ακόμη, η ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 134, ν. 5090/2024 χαρακτηρίζεται από περιορισμένη εμβέλεια –list based προσέγγιση⁴⁹⁴- μιας και αφορά αποκλειστικά και μόνο τα αδικήματα δωροδοκίας άρθρων 159Α, 236, 237, παρ. 2 έως 4 και 237Α, παρ. 2 ΠΚ.

Όσον αφορά τις κυρώσεις που προβλέπει το άρθρο 134, ν. 5090/2024 αυτές αφορούν πρόστιμο –και όχι χρηματική ποινή⁴⁹⁵- από 50.000 ευρώ έως 10.000.000 ευρώ, ενώ στην

⁴⁹¹ Στο ίδιο. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025].

Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 7. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024].

⁴⁹² με την παρ. 7, άρθρο 134, ν. 5090/2024 να προβλέπει ότι για την παραγραφή της ευθύνης νομικών προσώπων εφαρμόζονται οι διατάξεις του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, που αφορούν την παραγραφή εγκλημάτων/ποινών που διαπράττονται/εκτίονται από φυσικό πρόσωπο. Δηλαδή, ο νομοθέτης ρυθμίζει το ζήτημα της παραγραφής της ευθύνης νομικών προσώπων μέσω διατάξεων που αφορούν φυσικά πρόσωπα, ενισχύοντας τον παρακολουθηματικό χαρακτήρα της ευθύνης νομικών προσώπων/οντοτήτων [Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025].

Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 15. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024].

⁴⁹³ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025].

⁴⁹⁴ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 8. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024].

⁴⁹⁵ ως προβλέπεται στην περ. β', άρθρο 50 ΠΚ

περίπτωση που το ποσό υπερβαίνει τα δέκα εκατομμύρια ευρώ, το πρόστιμο μπορεί να φθάσει έως το διπλάσιο προ φόρων των ετήσιων καθαρών κερδών του νομικού προσώπου. Σωρευτικά ή διαζευκτικά μπορούν να επιβληθούν ανάκληση/αναστολή άδειας λειτουργίας ή απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας⁴⁹⁶, ωστόσο από τη διάταξη – λανθασμένα⁴⁹⁷ – απουσιάζουν οι κυρώσεις αναμορφωτικού χαρακτήρα⁴⁹⁸ –για παράδειγμα κυρώσεις που θέτουν το νομικό πρόσωπο υπό επιτήρηση- που, αδιαμφισβήτητα, θα ήταν ικανές να μεταβάλουν την οργανωσιακή λειτουργία, να εξυγιάνουν την εταιρική κουλτούρα και, εν τέλει, να αποτρέψουν την επανάληψη έκνομων συμπεριφορών⁴⁹⁹.

Ως προς τα αδικήματα δωροληψίας και δωροδοκίας πολιτικών προσώπων, οι διατάξεις αυστηροποιούνται, οι προβλεπόμενες ποινές αυξάνονται και το αξιόποινο διευρύνεται⁵⁰⁰. Ωστόσο, αν και ο νομοθέτης άμεσα στοχεύει στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς πολιτικών προσώπων, έμμεσα ενισχύει την ευνοϊκή μεταχείριση των αξιόποινων πράξεών τους, προβλέποντας στην παρ. 5, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 5, άρθρο 159 Α ΠΚ ευνοϊκά μέτρα⁵⁰¹ για τις πράξεις δωροληψίας/δωροδοκίας, επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη χειραγώγησης στη νομοθέτηση διατάξεων.

Σχετικά με το αδίκημα της δωροληψίας/δωροδοκίας υπαλλήλου παρατηρούμε αύξηση των χρηματικών ποινών και διεύρυνση του αξιόποινου, η οποία αποτιμάται θετικά και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁵⁰². Ωστόσο, τα πλαίσια των ποινών για την περίπτωση της κατ' επάγγελμα τέλεσης του αδικήματος της δωροληψίας αποκλιμακώθηκαν, μέσω πρόβλεψης ευμενέστερης διάταξης σε σύγκριση με τη διάταξη του πΠΚ, με την κατ' επάγγελμα

⁴⁹⁶ παρ. 1, άρθρο 134, ν. 5090/2024

⁴⁹⁷ μιας και μέσω της επιβολής χρηματικού προστίμου και της ανάκλησης/αναστολής άδειας λειτουργίας ή της απαγόρευσης άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, δεν μπορούν να τεθούν ορθώς τα όρια νομιμότητας στη δράση των νομικών προσώπων/οντοτήτων

⁴⁹⁸ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σ. 10. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024]

⁴⁹⁹ Αθ., Σαχουλίδου, *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠoinXp, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁰⁰ παρ. 4, άρθρο 159 ΠΚ και παρ. 4, άρθρο 159Α ΠΚ

⁵⁰¹ άρθρο 263Α ΠΚ

⁵⁰² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Βρυξέλλες (24.07.2024), σ. 24. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_el [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

δωροληψία υπαλλήλου να αντιμετωπίζεται πλημμεληματικώς –αλλάζοντας αυτομάτως και το πλαίσιο παραγραφής- και να απειλείται με ευνοϊκότερη ποινή⁵⁰³, εν συγκρίσει με την κακουργηματική τιμώρηση που προέβλεπε ο ΠΠΚ⁵⁰⁴. Παράλληλα, το γεγονός ότι η δωροδοκία υπαλλήλου για πράξη που αντίκειται στα καθήκοντά του, από κακούργημα είχε μετατραπεί σε πλημμέλημα⁵⁰⁵ με το ν. 4619/2019 και με το ν. 4637/2019 επανήλθε η κακουργηματική της αντιμετώπιση –κατόπιν, βέβαια, της αντίδρασης διεθνών οργανισμών⁵⁰⁶- επιβεβαιώνει την τάση του νομοθέτη προς τη διακριτική μεταχείριση των ισχυρών ομάδων.

Προσέτι, σχετικά με το αδίκημα της δωροληψίας/δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών και ενώ στις διατάξεις των άρθρων 159 ΠΚ⁵⁰⁷, 159Α ΠΚ⁵⁰⁸, 235 ΠΚ⁵⁰⁹ και 236 ΠΚ⁵¹⁰, οι λέξεις «ανεξαρτήτως αξίας» αναφέρονται ρητώς, αποσυνδέοντας τα ωφελήματα από την αξία τους, ερωτηματικά δημιουργεί η απουσία της συγκεκριμένης φράσης από την παρ. 1, άρθρο 237 ΠΚ, παρά το γεγονός ότι τα ωφελήματα συνιστούν στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών και η αποσαφήνισή τους κρίνεται απαραίτητη⁵¹¹. Αντιθέτως, ο νομοθέτης θεωρεί «αδιάφορη» την αξία του ωφελήματος για τη θεμελίωση του αδικού των εγκλημάτων του άρθρου 237 ΠΚ, με τη διάταξη να χαρακτηρίζεται από αοριστία και να λειτουργεί ενισχυτικά ως προς τη δράση των ισχυρών ομάδων⁵¹². Το αυτό ισχύει και με την ευρύτητα της διατύπωσης του άρθρου 396 ΠΚ, που εμποδίζει το σαφή προσδιορισμό του έννομου αγαθού⁵¹³, επιτρέποντας ερμηνείες που κάθε άλλο παρά ευθυγραμμίζονται με τις νομοθετικές επιλογές.

⁵⁰³ φυλάκιση τουλάχιστον 3 έτη και χρηματική ποινή από 10.000 έως 100.000 ευρώ (παρ. 1, άρθρο 235 ΠΚ)

⁵⁰⁴ κάθειρξη μέχρι 10 έτη και χρηματική ποινή από 10.000 έως 100.000 ευρώ (παρ. 1, άρθρο 235 ΠΠΚ)

⁵⁰⁵ συγκεκριμένα η δωροδοκία υπαλλήλου τιμωρείτο με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή (παρ. 2, άρθρο 236 ως ίσχυε μετά την έναρξη ισχύος του νΠΚ και μέχρι την τροποποίηση με το άρθρο 3, παρ. 19, ν. 4637/2029)

⁵⁰⁶ Council of Europe, Group of States against Corruption, *Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, Strasbourg, 2-6 December 2019, pp. 13-14. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/ad-hoc-report-on-greece-rule-34-adopted-by-greco-at-its-84th-plenary-m/1680994dc0> [ανακτήθηκε 5 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁰⁷ παρ. 1, άρθρο 159 ΠΚ

⁵⁰⁸ παρ. 1, άρθρο 159Α ΠΚ

⁵⁰⁹ παρ. 1, άρθρο 235 ΠΚ

⁵¹⁰ παρ. 1, άρθρο 236 ΠΚ

⁵¹¹ Π., Τοπαλνίκος, *Οι νομοθετικές αλλαγές του Ν 5090/2024 στις περί διαφθοράς διατάξεις του ΠΚ με άμεση ισχύ*, ό.π., σ. 301

⁵¹² Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ. 193

⁵¹³ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, *Η νέα πρόταση της Επιτροπής για την αντιμετώπιση της διαφθοράς στην ΕΕ: σημεία αιχμής για την πρόληψη και την καταστολή της και ενδεχόμενες επιδράσεις στο εθνικό μας δίκαιο*. Εργαστήριο Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Σχολή, Αριστοτέλειο

Περαιτέρω, οι παρεμβάσεις του ποινικού νομοθέτη στο 23^ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα κινούνται σε τρεις κατευθύνσεις: i) ένταξη διατάξεων μέσω των οποίων τυποποιούνται νέα εγκλήματα ii) εξορθολογισμός υφιστάμενων διατάξεων και iii) κατάργηση διατάξεων του πΠΚ⁵¹⁴.

Πιο αναλυτικά, ως προς τα εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών, παρά την αυστηροποίηση των ποινών, τον εξορθολογισμό των ποινικών διατάξεων και την τυποποίηση νέων εγκλημάτων, ο ποινικός νομοθέτης διατηρεί την κατ' έγκληση ποινική δίωξη για το αδίκημα της απιστίας παρ. 1, άρθρο 390 ΠΚ⁵¹⁵. Ταυτόχρονα, προβλέπει εξάλειψη του αξιόποινου στην περίπτωση που ο υπαίτιος ικανοποιήσει πλήρως τον ζημιωθέντα για το αδίκημα της απάτης (άρθρο 386 ΠΚ), της απάτης με υπολογιστή (παρ. 1 και 3, άρθρο 386Α ΠΚ), της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις (386Β ΠΚ), καθώς και για το αδίκημα της απιστίας (άρθρο 390 ΠΚ) και της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (394 ΠΚ).

Παράλληλα, αν και η κατάργηση του ν. 1608/1950 κρίθηκε θετικά⁵¹⁶, οδήγησε στην παύση ισχύος κάθε ποινικής δίωξης που είχε ασκηθεί βάσει του νόμου περί καταχραστών δημοσίου. Συνέπεια τούτου, κανείς από τους κατηγορούμενους στην υπόθεση Siemens δεν τιμωρήθηκε για το αδίκημα της δωροδοκίας, το οποίο θεωρήθηκε παραγεγραμμένο⁵¹⁷, επιβεβαιώνοντας τη δυνατότητα των ισχυρών ομάδων να παραβιάζουν τους νόμους, που οι ίδιοι διαμορφώνουν.

Συμπληρωματικά, η μέγιστη ποινή που προβλέπεται πλέον για τους δράστες της δωροληψίας/δωροδοκίας είναι η κάθειρξη 20 ετών⁵¹⁸, ενώ πριν την κατάργηση του ν. 1608/1950 τα ως άνω αδικήματα απειλούνταν με ποινή ως και ισόβιας κάθειρξης.

Καθίσταται σαφές, λοιπόν, ότι στον Ποινικό Κώδικα τυποποιούνται συγκεκριμένες συμπεριφορές ως εγκληματικές, ενώ ταυτόχρονα προβλέπονται διατάξεις για τη μη δίωξη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/kaiafa_2024.pdf [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

⁵¹⁴ Α., Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, ό.π., σ. 5

⁵¹⁵ άρθρο 405 ΠΚ

⁵¹⁶ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδη, Α., Τ., Καζάνα, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρη, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκόστα, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, ό.π., σ. 371

⁵¹⁷ *Naftemporiki.gr*, *Υπόθεση Siemens: Αθώοι όλοι οι κατηγορούμενοι*, (26.11.2022). Διαθ. στο: <https://www.naftemporiki.gr/society/1374078/ypothesi-siemens-athooi-oloi-oi-katigoroumenoi/> [ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2024]

⁵¹⁸ παρ. 2, άρθρο 52 και παρ. 2, άρθρο 235 ΠΚ, ως τροποποιήθηκε με το άρθρο 38, ν. 5090/2024

συγκεκριμένων εγκλημάτων⁵¹⁹, με τις σχέσεις διαπλοκής ανάμεσα σε πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες, αδιαμφισβήτητα, να επηρεάζουν την παραγωγή νομοθετημάτων, μέσω των οποίων συγκεκριμένες συμπεριφορές δύνανται να λανθάνουν⁵²⁰.

Ενώ, βασικός σκοπός των τροποποιήσεων που επιφέρει ο ν. 5090/2024 φαίνεται να μην είναι η ουσιαστική αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος, αλλά ο ευκολότερος εγκλεισμός και για όσο το δυνατό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εντός των σφραγιστικών καταστημάτων για όποιον καταδικάζεται σε ποινή φυλάκισης άνω του ενός έτους, μέσω της αύξησης των ανώτατων και κατώτατων πλαισίων των στερητικών της ελευθερίας ποινών, καθώς και της αύξησης των προϋποθέσεων εφαρμογής θεσμών⁵²¹ που σχετίζονται με την ελαστικότητα στο πεδίο έκτισης της ποινής⁵²². Απόρροια τούτων, η ενίσχυση του δόγματος μηδενικής ανοχής και η αλλοίωση σε μεγάλο βαθμό της ορθολογικοποίησης των ποινών που εισήγαγε ο νΠΚ⁵²³ –την ίδια στιγμή που οι τροποποιήσεις που ο ν. 5090/2024 εισάγει, στερούνται ουσιαστικής αιτιολογίας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, διατυπώνονται οι εξής προτάσεις ως προς τον εμπλουτισμό του Ποινικού Κώδικα με διατάξεις που αφορούν το σύγχρονο οικονομικό έγκλημα:

Απαραίτητη κρίνεται, λοιπόν, η θέσπιση νομοθετικού αποτυπώματος της άδηλης οικονομικής ενίσχυσης πολιτικών κομμάτων –υπόγειες χορηγίες- από εταιρείες, που

⁵¹⁹ Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ. 191

⁵²⁰ Μ. Γασπαρινάτου, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 177 /

Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ. 191

⁵²¹ άρθρο 99 ΠΚ (αναστολή εκτέλεσης ποινής) και άρθρα 105B και 106 ΠΚ περί υφ' όρον απόλυσης

⁵²² Κ. Κοσμάτος, *Οι βασικές τροποποιήσεις του γενικού μέρους του Ποινικού Κώδικα με το Ν. 5090/2024 στο πεδίο των στερητικών της ελευθερίας ποινών*, *Ποινική Δικαιοσύνη 2024*, σ. 625 επ.. Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/k-kosmatos-oi-vasikes-tropopoiiseis-tou-genikou-merous-tou-poinikou-kodika-me-to-n-5090-2024-sto-pedio-ton-steritikon-tis-elftherias-poinon-poiniki-dikaosyni-2024-sel-625-ep/> [ανακτήθηκε 9 Μαρτίου 2025]

⁵²³ Ο νΠΚ (ν. 4619/2019) προέβλεπε μείωση των ανώτατων ορίων των ποινών πρόσκαιρης κάθειρξης από τα 20 έτη στα 15, ανώτατο όριο στο πεδίο επιβολής συνολικής ποινής για την ποινή της πρόσκαιρης κάθειρξης τα 20 έτη από 25, ανώτατο όριο στο πεδίο επιβολής συνολικής ποινής για την ποινή φυλάκισης τα 8 έτη από 10, καθώς και μείωση των πλαισίων ποινής στην περίπτωση που συντρέχουν λόγοι μείωσης της ποινής. Αντιθέτως, με το ν. 5090/2024 η διάρκεια της πρόσκαιρης κάθειρξης αυξάνεται σε 20 έτη από 15 και τα ανώτατα όρια των συνολικών στερητικών της ελευθερίας ποινών αυξάνονται (πρόσκαιρη κάθειρξη 25 έτη από 20 και φυλάκιση 10 έτη από 8). Παράλληλα, τα πλαίσια της μειωμένης ποινής για εγκλήματα που απειλούνται με ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης αυξάνονται τόσο ως προς το κατώτατο, όσο και ως προς το ανώτατο όριο. [Στο ίδιο. Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/k-kosmatos-oi-vasikes-tropopoiiseis-tou-genikou-merous-tou-poinikou-kodika-me-to-n-5090-2024-sto-pedio-ton-steritikon-tis-elftherias-poinon-poiniki-dikaosyni-2024-sel-625-ep/> [ανακτήθηκε 9 Μαρτίου 2025]

προσβλέπουν στην ευνοϊκή μεταχείρισή τους και περαιτέρω, στην ανάληψη δημόσιων συμβάσεων και λοιπών ωφελημάτων μέσω του ευνοϊκού πολιτικού κλίματος που καλλιεργούν⁵²⁴. Μάλιστα, η τυποποίηση στον Ποινικό Κώδικα του αδικήματος της αδιαφανούς ροής χρήματος προς πολιτικά κόμματα για την αποκόμιση συγκεκριμένου ωφελήματος –ενός φαινομένου με δομικό και συστημικό χαρακτήρα⁵²⁵– συνοδεύει πρόβλεψη σύστασης μητρώου ομάδων συμφερόντων⁵²⁶, σαφώς και θα ενισχύσει τον αγώνα ενάντια στο οικονομικό έγκλημα, περιορίζοντας, συνάμα, τη συγκεκαλυμμένη επιρροή⁵²⁷.

Ομοίως, η θέσπιση στον Ποινικό Κώδικα κυρώσεων για το φαινόμενο των περιστρεφόμενων θυρών⁵²⁸, μέσω του οποίου καλλιεργούνται σχέσεις διαπλοκής μεταξύ στελεχών του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα κρίνεται επιβεβλημένη⁵²⁹, μιας και η μεταπήδηση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα επηρεάζει αρνητικά την άσκηση καθηκόντων, ενισχύει τη διαπλοκή και, εν τέλει, ευνοεί τη διαφθορά⁵³⁰. Για το λόγο αυτό πρέπει να προβλεφθούν αυστηρές κυρώσεις ειδικά για τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους και τη δράση αυτών μετά την έξοδό τους από την υπηρεσία⁵³¹.

Συγχρόνως, η εισαγωγή, σε ενιαίο κεφάλαιο στον Ποινικό Κώδικα, διατάξεων που αφορούν τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες –ενός εγκλήματος που συνιστά

⁵²⁴ Μ. Γασπαρινάτου, *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*, ό.π., σσ. 163-164

⁵²⁵ Στο ίδιο, σ. 172

⁵²⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Βρυξέλλες (24.07.2024), σ. 28. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵²⁷ Στο ίδιο, σ. 28. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵²⁸ L., Seabrooke & E., Tsingou, *Revolving doors in international financial governance*, 4/2020. Διαθ. στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/glob.12286> [ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2025]

⁵²⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 28. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵³⁰ S., Tomic, *Dictionary of Corruption Entry: Revolving Door*, 6/2023, pp. 1-3. Διαθ. στο: https://www.researchgate.net/publication/369960691_Dictionary_of_Corruption_Entry_Revolving_Door [ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2025]

⁵³¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 28. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

παγκόσμια ηγεμονία⁵³²- δύναται να οδηγήσει σε συστηματικότερη και αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της διαφθοράς και κατ' επέκταση του οικονομικού εγκλήματος.

Τέλος, η κωδικοποίηση και ενοποίηση όλων των διατάξεων που αφορούν το οικονομικό έγκλημα –κατόπιν διαβούλευσης μεταξύ δικαστικών, νομικών, ακαδημαϊκών, αλλά και εκπροσώπων του δημοσίου τομέα⁵³³- σαφώς και θα μπορούσε να ενισχύσει τη σαφήνεια, την απλότητα και, εν τέλει, τη λειτουργική αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου, οδηγώντας στην πραγματική αντιμετώπιση της οικονομικής εγκληματικότητας.

⁵³² J., Langerock, *Off the Hook. How the EU is about to whitewash the world's worst tax havens*, Oxfam International, 3/2019, p. 6. Διαθ. στο: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620625/bn-off-the-hook-eu-tax-havens-070319-en.pdf> [ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2025]

⁵³³ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., ... Walther, J., (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 2, *Η οπτική λειτουργία της δικαιοσύνης, της διοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών*, Δικαιοσυγκριτικά Δεδομένα, ό.π., σ. 87

Επίλογος

Η εδραίωση της κοινωνίας της αγοράς, ως συνέπεια της ελεύθερης αγοράς⁵³⁴ –με το ιδιωτικό κέρδος να τοποθετείται υπεράνω όλων⁵³⁵ και το κεφάλαιο να επενδύεται στην οικονομία της ασφάλειας και όχι στην κοινωνική πρόληψη⁵³⁶- συνοδεύει φαινομένων διαπλοκής μεταξύ οικονομικών και πολιτικών παραγόντων, αναπόφευκτα έχει ενισχύσει το οικονομικό έγκλημα⁵³⁷, επηρεάζοντας, συνάμα, τις κατευθυντήριες γραμμές αντιμετώπισης του⁵³⁸. Το κράτος δε, περιορίζεται στην αντιμετώπιση των φαινομένων ανασφάλειας και φόβου του πολίτη απέναντι στο έγκλημα και όχι στο ίδιο το έγκλημα, την ίδια στιγμή που η νομοθέτηση διατάξεων που αφορούν τη διαφθορά και το οικονομικό έγκλημα φαίνεται να χειραγωγείται με στόχο την ικανοποίηση των συμφερόντων των ισχυρών κοινωνικοοικονομικών ομάδων⁵³⁹.

Απόρροια τούτων, το κυρίαρχο ιδεολογικό πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής –το πρότυπο της άμυνας της κοινωνίας απέναντι στο έγκλημα- να μετεξελίσσεται σε ιδεολογία της ασφάλειας και του ελέγχου του εγκλήματος με κύριο στόχο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αγοράς και δη, των ισχυρών⁵⁴⁰ εις βάρος των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών ομάδων. Έτσι, το έγκλημα προλαμβάνεται μέσω της αποτροπής, με τις ποινές να αυστηροποιούνται και να ενισχύουν τη νέα τιμωρητικότητα⁵⁴¹ –λαμβάνοντας τη μορφή της ανταπόδοσης- την ίδια στιγμή που –ως προελέχθη- οι κοινωνικοοικονομικά

⁵³⁴ Σ. Βιδάλη & Ν. Κουλούρης, *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & Ποινικό φαινόμενο*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2012), σ. 186

⁵³⁵ Χ., Καραγιαννίδης, *Η κρίση ως ευκαιρία για τη χάραξη και την υλοποίηση κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σ. 236

⁵³⁶ H. Grant, *Social Crime Prevention in the Developing World, Exploring the Role of Police in Crime Prevention*, (New York: Springer, 2015), p. 3

Σ. Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σσ. 64, 76, 167

⁵³⁷ Αθ. Αντωνοπούλου, *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων* (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010), σ. 13

E. Currie, *Social crime prevention strategies in a market society*. In: E. McLaughlin & J. Muncie, *Criminological Perspectives*, 3rd Edition, (Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications, 2013), p. 388

⁵³⁸ M. Delmas-Marty, *Πρότυπα & Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2005), σ. 43

⁵³⁹ Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σ. 191

⁵⁴⁰ Β. Βασιλαντωνοπούλου, *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα*, Δίκαιο & Οικονομία, Δίκαιο & Οικονομία, ό.π., σ. 328

⁵⁴¹ Χ. Ζαραφώνιτου & Αν. Χαλκιά, *Τιμωρητικότητα και ανασφάλεια: Εμπειρική διερεύνηση στάσεων των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων*. Στο: Ε. Λαμπροπούλου, Στ. Παπαμιχαήλ, Π. Σχίζας (επιμ.), *Σύγχρονες Τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2018), σ. 38

ισχυρές ομάδες επηρεάζουν την παραγωγή νομοθετημάτων. Ναι μεν, τα οικονομικά εγκλήματα τυποποιούνται στον Ποινικό Κώδικα, αλλά χάρη της πολυνομίας και της κακονομίας –αλλεπάλληλες, αλληλοαναιρούμενες και διάσπαρτες διατάξεις για το ίδιο αδίκημα, ύπαρξη προβληματικής τυποποίησης διατάξεων/νομοθετικά κενά- οι νομοθετικές επιλογές συχνά ακυρώνονται προς όφελος πάντα των ισχυρών⁵⁴², με τον νόμο να εφαρμόζεται στη θεωρία και όχι στην πράξη.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι όσες τροποποιήσεις και εάν δεχθούν οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όσο και εάν αυστηροποιηθούν οι ποινές και διευρυνθεί το αξιόποινο, εάν δεν υπάρξουν συστηματικές έρευνες και αποτελεσματικές διώξεις, καθώς και σαφής πολιτική βούληση για την επιβολή πλαισίου καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος⁵⁴³, κάθε πρόταση που περιέχει αλλαγές μόνο στο ποινικό σκέλος θα αποτελεί ευχολόγιο, μιας και η οικονομική εγκληματικότητα είναι αδύνατον να αντιμετωπισθεί αποκλειστικά και μόνο με τα μέσα του ποινικού δικαίου⁵⁴⁴. Εξάλλου, σε ένα κράτος δικαίου προτεραιότητα έχει η λήψη προληπτικών μέτρων που ενισχύουν τη διαφάνεια και την ακεραιότητα⁵⁴⁵ –ώστε η εφαρμογή των διατάξεων για το οικονομικό έγκλημα να εξασφαλίζεται⁵⁴⁶- και όχι η πληθωρική αυστηρότητα του νομοθετικού πλαισίου⁵⁴⁷ –πόσο μάλλον η εργαλειακή αξιοποίηση του ποινικού δικαίου⁵⁴⁸.

Ιδιαίτερα, η πολιτική βούληση θα πρέπει να συνοδεύεται από i) διαρκή επικαιροποίηση της εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς ii) ανάδειξη των επιπτώσεων των οικονομικών εγκλημάτων iii) εις βάθος αναθεώρηση των κοινωνικοοικονομικών

⁵⁴² Κ., Κοσμάτος & Χρ., Λαμπάκης, *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, ό.π., σσ. 191-193

⁵⁴³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 21. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁴⁴ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σσ. 605-606

⁵⁴⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 26. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁴⁶ Ν., Κουράκης, *Τα οικονομικά εγκλήματα*, ό.π., (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2015), σσ. 310, 313

⁵⁴⁷ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 6

⁵⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 7

δομών, με στόχο τη συνολική αλλαγή σε επίπεδο κοινωνικών αξιών και αντιλήψεων⁵⁴⁹, καθώς και iv) τη διαμόρφωση νέων προτύπων συμπεριφοράς⁵⁵⁰ και κουλτούρας κράτους δικαίου⁵⁵¹, ώστε οι βασικές δομές που αναπαράγουν το σοβαρό οικονομικό έγκλημα να αποδυναμωθούν και οι προσφερόμενες ευκαιρίες για εγκληματική δράση να ελαχιστοποιηθούν, με την πραγματική φύση του οικονομικού εγκλήματος να αποκαλύπτεται και τον ποινικό νόμο, εν τέλει, να εφαρμόζεται⁵⁵².

Σε αυτήν την κατεύθυνση, ο σχεδιασμός/υλοποίηση εξειδικευμένων σεμιναρίων κατάρτισης δύναται να ενισχύσει τη γνώση για τη φύση της οικονομικής εγκληματικότητας, τους τρόπους αντιμετώπισής της –ειδικά ως προς τη διαχείριση των κινδύνων διαφθοράς– αλλά κυρίως να συμβάλλει στην αναγνώριση της σχέσης αιτίου-αποτελέσματος ανάμεσα στις επικίνδυνες οργανωτικές συμπεριφορές και τις συνέπειες αυτών. Ταυτόχρονα, κομβικός είναι και ο ρόλος της εκπαίδευσης και της συστηματικής ενημέρωσης του πολίτη για θέματα που αφορούν το οικονομικό έγκλημα, με στόχο την ουσιαστική ευαισθητοποίησή του⁵⁵³, αλλά και την επανάκτηση της εμπιστοσύνης του απέναντι στο κράτος δικαίου.

Επιπροσθέτως, σημαντική θεωρείται και η διαρκής παρακολούθηση της σχέσης ανάμεσα στις νομοθετικές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και τις κοινωνικές αλλαγές, ώστε μέσα από μετρήσιμους δείκτες να αποδεικνύεται η ικανότητα των ποινικών προβλέψεων στην παραγωγή ικανοποιητικών αποτελεσμάτων ως προς την

⁵⁴⁹ Κ., Χατζηκώστας, *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*. ΠοινΔικ, 5/2016 (197), σ. 380

⁵⁵⁰ ικανών να οδηγήσουν στην αλλαγή της νοοτροπίας περί «δικών μας παιδιών» και «εξυπηρέτησης του γνωστού». [Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 606]

⁵⁵¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 44. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁵² Ε., Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ό.π., σ. 49 .
Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 6

⁵⁵³ St., Box, *Power Crime and Mystification*, (London-New York: Routledge, 2003, First published 1983 by Tavistock Publications.), pp. 65-66. Διαθ. στο: <https://avalonlibrary.net/ebooks/Steven%20Box%20-%20Power,%20Crime%20and%20Mystification.pdf> [ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου 2025]

αντιμετώπιση της οικονομικής εγκληματικότητας. Μάλιστα, σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το έτος 2023, η Ελλάδα έχει βελτιώσει το ιστορικό επιδόσεών της όσον αφορά τη συλλογή στατιστικών στοιχείων για τη διαφθορά⁵⁵⁴ και αυτό είναι πολύ ενθαρρυντικό.

Ακολούθως, απαραίτητη κρίνεται η ύπαρξη συνεργασίας ανάμεσα στις αρχές επιβολής του νόμου και τις φορολογικές, ελεγκτικές και διοικητικές αρχές, καθώς και τις μονάδες χρηματοοικονομικών πληροφοριών, με την ταυτόχρονη επένδυση στον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη διαλειτουργικότητα να οδηγούν στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς, η οποία τροφοδοτεί την εγκληματική δράση, αλλά και το ίδιο το οικονομικό έγκλημα⁵⁵⁵.

Παράλληλα, η συστηματική εφαρμογή κανόνων δεοντολογίας⁵⁵⁶ –ώστε τα στελέχη των δημόσιων/ιδιωτικών υπηρεσιών, οι δικαστικοί, αλλά και τα πολιτικά πρόσωπα να γνωρίζουν τις ενέργειες/παραλείψεις που δύνανται να βλάψουν τη νομότυπη λειτουργία της υπηρεσίας τους- η ύπαρξη μηχανισμών εσωτερικού ελέγχου και ανίχνευσης της οικονομικής εγκληματικότητας του δημοσίου –ώστε οι ευάλωτοι τομείς στην εμπορία επιρροής να βρίσκονται υπό διαρκή παρακολούθηση, με την έκθεση σε εξωτερικές παρεμβάσεις να αποτρέπεται- η προτυποποίηση διαδικασιών, αλλά και η αξιολόγηση των

⁵⁵⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σ. 25. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025] · Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα. Βρυξέλλες, (24.07.2024), σσ. 3, 15. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/6741f4b2-6a10-44ba-b40c-97a5a38e6827_el?filename=22_1_58062_coun_chap_greece_el_1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁵⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σ. 24. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁵⁶ η εκπόνηση κώδικα δεοντολογίας για πολιτικούς συμβούλους και υψηλόβαθμους αξιωματούχους συμπεριλαμβάνεται, μάλιστα, στις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Έκθεση έτους 2024 στο κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα. [Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, ό.π., σ. 20. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/6741f4b2-6a10-44ba-b40c-97a5a38e6827_el?filename=22_1_58062_coun_chap_greece_el_1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025] · Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σ. 27. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

υπαλλήλων, κρίνονται σκόπιμες ενέργειες, ώστε στη βάση αυτών να εξετάζεται η σκοπιμότητα πρόσθετων ποινικών κυρώσεων⁵⁵⁷.

Ταυτόχρονα, η πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες δημόσιων αρχών και κρατικών επιχειρήσεων, αλλά και η συμμετοχή τους στις δημόσιες διαβουλεύσεις⁵⁵⁸, δύναται να ενισχύσει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία και να περιορίσει προκατειλημμένες αντιλήψεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των νομοθετικών προβλέψεων⁵⁵⁹, συμβάλλοντας καθοριστικά στην αντιμετώπιση του φαινομένου της οικονομικής εγκληματικότητας.

Ακόμη, τα ΜΜΕ πρέπει να προστατευθούν από την αθέμιτη επιρροή και τις πολιτικές πιέσεις, που κάθε άλλο παρά ενισχύουν την ανεξαρτησία τους⁵⁶⁰. Τούτο θα επιτευχθεί μέσω της ύπαρξης εγγυήσεων κατά της πολιτικοποίησης των δημόσιων ΜΜΕ και αδιαφάνειας ως προς την κατανομή των κρατικών διαφημίσεων, ώστε η πολιτική διαφήμιση να πάψει να συνιστά εργαλείο πολιτικής επιρροής⁵⁶¹.

⁵⁵⁷ Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επ.), Α., Ζαχαριάδης, Α., Τ., Καζανάς, Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι., Ναζίρης, Θ., Παπακυριάκου, Κ., Χατζηκώστας, Ν., Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, ό.π., σ. 8

⁵⁵⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σσ. 36, 38. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁵⁹ Κ., Πανάγος, *Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μία ολιστική θεώρηση με βάση τη σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, Έγκλημα και Τιμωρία*, Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας, Τεύχος 6, 2/2020, σ. 18. Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2020/03/crime-and-punishment-6.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁶⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σ. 34. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁶¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σ. 35. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

Πέραν τούτων, η εφαρμογή του ποινικού εγγυητισμού⁵⁶² συνοδεύει πολιτικών κοινωνικής πρόληψης⁵⁶³ και κοινωνικής δικαιοσύνης⁵⁶⁴ πρέπει να ενισχυθεί, ενδυναμώνοντας τα κοινωνικά δικαιώματα⁵⁶⁵, αμβλύνοντας τις ανισότητες και περιορίζοντας τον κοινωνικοοικονομικό αποκλεισμό⁵⁶⁶, ώστε οι δομικές αιτίες του οικονομικού εγκλήματος να αντιμετωπιστούν και να δοθεί τέλος σε κάθε είδους σύμπραξη οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων των ισχυρών ομάδων⁵⁶⁷, που ενισχύει την αποθηκοποίηση του οικονομικού εγκλήματος, καθιστώντας το παγιωμένη πρακτική⁵⁶⁸.

Συνελόντι ειπείν, αν και η διερεύνηση του οικονομικού εγκλήματος από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα δύσκολα μπορεί να φθάσει στον πυρήνα του συστήματος, αποκαλύπτοντας τα άτυπα δίκτυα που το στηρίζουν –μιας και κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε αποσταθεροποίηση του συστήματος και των πολιτικοοικονομικών δομών του⁵⁶⁹– οι προσπάθειες να αντιμετωπισθεί ως σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να σταματήσουν.

⁵⁶² Σ., Βιδάλη, *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σ. 24.

Α. Χαλκιά, *Εγκληματολογικές Μελέτες, Αντεγκληματική πολιτική και συμμετοχή των πολιτών*, Τεύχος 4, (Αθήνα: Εκδόσεις Διονίσιος, 2017), σσ. 13, 24.

⁵⁶³ Κ., Πανάγος, *Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μία ολιστική θεώρηση με βάση τη σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης*, ό.π., σσ. 15, 21-22. <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2020/03/crime-and-punishment-6.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁶⁴ η οποία εστιάζει στα κοινωνικά αίτια του εγκλήματος και συνάμα στην κοινωνική ανάπτυξη [Στ. Αλεξιάδης, *Η αντεγκληματική πολιτική, Προσεγγίσεις και προβληματισμοί*, Στο: *Αντεγκληματική Πολιτική*, Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.), ΠΟΙΝΙΚΑ, (Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1994), σ. 22.

Ν. Κουράκης, *Η Κοινωνική Δικαιοσύνη ως νέος στόχος της Αντεγκληματικής Πολιτικής*, ΠοινΧρ, 10/2018, σ. 578.

⁵⁶⁵ Ι. Τσίγκανου, *Αντεγκληματική Πολιτική και τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης*. Στο: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α' Τόμος, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016), σ. 198.

Ν. Κουράκης, *Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ., Ν. Σάκκουλα, 2017), σ. 5.

⁵⁶⁶ Σ. Βιδάλη, *Έγκλημα και Κοινωνία*, Α' έκδοση (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σσ. 90-91.

⁵⁶⁷ W. Chambliss & R. Seidman, *Law, Order and Power*, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts, Menlo Park, pp. 473-474, όπως αναφέρεται στη Β. Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & *Οικονομικό Έγκλημα*, ό.π., σ. 125.

Γ. Πανούσης, *Από την πολιτική εξουσία στην οργανωμένη διαφθορά*, ό.π.. Διαθ. στο: <https://giannispansousis.gr/politics/talks/i394/> [ανακτήθηκε 26 Δεκεμβρίου 2024].

⁵⁶⁸ Μ., Γασπαρινάτου, *Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις για την εφαρμογή της*, ό.π., σ. 18. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/gasparinatos_2024.pdf [ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2025].

Β., Βασιλαντωνοπούλου, «Λευκά Κολάρα» & *Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, ό.π., σσ. 97, 100.

⁵⁶⁹ W., Chambliss, *On the take, From Petty Crooks to Presidents*, Second Edition, ό.π., pp. 205-207.

Μ., Γασπαρινάτου, *Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις για την εφαρμογή της*, ό.π., σ. 20. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/gasparinatos_2024.pdf [ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2025].

Άλλως, όσο οι πολιτικές επιλογές θα μετουσιώνονται σε νομοθετικές ρυθμίσεις, τόσο η αξία των ποινικών νόμων θα γίνεται συμβολική⁵⁷⁰ – με τις συγκρουσιακές θεωρίες να είναι περισσότερο επίκαιρες από ποτέ⁵⁷¹ και το κράτος δικαίου να οδηγείται σε κρίση νομιμότητας⁵⁷²- ο Ποινικός Κώδικας άθρυμα στα χέρια των εκάστοτε πολιτικών διαχειρίσεων και τα εγκλήματα των ισχυρών ο κανόνας και όχι η εξαίρεση σε ένα φαινομενικά φιλελεύθερο-δημοκρατικό περιβάλλον, εντός του οποίου θα τρέφεται επιμελώς το οικονομικό έγκλημα, συνοδεία κεκαλυμμένης ατιμωρησίας⁵⁷³.

⁵⁷⁰ Μ., Γασπαρινάτου, *Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις για την εφαρμογή της*, ό.π., σ. 11. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/gasparinatos_2024.pdf [ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁷¹ Αθ., Χουλιάρας, *Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα*, ό.π., σ. 892. Διαθ. στο: <https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH249/%CE%A7%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A3%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁷² S., Karstedt & S., Farrall, *The Moral Economy of Everyday Crime: Markets, Consumers and Citizens*, The British Journal of Criminology, Vol. 46(6), 11/2006, pp. 1017-1018. Διαθ. στο: <https://academic.oup.com/bjc/article/46/6/1011/389394#5740035> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

⁵⁷³ Στρ., Γεωργιάδης, *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαλαράμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σσ. 43, 60

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αλεξιάδης, Στ. (1994) *Η αντεγκληματική πολιτική, Προσεγγίσεις και προβληματισμοί*, Στο: *Αντεγκληματική Πολιτική*, Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.), ΠΟΙΝΙΚΑ, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 22 επ.

Αλεξιάδης, Στ. (2016) *Το έγκλημα ως οικονομικό πρόβλημα*. Στο: *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α' Τόμος, Μ., Γασπαρινάτου (εκδ. επιμ.), Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 26 επ.

Αλοσκόφης, Ου. (2019) *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης & Χ., Παπαχαράλαμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 89 επ.

Αναστασάκης, Μ. (2024) *N. 5090/2024: Ποινών έκτιση άλλως ποινών εξόντωση*. Nova Criminalia, Περιοδική Έκδοση της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 7/2024 (21), σ. 8

Αναστασοπούλου, Ι. (2024) *Περί της (ιδιότυπης) ευθύνης νομικών προσώπων για εγκλήματα δωροδοκίας κατά το ν. 5090/2024*. Nova Criminalia, Περιοδική Έκδοση της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 7/2024 (21), σσ. 10, 12

Ανδριανόπουλος, Α., Μπήτρος, Γ. & Χριστίδης, Κ. (2014) *Οικονομία της αγοράς στο μικροσκόπιο*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Αντωνοπούλου, Αθ. (2010) *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτική. Η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Βαβούρας Ι., & Μανωλάς, Γ. (2005) *Η διαφθορά και οι σχέσεις-επιπτώσεις της με την επίσημη οικονομία και την παραοικονομία*. Στο: Κουτσούκης, Κλ. & Σκλιάς, Π. (επιμ. εισ.) *Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 351 επ.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014) *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία: Π.Ν. Σάκκουλας

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015) *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα. Εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*. Στο: Β. Καρύδης, Α. Χουλιάρης (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα, Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 67 επ.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2018) *Η επικινδυνότητα των ισχυρών και η ισχύς των επικινδύνων: παραλλαγές μιας μη συμβατικής πραγματικότητας*. Στο: *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, 24-27 Μαΐου 2016, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, σ. 179 επ.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2019) *Η αντεγκληματική πολιτική για το ζέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 255 επ.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012) *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & Ποινικό φαινόμενο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ. (2014) *Αντεγκληματική πολιτική. Από τη Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ. (2019) *Έγκλημα και Κοινωνία*, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ

Βιδάλη, Σ. (2019) *Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης Ν., & Παπαχαραλάμπους, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 314, 329

Γασπαρινάτου, Μ. (2019) *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 163-182

Γασπαρινάτου, Μ. (2021) *Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος: Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας*. Αντιγόνη το ερώτημα, Vol (1), 6/2021, Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, σ. 118 επ.

Γεωργούλας, Στρ. (2019) *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο: Σ., Βιδάλη, Ν., Κουλούρης, & Χ., Παπαχαραλάμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 43, 60

Γιαμάνης, Στ. (2009) *Ανάλυση των θεσμών καταπολέμησης της διαφθοράς και αξιολογική κρίση των σχετικών ρυθμίσεων*, Πράξη & Λόγος του Ποινικού Δικαίου, 2/2009, σ. 616

Γιαρένη, Ι. (2005) *Η διαφθορά ως πολυδιάστατο φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας*, ΕλλΔνη, 3/2005, σ. 681

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (2013) *Διαφθορά: Ένα διμερές έγκλημα που έχει σαν θεμέλιο την αρχή ότι ο πλουτισμός είναι η πρώτη αξία*. Στο: *Η διαφθορά και η καταπολέμησή της. Πρακτικά ημερίδας του ΙΜΔΑ, πραγματοποιηθείσας στην Αθήνα την 28^η Φεβρουαρίου 2013*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΙΜΔΑ), Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 6

- Cusson, M. (2002) *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, Η., Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη (μτφ.), Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Δαλακούρας, Θ. (2011) *Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Ο ρόλος του εισαγγελέα, της αστυνομίας και των λοιπών διοικητικών οργάνων*, ΠοινΧρ, 4/2011, σ. 247
- Δασκαλάκης, Η. (1985) *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν., Σάκκουλα
- Delmas-Marty, M. (2005) *Πρότυπα & Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Δετσαρίδης, Χ. (2014) *Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση και η αντιμετώπισή της μέσω του διοικητικού αυτοελέγχου*. ΔιΔικ, 2/2014, σ. 289 επ.
- Δημόπουλος, Χ. (2022) *Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Διεθνής Διαφάνεια-Ελλάς (2008) *Οργάνωση κατά της Διαφθοράς, Κράτος και Διαφθορά. Πώς θα κόψουμε τον ομφάλιο λώρο;* Εισαγωγή, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις IANOS
- Ζαραφονίτου, Χ. & Χαλκιά, Αν. (2018) *Τιμωρητικότητα και ανασφάλεια: Εμπειρική διερεύνηση στάσεων των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων*. Στο: Ε., Λαμπροπούλου, Στ., Παπαμιχαήλ, Π., Σχίζας (επιμ.), *Σύγχρονες Τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σ. 38
- Ζήσης, Α. (2022) *Ποινικός Κώδικας*, Πρόλογος, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Ζησιάδης, Β. (2001) *Η οικονομική εγκληματικότητα. Το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό ποινικό δίκαιο*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Θεοδωράκη, Γ. (2002) *Ποινικό Δίκαιο, Απάτη (Ερμηνεία άρθρου 386 Π.Κ.), Εκβίαση (Ερμηνεία άρθρου 385 Π.Κ.)*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2008) *Απιστία και ευθύνη διοικητών και διευθυντικών στελεχών νομικών προσώπων*. Στο: Τιμητικός Τόμος Νικολάου Θ. Νίκα, *Ουσιαστική και Δικονομική Δικαιοσύνη*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 1300 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιστ. επ.) (2014) Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ. και Χατζηνικολάου, Ν., (συνεργ.) *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σσ. 328, 368, 371, 585 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επ.) (2014) Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., Χατζηνικολάου, Ν., Asp, P., Sun Beale, S., Bürger, S., Dannecker, G., Jordanoska, A., Mitsilegas, V. and Walther, J., (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 2, *Η οπτική λειτουργία της δικαιοσύνης, της διοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών, Δικαιοσυγκριτικά Δεδομένα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σσ. 79, 84 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιστ. επ.) (2015) Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ. και Χατζηνικολάου, Ν., (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σσ. 5-8, 49-59, 83, 330, 329, 580-581, 605-606

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2016) *Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές - Η εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα της αντιμετώπισης της διαφθοράς*. Στο: *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για την Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 749 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. & Παπακυριάκου, Θ. (2019) *Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου*, Β' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2024) *Τα χαρακτηριστικά και η φιλοσοφία των «παρεμβάσεων» του ν. 5090/2024 σε θεσμούς του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα*, ΠοινΧρ, 4/2024, σ. 241

Kaiser, G. (1983) *Ο ποινικός έλεγχος της βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας*, ΠΟΙΝΙΚΑ, 15, Αθήνα-Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, σσ. 24, 33

Καούρας, Γ. (1998) *Πολιτική διαφθορά: Πελατειακές σχέσεις και δημόσια διοίκηση*. Στο: *Κράτος και διαφθορά*, Α. Νικολοπούλου (επιμ.), Πρώτη έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 194

Καραγιαννίδης, Χ. (2016) *Η κρίση ως ευκαιρία για τη χάραξη και την υλοποίηση κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής*. Στο: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 236

Κασάπογλου, Α. (2018) *Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου. Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος*, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?", Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, 24-27 Μαΐου 2016, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, σ. 687

Κοσμάτος Κ. & Λαμπάκης, Χρ. (2019) *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 187, 191-196

Κουράκης, Ν. (1982) *Τα οικονομικά εγκλήματα, Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου*, Πρόλογος, Ποινικά, Αθήνα-Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα

Κουράκης, Ν. (2000) *Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα*, ΠοινΔικ 6/2000, σ. 644 επ.

- Κουράκης, Ν. (2015) *Εγκλήματα διαφθοράς*, Προλογικό σημείωμα 3^{ης} Συνεδρίας. Στο: Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα, με τη συνεργασία των* Ζαχαριάδη, Α., Καζανά, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρη, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστα, Κ., Χατζηνικολάου, Ν., Τόμος 3, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 582 επ.
- Κουράκης, Ν. (2015) *Τα οικονομικά εγκλήματα*, Γενικό Μέρος, Τόμος Πρώτος, γ' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Κουράκης, Ν. (2018) *Η Κοινωνική Δικαιοσύνη ως νέος στόχος της Αντεγκληματικής Πολιτικής*, ΠοινΧρ, 10/2018, σ. 578 επ.
- Κουράκης, Ν. (2017) *Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ., Ν. Σάκκουλα
- Κουρουτζάς, Χρ. (2019) *Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαλαράμπους, Χ., (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 137 επ.
- Κωστάρας, Α. (2000) *Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος*. Στο: Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου, Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σσ. 87-89
- Κωστάρας, Α. (2024) *Ποινικό Δίκαιο, Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους*, 4^η έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Λάζος, Γρ. (2000) *Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα «Σκληρά» δεδομένα και βασικές συντεταγμένες*, ΠοινΔικ, 6/2000, σσ. 663, 655
- Λάζος, Γρ. (2005) *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Λάζος, Γρ. (2005) *Προσέγγιση και καταπολέμηση της διαφθοράς: ορισμένοι προβληματισμοί*. Στο: Κλ. Κουτσούκης & Π. Σκλιάς (επιμ. εισ.) *Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σ. 59 επ.
- Λαμπροπούλου, Ε. (2016) *Κρίση, Έγκλημα και Σύστημα Ποινικής Καταστολής, Παράνομες αγορές και οικονομική κρίση*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σσ. 1031-1032
- Λίβος, Ν. (1993) *Τα οικονομικά εγκλήματα*, Πρακτικά του Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, σημ. 16, κεφ. II, Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος: Αφοί Π. Σάκκουλα, σ. 124
- Μανωλεδάκης, Ι. (2003) *Τα πραγματικά όρια του οικονομικού εγκλήματος*, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4/2003, σ. 951 επ.

Μαργαρίτης, Λ. (2000) *Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Μιχαλοπούλου, Ε. (2018) *Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος. Στο: Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?", Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, σσ. 207-208, 312 επ.*

Μιχαλοπούλου, Ε. (2019) *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ., Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 333-339, 343-359*

Μπενάκη-Ψαρούδα, Α. (2020) *Προβλήματα της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα και οι νέοι Ποινικοί Κώδικες*, ΠοινΧρ, 1/2020, σ. 3

Μπιτζιλέκης, Ν. (2010) *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα. Στο: Εγκληματολογικές Αναζητήσεις, Α. Πιτσέλα (επιμ.), Τμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σσ. 97, 595*

Μπιτζιλέκης, Ν. (2024) *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας κατά τον Ν 5090/2024: από τη μια θεσμική υποκρισία στην άλλη*, ΠοινΔικ, 8-9/2024, σσ. 760-765

Μποροδήμος, Π. (2020) *Η χρηματική ποινή στον Νέο Ποινικό Κώδικα*, ΠοινΔικ, 11/2020, σ. 1105

Μυλωνόπουλος, Χρ. (2011) *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372 – 406 Π.Κ.)*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία: Π.Ν. Σάκκουλας

Ναζίρης, Γ. (2020) *Ζητήματα διαχρονικού δικαίου που απορρέουν από την εφαρμογή των διατάξεων του νέου Ποινικού Κώδικα (ΜΕΡΟΣ Β')*, ΠοινΔικ, 2/2020, σ. 164

Παπαδαμάκης, Α. (2022) *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, Άρθρα 385-405 ΠΚ, Δ' έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Παπαδαμάκης, Α. (2024) *Ποινική Δικονομία*, 11^η έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Παπακυριάκου, Θ. (2024) *Η περιουσία ως αντικείμενο προστασίας και ελέγχου στο ελληνικό ποινικό δίκαιο: Η ποινική προστασία της περιουσίας. Θεμελιώδη ερμηνευτικά και δικαιολογητικά ζητήματα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Παпанеоφύτου, Α. (2012) *Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων. Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία – δράστη*; Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019) *Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.) Εγκλήματα των*

ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σσ. 139, 152

Παύλου, Σ. (2013) *Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ποινικής δικαιοσύνης: Η πρόταση του σχεδίου*. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, *Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (;) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σσ. 31-32, 41

Παύλου, Σ. & Κοσμάτος, Κ. (2020) *Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα, συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 50-133 ΠΚ (Ν 4619/2019, όπως ισχύει με Ν 4637/2019)*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Παύλου, Σ., Δημήτρινας Γ., & Κοσμάτος, Κ. (2023) *Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα*, Β' έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Πιτσελά, Α. (2010) *Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Πουλόπουλος, Χ. (2016) *Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε κρίση*. Στο: *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 46

Ράικος, Δ. (2006) *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Ρουπακιώτης, Α. (2020) *Η διαφθορά στη δικαιοσύνη*. Στο: *Οικονομία-Τεχνολογία-Δίκαιο και Εργασία*, Τιμητικός Τόμος Δημήτρη Τραυλού-Τζανετάτου, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 1135

Σπινέλλης, Δ. (2011) *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών έννομων αγαθών*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Σπυράκη, Χ. & Σπυράκης, Γ. (2011) *Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα: ζητήματα ορισμού και ταξινόμησης*, ΕΔΕ 17/2011, σ. 282

Στίγγας, Δ. (2024) *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας-Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία-Συμβολή στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 134 και 135 Ν. 5090/2024, ΠοινΔικ, 6/2024, σ. 542 επ.*

Συκιώτη, Α. (2010) *Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων*, ΠοινΔικ, 1/2010, σ. 94 επ.

Συλίκος, Γ. (2021) *Εγκλήματα στην σύγχρονη πραγματικότητα*, Εγκληματολογία, 1-2/2021, σσ. 110-118

Συλίκος, Γ. (2021) *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, Τόμος 1, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας

Συλίκος, Γ. (2024) *Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2012) *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ΠοινΔικ, 1/2012, σ. 48 επ.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2013) *Παρέμβαση στο 2^ο Συνέδριο στη μνήμη Ιωάννη Μανωλεδάκη. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (;) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 161

Τέντες, Ι. (2016) *Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Στο: Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος*, Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 721

Τζαννετάκη, Τ. (2024) *Ο Ποινικός Κώδικας του 2019 και οι διαδοχικές τροποποιήσεις του έως και το Ν. 5090/2024. Μια κριτική αφηγηματική ανάλυση της διπλής αλλαγής παραδείγματος στην ελληνική νομοθεσία για τις ποινές*. ΠοινΧρ, 3/2024, σ. 161

Τοπαλνάκος, Π. (2024) *Οι νομοθετικές αλλαγές του Ν 5090/2024 στις περί διαφθοράς διατάξεις του ΠΚ με άμεση ισχύ*, ΠοινΔικ, 3/2024, σσ. 301-306

Τσίγκανου, Ι. (2016) *Αντεγκληματική Πολιτική και τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος*, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 198

Τσιρώνης, Ν. (2019) *Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης*, Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Α' έκδοση*, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 373 επ.

Φράγκος, Κ. (2013) *Γενική εκτίμηση του ειδικού μέρους του Σχεδίου Π.Κ.. Στο: Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Το σχέδιο Ποινικού Κώδικα της Επιτροπής Μανωλεδάκη: Διέξοδος (;) στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 125 επ.

Χαλκιά, Α. (2017) *Εγκληματολογικές Μελέτες, Αντεγκληματική πολιτική και συμμετοχή των πολιτών*, Τεύχος 4, Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος

Χαμηλοθώρης, Ι. (2015) *Παρατηρήσεις στην ενότητα των περιουσιακών αδικημάτων κατά του Δημοσίου και της Ε.Ε.. Τροποποιήσεις του εικοστού τρίτου και εικοστού τέταρτου κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα*. Στο: Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., Χατζηνικολάου Ν. (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 679

Χατζηκώστας, Κ. (2014) *Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου*. Στο: Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. (επιστ. επ.),

Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., Χατζηνικολάου Ν. (συνεργ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, Τόμος 1, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 585 επ.

Χατζηκώστας, Κ. (2015) *Οι διατάξεις του σχεδίου για τα εγκλήματα διαφθοράς*. Στο: Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρη, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., Χατζηνικολάου, Ν. (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σσ. 583, 589

Χατζηκώστας, Κ. (2015) *Τα εγκλήματα διαφθοράς*. Στο: Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (επιστ. επ.), Ζαχαριάδης, Α., Καζανάς, Α., Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., Ναζίρης, Ι., Παπακυριάκου, Θ., Χατζηκώστας, Κ., Χατζηνικολάου, Ν. (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & Διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Τόμος 3, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 613

Χατζηκώστας, Κ. (2016) *Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014*, ΠοινΔικ, 5/2016 (197), σσ. 372-373, 379-380

Χουλιάρης, Αθ. (2016) *Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο Siemens»*. Στο: Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Α' Τόμος, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σσ. 1131-1134

Χουλιάρης, Αθ. (2019) *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Α' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 73

Ξενόγλωσση

Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012) *Organized Crime, corruption and public bodies*. In: Ph., Gounev, V., Ruggiero, *Corruption and organized crime in Europe. Illegal Partnership*, London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group, p. 52

Braithwaite, J. (1985) *White Collar Crime*, Annual Review of Sociology, Vol. 11(1), pp. 3-4

Caiden, G. & Dwivedi, P., O. (2001) *Official Ethics and Corruption*. In: G. Caiden, O., P. Dwivedi & J. Jabbra, *Where Corruption Lives*, United States of America Kumarian Press, pp. 245-255

Chambliss, W. (1988) *On the take, From Petty Crooks to Presidents*, Second Edition, Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press

- Cressey, D. (1960) *The Theory of Differential Association: An Introduction*, Social Problems, 8 (1), p. 3
- Currie, E. (2013) *Social crime prevention strategies in a market society*. In: E. McLaughlin & J. Muncie, *Criminological Perspectives*, 3rd Edition, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications, p. 388
- Grabosky, P. (2013) *The prevention and control of economic crime*. In: Larmour, P., Wolanin, N., *Corruption and Anti-Corruption*, ANU PRESS, pp. 44-48, 146
- Grant, H. (2015) *Social Crime Prevention in the Developing World, Exploring the Role of Police in Crime Prevention*, New York: Springer
- Kohalmi, L. & Mezei, K. (2015) *The concept and typical forms of economic crime*. Journal of Eastern-European Criminal Law, Vol. 2, pp. 33-42
- Marshall, C., Quinney, R., & Wildman, J. (2015) *Criminal Behaviour Systems: A Typology*. Third Edition, London-New York: Routledge Taylor & Francis Group, p. 17
- Michalowski J., R. & Kramer, C., R. (2007) *State-Corporate Crime and Criminological Inquiry*. In: Pontell, N., H. & Geis, G. (eds.) *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, USA: Springer, p. 213
- Needleman, M. & Needleman, C. (1979) *The Sociological Quarterly*, Vol. 20 (4), Autumn, Taylor & Francis Group, pp. 517-519
- Quinney, E. (1964) *The study of White Collar Crime Toward a reorientation in theory and research*, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, 55(2), pp. 208-214
- Ruggiero, V. (2012) *Introduction: The Organization of Crime*. In: Ph., Gounev & V., Ruggiero, *Corruption and organized crime in Europe. Illegal Partnership*, London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group, pp. 10-11
- Schrager, Sh., L., & Short, F., J. (1978) *Toward a Sociology of Organizational Crime*, Social Problems, Vol. 25 (4), Oxford Journals, Oxford University Press, pp. 407, 410-412
- Sutherland, E. (1940) «*White-Collar Criminality*», American Sociological Review, Vol. 5(2), pp. 4-11
- Sutherland, E. (1941) *Crime and Business*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 217, pp. 112-116
- Sutherland, E. (1944) «Is White collar Crime?», Crime American Sociological Review: Annual Meeting Papers, Vol. 10(2), pp.132-139
- Taylor, I., Walton, P. & Young, J. (1973) *The new criminology for a social theory of deviance*, International Library of Sociology, London-New York: Routledge & Kegan Paul

Young, J. (1975) *Working-class criminology*. In: Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (eds.), *Critical Criminology*, Routledge & Kegan Paul, London, Henley, Boston, pp. 15, 89

Νομοθετικές Πηγές

Ν. 1608/1950, *Περί αυξήσεως των ποινών των προβλεπομένων διά τους καταχραστές του Δημοσίου* (ΦΕΚ 301/Α'/28.12.1950)

Ν. 4619/2019, *Κύρωση του Ποινικού Κώδικα*, (ΦΕΚ 95/Α'/11.06.2019).

Ν. 4637/2019, *Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις* (ΦΕΚ 180/Α'/18.11.2019)

Ν. 4855/2021, *Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις* (ΦΕΚ 215/Α'/12.11.2021)

Ν. 4947/2022, *Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 123) και λοιπές επείγουσες διατάξεις*, (ΦΕΚ 124/Α'/23.06.2022)

Ν. 5090/2024, *Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας* (ΦΕΚ 30/Α'/23.02.2024).

Ν. 5108/2024 *Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, χωροταξική αναδιάρθρωση των δικαστηρίων της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ 65/Α'/02.05.2024)

Ηλεκτρονικές Πηγές

Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα». Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις». Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=91c2b390-ec7a-4789-ae24-aaf7014e6503 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Παραμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας». Διαθ. στο: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0 [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Αναγνωστόπουλος, Η. (2019) *Ο νέος Ποινικός Κώδικας: Βασικοί Στόχοι, Έγκλημα και Τιμωρία*, 7/2019 (5). Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Ανδρουλάκης, Ι. (2016) *Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές*, Crime in Crisis, 25.01.2016. Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%B5%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B1%CE%AF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%80/> [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

Βαρελάς, Δ., (επιμ.). (2021) *Υπάρχει θεμιτή επιρροή στους δικαστικούς λειτουργούς; (167 Α ΠΚ)*, Νομική Βιβλιοθήκη, 01.04.2021. Διαθ. στο: <https://www.nb.org/blog/post/yparxei-kai-themiti-epirroh-stous-dikastikous-leitourgous> [ανακτήθηκε 21 Νοεμβρίου 2024]

Βιδάλη, Σ. (2008) *Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 24.11.2008. Διαθ. στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

Βουλή των Ελλήνων (2024) *Τροπολογία/Προσθήκη στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2021/2118 για την ασφάλιση αστικής ευθύνης που προκύπτει από την κυκλοφορία αυτοκινήτων οχημάτων, λήψη μέτρων προς εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/858 σχετικά με το πιλοτικό καθεστώς υποδομών της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία καταναεμημένου καθολικού, ειδικότερες ρυθμίσεις για τα οχήματα και τη δημόσια περιουσία και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών»*, 182/45, 19.06.2024. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/12606912.pdf> [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

Γασπαρινάτου, Μ. (2024) *Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις για την εφαρμογή της*, Esdi.gr, 09.09.2024. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/gasparinatu_2024.pdf [ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2025]

Γιάνναρου, Α. (2022) *Έκθεση για την Ελλάδα: Αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 04.09.2022. Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562024867/ekthesi-gia-tin-ellada-anaxioprepeis-synthikes-diaviosis-stis-fylakes/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Γιώτης, Μ. (2022) *Σκάνδαλο Siemens: Μία βαθιά οικονομική και ηθική πληγή της ιστορίας*, OFFLINEPOST, 9.10.2022. Διαθ. στο: <https://www.offlinepost.gr/2022/10/09/skandalo-siemens/>

siemens-mia-vathia-oikonomiki-kai-ithiki-pligi-tis-istorias/ [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024]

Δεληδήμος, Ν. (2024) *Βασικές έννοιες του Ποινικού δικαίου υπό αναθεώρηση. Η νομολογία απέναντι στο νόμο*; 7/2024. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/delidimos_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Δεκεμβρίου 2024]

Δημητράτος, Ν. (2016) *Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της. Μια κριτική επισκόπηση*, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη, Crime in Crisis, 24.01.2016. Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CE%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9-%CE%AD%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%AE/> [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, *Ποιοι είμαστε. Τι είναι η διαφθορά*. Διαθ. στο: <https://transparency.gr/> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024]

Έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή – Σχετικά με την σφαιρική πολιτική της ΕΕ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας/COM/2003/0317. Διαθ. στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52003DC0317> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, *Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Παραμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης – Έκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας»*. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/12503110.pdf> [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, *Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης*, σ. 5. Διαθ. στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/11775701.pdf> [ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2024]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024) *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Βρυξέλλες, 24.07.2024. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_el?filename=COM_2024_800_1_EL_ACT_part1_v1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024) *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου. Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*. Βρυξέλλες, 24.07.2024. Διαθ. στο: https://commission.europa.eu/document/download/6741f4b2-6a10-44ba-b40c-97a5a38e6827_el?filename=22_1_58062_coun_chap_greece_el_1.pdf [ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2025]

Ζαφειριάδης, Ε. (2024) *Οι προβληματικές των διατάξεων για τη δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα*. Αντιμωλία, 30-01-2024. Διαθ. στο: <https://antimolia.gr/e-zafeiriadis-oi-provlimatikes-ton-diataxeon-gia-ti-dorodokia-kai-dorolipsia-ston-idiotiko-tomea/> [ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2024]

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (χ.χ.) *Η νέα πρόταση της Επιτροπής για την αντιμετώπιση της διαφθοράς στην ΕΕ: σημεία αιχμής για την πρόληψη και την καταστολή της και ενδεχόμενες επιδράσεις στο εθνικό μας δίκαιο*. Εργαστήριο Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα, Νομική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/kaiafa_2024.pdf [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2016) *Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Η εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα της αντιμετώπισης της διαφθοράς, Crime in Crisis*, (25.01.2016). Διαθ. στο: <http://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84/> [ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025]

Καϊτατζής, Στ. (2019) *Καταχραστές του Δημοσίου: Ατιμωρησία ή εξορθολογισμός;* 19.09.2019. Διαθ. στο: <https://www.kaitatzislaw.gr/katachrastes-tou-dimosiou-atimorisia-i-exorthologismos/> [ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2024]

Κοσμάτος, Κ. (2020) *Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων*, *The art of crime*, σσ. 165-166 Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/oi-prosfates-nomothetikes-tropopoiiseis-gia-to-egklima-tis-apistias-kata-ton-trapezikon-idrymaton> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

Κοσμάτος, Κ. (2024) *Οι βασικές τροποποιήσεις του γενικού μέρους του Ποινικού Κώδικα με το Ν. 5090/2024 στο πεδίο των στερητικών της ελευθερίας ποινών, Ποινική Δικαιοσύνη 2024*, σ. 625 επ.. Διαθ. στο: <https://kosmatos-lampakis.gr/k-kosmatos-oi-vasikes-tropopoiiseis-tou-genikou-merous-tou-poinikou-kodika-me-to-n-5090-2024-sto-pedio-ton-steritikon-tis-eleftherias-poinon-poiniki-dikaiosyni-2024-sel-625-ep/> [ανακτήθηκε 9 Μαρτίου 2025]

Κουκάκης, Θ. (2024) *Κρυφά η διάταξη για την κακουργηματική απιστία τραπεζιτών*, *Dnews*, 26.06.2024. Διαθ. στο: <https://www.dnews.gr/eidhseis/oikonomia/478594/kryfa-i-diataksi-gia-tin-kakourgimatiki-apistia-trapeziton-ti-dilose-sto-dnews-gr-ekprosopos-tis-ekt> [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

Κυριάκου, Αθ. (2024) *Η ποινή της παροχής κοινωφελούς εργασίας (περιλαμβάνοντας και των τροποποιήσεων των σχετικών άρθρων του ΠΚ με το Ν. 5090/2024)*, *Dikastis.blogspot.com*, 05.03.2024. Διαθ. στο: <http://dikastis.blogspot.com/2024/03/50902024.html> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Λαμπροπούλου, Ε. (2005) *Η διαφθορά και οι λειτουργίες της*. Επιστήμη και Κοινωνία, Τόμος 15/2005, Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας. Διαθ. στο

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/596/596> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024]

Λαμπροπούλου, Ε. (2017) *Εξελίξεις της εγκληματικότητας, του πληθυσμού των κρατουμένων και το κόστος των ελληνικών φυλακών*. The Art of Crime, 11/2017. Διαθ. στο: <https://theartofcrime.gr/%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80/> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Μάνδρου, Ι. (2008) *Η Ελλάδα στην εποχή του εγκλήματος*. ΤΟ ΒΗΜΑ (24.11.2008). Διαθ. στο: <https://www.ioannamandrou.gr/i-ellada-stin-epoxi-toy-egklimatos/> [ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2025]

Μάνδρου, Ι. (2022) *Υπόθεση Siemens: Η καθυστέρηση οδήγησε στην απαλλαγή, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 27.09.2022. Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562063240/oliki-paragrafi-gia-to-skandalo-siemens/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024]

Μαργαρίτη, Ε. (2021) *Λάμπρος Χ. Μαργαρίτης: Η παρεπόμενη ποινή της αποστερήσεως των πολιτικών δικαιωμάτων*. 26.01.2021. Διαθ. στο: <https://margaritis-law.gr/labros-ch-margaritis-i-parepomeni-poini-tis-aposteriseos-ton-politikon-dikaionaton/> [ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2024]

Νάστας, Χρ. (2019) *Απόψεις επί των νέων σχεδίων Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*. Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, 03.04.2019. Διαθ. στο: <https://ende.gr/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%AF-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D/> [ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2024]

ΟΟΣΑ, *Εφαρμογή της Σύμβασης κατά της δωροδοκίας του ΟΟΣΑ*, Έκθεση Φάσης 4 Ελλάδα, σσ. 147-148. Διαθ. στο: <https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2022/10/OECD-Phase-4-Report-Greece-%CE%95%CE%9B%CE%9B.pdf> [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2025]

Πανάγος, Κ. (2020) *Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μία ολιστική θεώρηση με βάση τη σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, Έγκλημα και Τιμωρία*, Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας, Τεύχος 6, 2/2020. Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2020/03/crime-and-punishment-6.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

Πανούσης, Γ. (2008) *Ποιος επενδύει στη διαφθορά; Καθηγητής Γιάννης Πανούσης*, 30.06.2008. Διαθ. στο: <https://giannispanousis.gr/politics/062008/> [ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2024]

Πανούσης, Γ. (2012) *Από την πολιτική εξουσία στην οργανωμένη διαφθορά*. Καθηγητής Γιάννης Πανούσης, 14.04.2012. Διαθ. στο: <https://giannispanousis.gr/politics/talks/i394/>, [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

Παπακυριάκου, Θ. (2019) *Το αδίκημα της απιστίας στον νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας*, Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο «Ο νέος Ποινικός Κώδικας – Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Θεσσαλονίκη, 17-18/10/2019. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf [ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2024]

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Μ. (2019) *Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; The Art of Crime*, 11/2019. Διαθ. στο: [Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων; – The Art of Crime](#) [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

Πλιάτσικας, Ε. (2019) *...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; Crime Times*, Τεύχος 8, 1/2019. Διαθ. στο: [...και οι εταιρείες ενέχουν ποινική ευθύνη; – Crime Times](#) [ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024]

Ρακιντζής, Λ. (2019) *Η κυβέρνηση παίζει παιχνίδια με τον Ποινικό Κώδικα*, Liberal, (20.03.2019). Διαθ. στο: <https://www.liberal.gr/apopsi/i-kybernisi-paizei-paihnidia-me-ton-poiniko-kodika> [ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2025]

Σαχουλίδου, Αθ. (2024) *Η ευθύνη των νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*. Οι τροποποιήσεις του ΠΚ και του ΚΠΔ. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, 18 Απριλίου 2024, σσ. 7-10, 15, 27. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/07/sachoulidou_2024.pdf [ανακτήθηκε 23 Ιανουαρίου 2024]

Σαχουλίδου, Αθ. (2024) *Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας. Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*, ΠοινΧρ, 8/2024, σ. 561 επ.. Διαθ. στο: http://www.poinikachronika.gr/SearchResultsTheoria.asp?Theory_Keywords=%D3%E1%F7%EF%F5%EB%DF%E4%EF%F5&Category_ID=0&PostBack=1&Theory_AuthorName=&Theory_Title=&Page=&Filtering=365&sorting=0 [ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2025]

Στεφανόπουλος, Θ., Τσιτσιρίδης, Στ., Κ., Αντζουλής, Λ. & Κριτσέλης, Γ. (2012) *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα. Διαθ. στο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=240 [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

Στίγγας, Δ. (2024) *Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας, ως μέσο καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία*, 9/2024. Διαθ. στο: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/stiggas_2024.pdf [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Στυλιανίδου, Χρ. (2020) *Καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ το έτος 2020 για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές*, Gownwatch, 31.12.2020. Διαθ. στο: <https://govwatch.gr/katadikes-tis-elladas-apo-to-edda-to-etos-2020-gia-tis-synthikes-kratisis-stis-fylakes/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς. Διαθ. στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008D0801> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024]

Τάτσης, Ν. (1989) *Η θεωρία του χαρακτηρισμού: ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς*, The Greek Review of Social Research, Vol. 72/1989. Διαθ. στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7540/7270> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

ΤΟ ΒΗΜΑ, Βατοπαίδι: «Το μεγαλύτερο σκάνδαλο της μεταπολεμικής περιόδου», 28.12.2012. Διαθ. στο: <https://www.tovima.gr/2011/12/28/society/batopaidi-to-megalytero-skandalo-tis-metapolemikis-periodoy/> [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024]

Τσιρίδης, Π. (2023) *Η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε αποτροπή*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 12.12.2023. Διαθ. στο: <https://www.kathimerini.gr/society/562773793/arthro-polychroni-tsiridi-stin-k-i-aystiropoiisi-den-odigei-se-apotropi/> [ανακτήθηκε 9 Μαρτίου 2025]

Τσιρώνης, Α. (2024) *Ο νόμος 5090/2024 και οι αλλαγές που επέφερε στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο*. Νομικός Παλμός, 13.09.2024. Διαθ. στο: <https://nomikospalmos.wordpress.com/2024/09/13/%CE%BF-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%83-5090-2024-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%B5%CF%83-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5-%CF%83%CF%84/> [ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2024]

Τσιτούνας, Κ. (2017) *Ιδού όλο το πόρισμα Καλούδη για τα θαλασσοδάνεια των κομμάτων*. Newsbomb, 24.01.2017. Διαθ. στο: <https://www.newsbomb.gr/politikh/story/764779/idoy-to-porisma-kaloydi-gia-ta-thalassodaneia-ton-kommaton> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

Φιλάνδρας, Κ. (2024) *Ο Θεσμός της αναστολής της ποινής στον Π.Κ., υπό το πρίσμα του Ν. 5090/2024*, 11.04.2024. Διαθ. στο: <https://www.mcaounilaw.gr/%CE%BD%CE%B5%CE%B1/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82%691-%CE%BF-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%82->

%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%80-%CE%BA,-
%CF%85%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF-
%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1-
%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BD-5090-2024 [ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2024]

Χαμηλοθώρης, Ι. (2019) *Τα συμπεράσματα της συνεδρίασης της εταιρίας δικαστικών μελετών σχετικά με τα σχέδια του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Έγκλημα και Τιμωρία*, 7/2019 (5). Διαθ. στο: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Χατζηκώστας, Κ. (2024) *Οι παρεμβάσεις του σχεδίου νόμου στα πεδία των εγκλημάτων δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα και των εγκλημάτων κατά της τιμής. Μια πρώτη αξιολόγηση*, Ειδικό ψηφιακό τεύχος, ΠοινΔικ, 1/2024. Διαθ. στο: https://www.academia.edu/113283538/%CE%9F%CE%B9_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B1_%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC_%CF%84%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%AE%CF%82 [ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2024]

Χουλιάρης, Αθ. (χ.χ.) *Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα. Στο: Αγαθό, συμφέρον και δίκαιο*, Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2008/2009, δημοσιευόμενες τη επιμελεία Ι., Στράγγα, Αντ., Χάνου, Χαρ., Παπαχαλαράμπους, Χρυσ., Τσούκα, Τόμος 5, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα. Διαθ. στο: <https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH249/%CE%A7%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A3%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf> [ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2025]

Χουλιάρης, Α. (2021) *Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*, *The Art of Crime*, 11/2021. Διαθ. στο: <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

Anti-money laundering.eu, *Straw Men*. Διαθ. στο: <https://anti-money-laundering.eu/straw-men/> [ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2024]

Becker, S., G. (1974) *Crime and Punishment: An Economic Approach*, University of Chicago and National Bureau of Economic Research. Διαθ. στο: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3625/c3625.pdf> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

Box, St., (2003) *Power Crime and Mystification*, London-New York: Routledge, First published 1983 by Tavistock Publications,, pp. 65-66. Διαθ. στο: <https://avalonlibrary.net/ebooks/Steven%20Box%20-%20Power,%20Crime%20and%20Mystification.pdf> [ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου 2025]

Chambliss, W. (2004) *On the symbiosis between criminal law and criminal behaviour*, Criminology, Vol. 42(2). Διαθ. στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00519.x> [ανακτήθηκε 14 Νοεμβρίου 2024]

Council of Europe, Committee of Ministers, *Recommendation No. R (81) 12*. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/16806cb4f0> [ανακτήθηκε 24 Νοεμβρίου 2024]

Council of Europe, (1999), *Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption*, Strasbourg, 27.1.1999. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/16800cce441999> [ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2024]

Council of Europe (2019) Group of States against Corruption, *Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, Strasbourg, 2-6 December 2019. Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/ad-hoc-report-on-greece-rule-34-adopted-by-greco-at-its-84th-plenary-m/1680994dc0> [ανακτήθηκε 5 Ιανουαρίου 2025]

Dehbi, Ch. (2023) *Straw men in organised property crime using the administrative approach*, Brussels: ENAA. Διαθ. στο: https://administrativeapproach.eu/sites/default/files/publication/files/2304_PAPER_ENG_Straw%20men_LR.pdf [ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2024]

Dikastiko.gr, (2019) *Οριστικό: Νομική προστασία στα στελέχη Τραπεζών, δηλαδή μόνο μετά από μήνυση θα διώκεται η απιστία*, 30.10.2019. Διαθ. στο: <https://www.dikastiko.gr/se-proto-plano/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%87/> [ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2024]

Dikastiko.gr, (2019) *Υπόθεση: Η ιστορία ενός σκανδάλου ή μιας σκευωρίας;* 08.04.2019. Διαθ. στο: <https://www.dikastiko.gr/articles/%CF%85%CF%80%CF%8C%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-novartis-%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BD%CF%8C%CF%82->

%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CE%AE-%CE%BC/ [ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2024]

Duri, J. (2021) *Corruption and economic crime*, Transparency International, 3/2021. Διαθ. στο: <https://www.jstor.org/stable/resrep30836> [ανακτήθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2024]

Edelhertz, H., Stotland, E., Walsh, M., & Weinberg, M. (1977) *The Investigation of White Collar Crime*, Washington D.C.: U.S. Department of Justice. Διαθ. στο: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/40553NCJRS.pdf> [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2024]

Efsyn.gr, (2024) *Τροπολογία - κοροϊδία για το ακαταδίωκτο των τραπεζιτών*, 20.06.2024. Διαθ. στο: https://www.efsyn.gr/politiki/kybernisi/437359_tropologia-koroidia-gia-akatadiokto-ton-trapeziton [ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2024]

GRECO (2020) Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της διαφθοράς (2020) *Έκθεση Παρακολούθησης της Έκθεσης για την Ελλάδα (Κανόνας 34)*, No. Φ. 092.22/5957, Στρασβούργο, 26-29 Οκτωβρίου 2020, σσ. 7-8 Διαθ. στο: <https://rm.coe.int/-ad-hoc-34-greco-86-26-29-2020-/1680a081f6> [ανακτήθηκε 7 Δεκεμβρίου 2024]

Howard, G. (1916) *Criminality and Economic Conditions by William Adrian Bonger*. Translated by Henry P. Horton, Modern Criminal Science, No 8. (Boston: Little Brown and Company. Διαθ. στο: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/criminality-and-economic-conditions-by-william-adrian-bonger-translated-by-henry-p-horton-with-an-editorial-preface-by-edward-lindsey-and-with-an-introduction-by-frank-h-norcross-in-the-modern-criminal-science-series-no-8-boston-little-brown-and-company-1916-pp-xxx-706/5867E74DFC4C48B296A900FC75903927> [ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου 2024]

Karstedt S. & Farrall, S. (2006) *The Moral Economy of Everyday Crime: Markets, Consumers and Citizens*, The British Journal of Criminology, Vol. 46(6), 11/2006. Διαθ. στο: <https://academic.oup.com/bjc/article/46/6/1011/389394#5740035> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Merton, R. (1968) *Social Theory and Social Structure*, The New York: Free Press, note (126). Διαθ. στο: https://www.academia.edu/36009863/_Enlarged_Edition_Robert_K_Merton_Social_Theory_and_Social_Structure_Enlarged_Edition_Free_Press_1968_ [ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024]

Naftemporiki.gr, (2022) *Υπόθεση Siemens: Αθώοι όλοι οι κατηγορούμενοι*, 26.11.2022. Διαθ. στο: <https://www.naftemporiki.gr/society/1374078/ypothesi-siemens-athooi-oloi-oikategoroumenoi/> [ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2024]

Philenews.gr, (2023) *Φάκελος Δικαιοσύνη: Σκιές για διαφθορά και στο σπίτι της Θέμιδος*, 26.02.2023. Διαθ. στο: [Φάκελος Δικαιοσύνη: Σκιές για διαφθορά και στο σπίτι της Θέμιδας \(philenews.com\)](https://www.philenews.com) [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2025]

Quinney, R. (2017) *The Social Reality of Crime*, with a new introduction by A. Javier Trevino, London-New York: Routledge, Taylor & Francis Group. Διαθ. στο: <https://doi.org/10.4324/9781315135014> [ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2025]

Rahman, K. & Duri, J. (2020) *Overview of international fraud operations relating to corruption*. Transparency International Anti-Corruption Helpdesk, 28.09.2020. Διαθ. στο: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/overview-of-international-fraud-operations-relating-to-corruption> [ανακτήθηκε στις 7 Νοεμβρίου 2024]

Seabrooke, L. & Tsingou, E. (2020) *Revolving doors in international financial governance*, 4/2020. Διαθ. στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/glob.12286> [ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2025]

The Press Project, (2020) «Καμία απάτη», «κανένα θαλασσοδάνειο» και άπαντες αθώοι στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, 30.09.2020. Διαθ. στο: <https://thepressproject.gr/kamia-apati-kanena-thalassodaneio-kai-apantes-athooi-sto-tachydromiko-tamieftirio/> [ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2024]

Tomic, S. (2023) *Dictionary of Corruption Entry: Revolving Door*, 6/2023. Διαθ. στο: https://www.researchgate.net/publication/369960691_Dictionary_of_Corruption_Entry_Revolving_Door [ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2025]

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.